

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Molan

**Zasebno in javno: Primerjava sistema financiranja kulturne dediščine med Slovenijo in
zvezno državo Ohio**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Molan

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Zasebno in javno: Primerjava sistema financiranja kulturne dediščine med Slovenijo in zvezno državo Ohio

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvaljujem se vsem, ki ste bili del te moje kreacije: mentorju, domačim in prijateljem.

Posvečeno Pepiju.

Zasebno in javno: Primerjava sistema financiranja kulturne dediščine med Slovenijo in zvezno državo Ohio

Kultura je izraz trenutnega stanja in duha v družbi ter hkrati tudi skupek akumuliranega znanja generacij poprej, ki ga posebej obravnavanega njena podzvrst – kulturna dediščina. Kot takšna je izrednega pomena, kar ji mnoge države priznavajo s tem, da jo vključujejo v vse politike. Pojem kulturna dediščina je sicer novejšega izvora. Njegova prva formalna definicija je predstavljena v UNESCO Konvenciji iz leta 2003, čeprav je bil v uporabi že prej.

Za uspešno ohranjanje kulturne dediščine so potrebna finančna sredstva. Obstaja več sistemov financiranja. Najbolj pogosta sta zasebno in javno financiranje, obstajajo pa tudi primeri zasebno-javnega financiranja. Javno financiranje predstavlja rezervirana finančna sredstva s strani državnega proračuna za financiranje storitev in dobrin, ki so v dobrobit širše javnosti, medtem ko zasebno financiranje predstavlja finančna sredstva zbrana s strani kakršnekoli privatne organizacije, različnih interesov. Zasebni način je bolj značilen za Združene države Amerike (v nadaljevanju ZDA) med tem, ko je javni način bolj značilen za Evropo. V pričujočem delu bom proučevala podobnosti in razlike med javnim sistemom financiranja v Sloveniji in zasebnim financiranjem v zvezni državi Ohio v ZDA. Na podlagi analize bom iskala prednosti in slabosti obeh. Posamezni sistemi načina financiranja imajo namreč osrednjo vlogo pri učinkovitosti, obsegu in načinu ohranjanja kulturne dediščine, saj vplivajo na opredelitev tega kaj kulturno dediščino v določenem primeru sploh predstavlja. Primerjava sistemov nam bo tako omogočila razumevanje njihovega vpliva na spremenljivke. Naloga preuči in primerja mehanizma financiranja dveh diagonalno različnih sistemov financiranja in opredeli stične točke med obema sistemoma, podobnosti/razlike in prednosti/slabosti posameznega sistema.

Ključne besede: kulturna dediščina, nepovratna sredstva, globalizacija, javno financiranje in zasebno financiranje.

Private and Public: Comparison of cultural heritage financing systems between Slovenia and the State of Ohio

Culture is a reflection of the current state of mind in society as well as the result of prior knowledge, which is defined as a cultural heritage. Cultural heritage is important and should be central to each country's focus of development. Cultural heritage is a new concept that otherwise has historical roots prior to formal legal definitions, but was comprehensively defined in the UNESCO Convention of 2003. This thesis examines the similarities and differences between public financing systems in Slovenia and the private mode of financing in Ohio in the United States. Financial resources are necessary for the successful preservation of cultural heritage. There are several financing systems, the most common ones being private financing and public financing. There are also examples of private-public funding. The private financing method is more representative of the United States of America (hereinafter the US), while the public financing method is more typical for Europe. Public funding represents the reserved funding from the state budget for the financing of services and goods for the benefit of the general public, while private funding represents funds collected by any private organization. A comparison of the two different models of funding of cultural heritage with different used mechanisms and criteria of funding the projects of preserving cultural heritage can contribute to an eventual proposal for change of the manner of funding. Based on a detailed analysis, I will examine the advantages and disadvantages of both systems. Different funding systems affect the definition of that which in a given case represents the cultural heritage and consequently, the extent and manner of protection or conservation, as well as efficiency. The comparison allows the understanding of the impacts of each system's variables. I will search for the points of similarity between the two diametrically different systems by studying and comparing the funding mechanisms of both. And I will compare similarities and differences, advantages and disadvantages.

Key words: cultural heritage, non-repayable funds, globalization, public funding and private funding.

Kazalo

1	UVOD	8
2	METODOLOGIJA	13
2.1	Opredelitev predmeta proučevanja	13
2.2	Opredelitev ciljev proučevanja	15
2.3	Raziskovalni vprašanji	16
2.4	Raziskovalne metode	17
2.5	Struktura naloge	19
3	TEMELJNI POJMI	20
3.1	Kulturna dediščina	20
3.2	Nepovratna sredstva	23
3.3	Globalizacija	24
3.3.1	Evropeizacija	26
3.3.2	Amerikanizacija	27
3.4	Javno in zasebno financiranje	27
3.5	Kulturna politika	28
4	GLAVNE POTEZE V ZGODOVINSKEM OBLIKOVANJU POJMA KULTURNA DEDIŠČINA KOT VELJAVNEGA POJMA (RAZVOJ VAROVANJA KULTURNE DEDIŠČINE)	30
4.1	Pojmovanje kulturne dediščine do 20. stoletja	30
4.2	Pojmovanje kulturne dediščine od 20. stoletja do danes	42
5	KULTURA (IN KULTURNA DEDIŠČINA) V JAVNEM IN ZASEBNEM	61
5.1	Javni izvajalci	64
5.2	Zasebnih izvajalci	65
5.3	Javne, družbene vrednote iz okolja	68
5.4	Zasebne vrednote v družinski celici in mikro okolju	71
6	KULTURNA POLITIKA IN ZNAČILNOSTI FINANCIRANJA KULTURNE DEDIŠČINE V SLOVENIJO IN ZVEZNI DRŽAVI OHIO	73
6.1	Kulturna politika EU in RS	75
6.1.1	Financiranje kulturne dediščine v Evropi -predstavitev	76
6.1.2	Financiranje kulturne dediščine RS - predstavitev	85
6.2	Kulturna politika ZDA in zvezne državi Ohio	96
6.2.1	Financiranje kulturne dediščine v ZDA	98
6.2.2	Financiranje kulturne dediščine v zvezni državi Ohio	108
7	PRIMERJAVA IN ANALIZA RAZLIK IN PODOBNOSTI MED SISTEMOMA	112
7.1	PODOBNOSTI IN RAZLIKE	112
7.2	PREDNOSTI IN SLABOSTI	116
8	ODGOVOR NA RAZISKOVALNI VPRAŠANJI IN ZAKLJUČNA MISEL	117
8.1	Odgovor na zastavljeni raziskovalni vprašanji	117
8.2	Zaključna misel	120
9	LITERATURA	123
	PRILOGI	139
	Priloga A: Intervju g. Jure Žmauc	139
	Priloga B: Intervju dr. Breda Pavlič	141

SEZNAM KRATIC

EU – Evropska unija

ZDA – Združene države Amerike

RS – Republika Slovenija

ICOM – (International Council of Museums) – Mednarodni svet muzejev

ICOMOS – (International Council on Sites and Monuments) – Mednarodni svet za mesta in spomenike

ICAHM – (International Committee on Archaeological Heritage Management (a committee of ICOMOS))

IFLA – (International Federation of Library Associations and Institutions)

OWHC – (Organization of World Heritage Cities)

UNESCO – (United National Education, Scientific and Cultural Organization)

WMF – (World Monuments Fund)

IRS – Internal Revenue Service (Notranja revizija)

EACEA – Education, Audiovisual and Culture executive Agency

TFEU – Treaty on the Functioning of the European Union

TEU – The Treaty on European Union

EEA – European Economic Area

SEA – The Single European Act

1 UVOD

*Ne želim si hiše, ograjene z vseh strani in s tesno zaprtimi okni.
Želim si, da kulture vseh dežel lahkotno in svobodno lebdijo v moji hiši.
Vendar nočem, da me katerakoli od njih odpihne z mojih temeljev.¹*

Mahatma Gandhi

Za omenjeno temo sem se odločila, ker se aktivno ukvarjam s črpanjem evropskih sredstev na področju kulturnih projektov, predvsem projektov ohranjanja različnih oblik kulturne dediščine. Iz tega razloga sem želela opisati razlike in podobnosti med različnima sistemoma financiranja in ugotoviti, ali je možen prenos dobrih prakse med sistemoma.

Kultura je pomembna, saj opredeljuje družbo. Po Schlesingerju se kultura deli glede na način življenja, skupnih vrednot, praks in verovanj socialnih skupin in na umetni produkt za prodajo na trgu (v Cederman 2001, 93–94). Naj bo le-ta alternativna, množična, sodobna, tradicionalna, amaterska ali profesionalna. Kultura je ob enem zasebna naloga nacije, kot mednarodni instrument združevanja v meddržavnih odnosih (Mundy 2001, 19). Edward Burnett Tylor je pojem kulture opredelil antropološko: »Kultura ... je kompleksna celota, ki vključuje znanje, prepričanja, umetnost, moralo, pravo, običaje in vse druge sposobnosti in navade, ki jih je človek pridobil kot član družbe« (v J. Jokilehto 2005, 4). Kulturna dediščina je del zgodovine širšega geografskega prostora, saj je med drugim posledica vdorov, porok, preseljevanja, kraje in prenosa kulture iz svojega primarnega okolja (Mundy 2001, 19). Kultura je izraz trenutnega duha in stanja v družbi in obenem rezultat predhodnega znanja, ki se definira v obliki kulturne dediščine. Kulturna dediščina je pomembna in bi morala biti osrednjega pomena vsake države.

Kulturno dediščino delimo na otipljivo oziroma materialno ter na neotipljivo oziroma nematerialno kulturno dediščino. Otipljiva se nadalje deli na premično (slikarstvo, kiparstvo, literatura itd.), nepremično (arhitektura, spomeniki itd.) ter podvodno (brodolomi, potopljena mesta). Neotipljiva kulturna dediščina predstavlja ustno izročilo, običaje, obrede, ples in

---

¹ Prevod citata: »I do not want my house to be walled in on all sides and my windows to be stuffed. I want the cultures of all the lands to be blown about my house as freely as possible. But i refuse to be blown off my feet by any.«

petje. UNESCO opredeljuje še naravno dediščino in dediščino v primeru oboroženega spopada (UNESCO 1989, 57; UNESCO 2014). Proces oblikovanja definicije je posledica daljše družbene razprave. Razprava je pomembna za razumevanje pristopov k ohranjanju kulturne dediščine, zato bom v nalogi v četrtem poglavju pojasnila glavne poteze in zgodovinska ozadja formiranja pojava kulturna dediščina in razvoja njene definicije skozi različne dokumente.

Opis zgodovinskega oblikovanja definicije kulturne dediščine bom začela z opredelitvijo prvih sedmih čudes, ki jih je opredelil Philo iz Bizantina leta 225 pred našim štetjem. Seznam je vseboval: Piramide v Gizi, Babilonske viseče vrtove, Zeusov kip na gori Olimp, Artemidin tempelj v Efezu, grobnico kralja Mausolusa (od tu beseda mavzolej), Kolos na Rodosu in Svetilnik v Aleksandriji (Joshua 2015). V tekstu Teoderika Velikega (živel med leti 455 in 525) se lahko prepozna zgodnje zavedanje o pomembnosti ohranjanja in varovanja kulturne dediščine, v tem primeru materialne kulturne dediščine. V njem avtor izpostavi pomembnost ohranjanja stavb. »Lepoto rimskih stavb je potrebno natančno nadzorovati, da se ne pripeti, da se tako čudovit gozd stavb konstantno skrbno ohranja ter da se nove zgradbe tako notranje kot zunanje primerno konstruirajo« (Teoderik Veliki v Grande Arte 2015). Prikazala bom definicijo pojma kulturna dediščina, ki se je skozi stoletja počasi oblikovala in bila, kot že nakazano, prvotno osredotočena na materialno kulturno dediščino. Nadaljevala bom s prizadevanji UNESCA v času priprav pred Konvencijo o varovanju svetovne in naravne kulturne dediščine, kar je trajalo med letoma 1952 in 1971. V tem časovnem okviru so potekale intenzivne razprave in raziskave na področju delitve kulturne dediščine, tako materialne kot nematerialne, prav tako je prišlo do prvih pravnih okvirjev (Sherin 2015). Naslednje pomembno obdobje je bilo med letoma 1972 in 2003, ko je bila sprejeta *Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine*. Zbrani podatki so imeli velik vpliv na oblikovanje politik o kulturni dediščini na nacionalni in mednarodni ravni. Zadnja sprejeta konvencija predstavlja za definicijo kulturne dediščine najpomembnejši mejnik in hkrati njeno zadnjo fazo, saj končno opredeli tudi nematerialno oziroma nesnovno kulturno dediščino.

Po mnenju Janet Blake (2002, 2) je bil cilj UNESCA vse od leta 1949 ohranjanje kulturne raznolikosti in hkrati postavljanje mednarodnih kriterijev in filozofije. Ta način je bil ključen za razvoj in oblikovanje novih standardov, povezanih z nematerialno kulturno dediščino.

Prepoznanje in ohranjanje nematerialne kulturne dediščine v zakonodaji mednarodne kulturne dediščine in upoštevanje kulturnih in človekovih pravic je bil še zadnji ključni element za sprejem terminologije nematerialna kulturna dediščina. Identifikacija terminologije je bila kar izziv, saj je morala ujeti pomembnost veščin mojstrov, prenos informacij ter predvsem socialnega, kulturnega in intelektualnega sporočila, ki ga nosi posamezna kreacija. Dozorelo je zavedanje, da je tudi varovanje nematerialne kulturne dediščine pomembno. Kulturna dediščina je nov pojem, ki sicer ima zgodovinske korenine pred pričetkom *pravno-formalne* definicije, a je bila celostno definirana ravno v Konvenciji iz leta 2003.

Za uspešno ohranjanje kulturne dediščine so potrebna finančna sredstva. Obstaja več sistemov financiranja, najpogostejša sta zasebno financiranje in javno financiranje. Obstajajo tudi primeri zasebno-javnega financiranja. Zasebni način financiranja je bolj značilen za Združene države Amerike (v nadaljevanju ZDA), medtem ko je javni način financiranja bolj značilen za Evropo.

Harry Hillman-Chartrand je oblikoval štiri čiste modele javnega financiranja umetnosti, ki spoštujejo mehanizme financiranja, cilje politike, standarde in dinamiko. Ti modeli so: (1.) *Država moderator*, kjer državni skladi s pomočjo davčnih izdatkov financira skladno z okusi individualnih donatorjev, podjetij in fundacij (primer: ZDA).

(2.) *Države pokroviteljice*, kjer se umetnost financira skozi umetniške svete, ki promovirajo umetniško odličnost (primer: Velika Britanija).

(3.) *Država arhitekta*, ki s politiko socialnega varstva financira umetnost s pomočjo ministrstev oziroma oddelkov za kulturo in promovira standarde skupnosti (primer: Nizozemska).

(4.) *Inženirska država*, kjer država nadzira in ima v lasti vse oblike umetniške produkcije in je uporabljena za politično izobraževanje (primer: Rusija) (Arnestad 1994, 13). V kontinentalni Evropi in v Nordijskih državah ima koncept kulture in kulturne politike širši pomen kot v primeru ZDA in Velike Britanije (prav tu, 14). V Evropi ne obstaja več *inženirska država*, z mednarodno komercializacijo pa izginja tudi čista oblika *države arhitekta* (prav tu).

V 21. stoletju je globalizacija dejstvo. Vpliv globaliziranega okolja vpliva tudi na države, kulture in etnične skupine. Dostopnost informacij preko vseh, predvsem sodobnih modernih

komunikacijskih sredstev, je bistveno večja, kot je bila v preteklosti. Globalno finančno pretakanje determinira tudi druge procese, pri tem kulturni niso izjema.

S sodobnimi procesi so globalizacijski učinki ekonomije in politike globoko posegli v skoraj vse dele sveta. Majhne zaprte družbe, ki so bile nekoč povsem na obrobju in izločene iz dominantnih tokov, so sedaj vključene v globalni mednarodni sistem. Ena od neposrednih posledic tega vključevanja je tudi izginjanje številnih kultur in kulturnih praks ali preoblikovanje nešteti drugih. Socialna raznovrstnost na ravni celih družb se dramatično zmanjšuje, tako lahko vedno bolj govorimo kar o enotni globalni kulturi (Ragin 2007, 57).

Za nacionalne države v Evropi je značilno, da so se v zadnjem obdobju, dvestopetdesetih let vse politično in geografsko spremenile. Evropa je celina, ki se še naprej politično razvija in zato ni končno definiran sklop nespremenjenih, statičnih birokracij. V Evropi so bili gonilna sila intelektualnega naboja in priložnosti umetniške ekspresije različna ideološka in revolucionarna gibanja, cesarstva, prve države in različni nacionalizmi, ki so spreminjali politično in družbeno okolje ter razvijali našo kulturo (Mundy 2001, 9).

Poleg procesa globalizacije poteka v Evropi tudi proces evropeizacije. Ta prodira v najrazličnejše pore političnega, ekonomskega in družbenega življenja. Tako v državah članicah EU, kot tudi v državah pristopnicah EU (Radealli v Fink Hafner in Lajh 2005, 18–22). Le-ta je odgovor na prevzemanje ameriškega načina življenja oz. amerikanizacije (SSKJ 2015).

Evropa si prizadeva za ohranitev kulturne dediščine in zmanjšanje vpliva ameriške kulture, kar je bilo vidno v *The Single European Act* (SEA) kot posledica Treaty of Rome, in je omogočila prost pretok dobrin, ljudi in kapitala znotraj Evropske unije (Ramet in Crnković 2003, 40). Evropska enotnost je osrednji cilj evropskega političnega sodelovanja in celotne Evropske skupnosti (Enotni evropski akt III/SL4 1986; EUR–LEX 2016). Sicer pa se evropska dodana vrednost in enotnost zasledi v vseh razpisih Evropske unije.

V magistrskem delu bom proučila podobnosti in razlike med javnim sistemom financiranja v Sloveniji in zasebnim načinom financiranja v zvezni državi Ohio v ZDA. Javno financiranje predstavlja rezervirana finančna sredstva s strani državnega proračuna za financiranje storitev

in dobrin za dobrobit širše javnosti, medtem ko zasebno financiranje predstavlja finančna sredstva, zbrana s strani kakršnekoli privatne organizacije. Dva različna modela financiranja kulturne dediščine z različnima uporabljenima mehanizmoma in s kriteriji do dodelovanja sredstev za projekte ohranjanja kulturne dediščine lahko pripomoreta k morebitnim predlogom za spremembe načina financiranja. Na podlagi analize bom iskala prednosti in slabosti obeh sistemov. Različna sistema financiranja vplivata na opredelitev tega, kaj v določenem primeru predstavlja kulturno dediščino in posledično na obseg in način varovanja oz. ohranjanja, pa tudi na učinkovitost. Primerjava omogoča razumevanje vplivov posameznih sistemov na spremenljivke (primerjava kriterijev pri dodelovanju sredstev). S preučitvijo in primerjavo mehanizmov financiranja dveh diagonalno različnih sistemov financiranja bom v tem magistrskem delu iskala stične točke med obema sistemoma.

Sklicujoč se na zbrano literaturo in sekundarne vire bom opisala značilnosti financiranja kulturne dediščine v Sloveniji in zvezni državi Ohio. Analizirala bom razlike in podobnosti financiranja kulturne dediščine med Slovenijo in zvezno državo Ohio.

Ob zaključku uvoda želim poudariti pomembnost ohranjanja in promocije kulturne dediščine, kar je za majhne države, kot je Slovenija, izjemnega pomena. Če se sami ne bomo zavedali vrednosti in pomembnosti ohranjanja lastne zgodovine, se le-ta lahko počasi izgubi. Ohranjanje kulturne dediščine je pomemben instrument ohranjanja lastne identitete države. Oba sistema, ki bosta predstavljena v nalogi, imata svoje pozitivne in negativne lastnosti. Menim, da je pomembno, da vedno iščemo boljše in primernejše načine spodbujanja in financiranja kulturne dediščine v vseh oblikah.

2 METODOLOGIJA

*"Oče je govoril, da so zgodbe najbolj dragoceni del dediščine človeštva."*²

Tahir Shah, Arabske noči: Karavana Maroških sanj

2.1 Opredelitev predmeta proučevanja

V uvodnem delu dispozicije sem izpostavila pomembnost ohranjanja in varovanja kulturne dediščine za obstoj države. Kulturna dediščina je ob tem pomembna za ohranjanje zdravega narodnega zavedanja.

Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine iz leta 2003 je *varovanje* opredelila kot ukrepe za zagotavljanje ohranjanja nesnovne kulturne dediščine, vključno s prepoznavanjem in z dokumentiranjem kulturne dediščine, raziskav na področju dediščine, ohranjanje in varovanje kulturne dediščine, promocijo kulturne dediščine ter prenos znanja, zlasti po formalnem in neformalnem izobraževanju, kot tudi revitalizacijo različnih vidikov kulturne dediščine (UNESCO 2003a).

Velik vpliv na potrebo po ohranjanju kulturne dediščine ima globalizacija. Najbolj splošno gledano je globalizacija: »... proces povečanega povezovanja med družbami. Dogodki na enem delu sveta vplivajo na različne družbe na drugem delu sveta« (Baylis in Smith 1997, 7).

Tradicionalna kultura in folklor se ne izogneta vplivu globalizacije na izvajanje, saj vpliva na vsa področja kulturne manifestacije vključujoč tradicionalno kulturno izražanje. Pomembno pri uspešnem boju proti globalizaciji je povezovanje podobnih področij v mreže (izrazna umetnost, rokodelstvo, ustno izročilo). Po drugi strani pa ravno *fuzija* različnih kulturnih ozadij omogoča razvoj novih oblik izražanja in stilov. Tovrstna globalizacija nas sili v drugačne definicije vloge države na področju kulture ter povezuje javno-privatno sfero (Blake 2002, 2–3).

Vsekakor pa je uspešnost prepoznavanja, razvoja, ohranjanja in varovanja kulturne dediščine neizbežno povezano s finančnimi sredstvi, ki omogočajo bodisi arheološka raziskovanja,

---

² Prevod citata: "My father used to say that stories are part of the most precious heritage of mankind."

raziskovanja starih zapisov, knjig in ostalih dokumentov, arhiviranje in digitalizacijo zbranih gradiv.

Velik vpliv pri varovanju kulturne dediščine imajo nepovratna sredstva, ki se podeljujejo na različne načine. V primeru nepovratnih sredstev Evropske unije, le-ta predstavljajo podporo posameznim projektom v zvezi s politikami EU. Običajno se dodelijo z javnim razpisom, s t. i. razpisom za zbiranje predlogov. Del sredstev zagotovi proračun EU, del pa drugi viri (Evropska unija 2015). Nepovratna sredstva v ZDA pa dodeljujejo fundacije. V večini primerov je fundacija nevladna entiteta. Ustanovljena je kot neprofitna organizacija ali dobrodelni sklad z osnovnim ciljem (nepovratnega) financiranja nesorodnih organizacij, inštitucij ali posameznikov za znanstvene, izobraževalne, kulturne, religijske ali druge dobrodelne namene. Poznamo privatne fundacije in javne fundacije (Grant space – What is a foundation 2015).

Naloga bo sestavljena iz osmih poglavij. V prvem, uvodnem delu naloge, bom predstavila problematiko in pomembnost financiranja kulturne dediščine, opisala bom relevantnost. V drugem poglavju bo sledila metodologija naloge, ki je razdeljena na opredelitev predmeta proučevanja, opredelitev ciljev proučevanja, raziskovalni vprašanji, raziskovalne metode in strukturo naloge. V tretjem poglavju bodo predstavljene opredelitve in definiranja temeljnih pojmov naloge: kulturna dediščina, globalizacija, javno in zasebno financiranje (kjer bom dodatno definirala termin nepovratna sredstva, ki so značilna za oba sistema financiranja) in kulturno politiko; nato bom opredelila še sisteme financiranja. V četrtem poglavju bom pojasnila glavne poteze v zgodovinskem generiranju pojma kulturna dediščina, kot veljavnega pojma. V petem poglavju bom opisala javne in zasebne izvajalce kulturne dediščine in družbene vrednote, ki jih pridobimo iz okolja ter vrednote, ki so predane znotraj družinskih celic. Sledil bo opis karakteristik financiranja kulturne dediščine v Sloveniji in nato še v zvezni državi Ohio. V sedmem poglavju bom poiskala razlike in podobnosti med sistemoma. Sledila bo razprava, analiza in odgovor na zastavljeno vprašanje ter ostale končne ugotovitve, do katerih bom prišla skozi pripravo naloge. Literatura in viri bodo zapisani v devetem poglavju. V zadnjem, desetem, poglavju pa bodo sledile priloge k nalogi.

Raziskovalna relevantnost teme je v prvi vrsti v opisu obeh različnih sistemov, v drugi vrsti pa v prepoznavanju podobnosti in razlik med sistemoma financiranja ter morebitnih prednosti in slabosti. Pomembno za delo bo odnos do kulturne dediščine s strani obeh držav. Vsekakor bi za poglobljeno raziskavo potrebovali primerjavo večje količine finančnih sistemov, vendar

bo v primeru tega dela prišlo do osnovne ugotovitve, da je ta raziskava lahko dobro izhodišče za nadaljnje in bolj kompleksne raziskave.

2.2 Opredelitev ciljev proučevanja

Predstavila bom poteze v zgodovinskem generiranju pojma kulturna dediščina. Najprej želim opredeliti pomen kulturne dediščine, nadalje pomen kulturne dediščine v javnem in zasebnem, ki se bo delil na javne in zasebne izvajalce ter javne/družbene vrednote in zasebne/družinske vrednote. Izpostavljena bo razlika med javnim in zasebnim financiranjem ter karakteristike različnih oblik nepovratnega financiranja. Hkrati bo opredeljen tudi skupen interes družbe.

Predstavljena bo dokumentacija, ki predstavlja temelje in ogrodje nepovratnega financiranja v Sloveniji. Sledila bo predstavitev evropskih programov in razpisov, saj Slovenija kot članica Evropske unije kandidira na centralizirane in decentralizirane razpise. Evropski programi predstavljajo pomemben delež financiranja kulturnih organizacij v Sloveniji in proračunska finančna sredstva za podporo kulture.

Nadaljevala bom s sistemom financiranja kulture v ZDA. Prikazala bom dokumente in različne fundacije za financiranje. ZDA so zgodovinsko drugačne, kar posledično vpliva tudi na njihovo dojetje lastne kulture. Kultura, ki prvotno pripada skupni *ameriški* identiteti, ki temelji na *ameriških sanjah*, da je vsak lahko uspešen, če sledi svojim sanjam, pri čemer je etnično/versko ozadje nepomembno oz. predstavlja le del posameznikove identitete. V svoji nalogi bom kot primer v ospredje postavila zvezno državo Ohio.

Na koncu bom primerjala razlike in podobnosti med sistemi financiranja, vpliv zgodovinskega ozadja na tovrstne razlike, ki jih bom pred tem razdelala v prejšnjih poglavjih. Poglavje bo povzetek, analiza in primerjava prejšnjih poglavij. Na koncu bom potrdila ali zavrnila raziskovalni vprašanji.

Raziskovalna relevantnost magistrskega dela je predvsem v analizi in primerjavi različnih sistemov financiranja kulture in kulturne dediščine. Znanje s tega področja je ključnega pomena za ohranjanje, promocijo in dostopnost kulturnih projektov širši javnosti, zlasti v mali državi, kot je Slovenija.

2.3 Raziskovalni vprašanja

Poskušala bom odgovoriti na dve zastavljeni raziskovalni vprašanji, ki si sledita in bosta rezultat razvoja naloge. V ospredje naloge je postavljena pomembnost kulturne dediščine, v četrtem poglavju bom predstavila glavne poteze generiranja pojma kulturna dediščina skozi zgodovino, pred 20. stoletjem ter aktivnosti, ki so v 20. stoletju privedle do oblikovanja definicije materialne kulturne dediščine in nadaljevala s kar 32 let poznejšo definicijo nematerialne kulturne dediščine. Skladno s tem bo moje prvo raziskovalno vprašanje:

Kaj je vplivalo na krepitev zavedanja o pomembnosti ohranitve kulturne dediščine in na razvoj potrebe po natančni opredelitvi pojma, dokončno uradno definiranega v obliki dveh mednarodno sprejetih dokumentov – Konvencije o varovanju svetovne in naravne kulturne dediščine, sprejete leta 1971 in Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine, sprejete leta 2003?

Kot je zgoraj omenjeno, bom to prvo raziskovalno vprašanje obravnavala v četrtem poglavju in nanj odgovarjala z obravnavo odnosa do kulturne dediščine, ki se izkazuje skozi razne dokumente, pisna dokazila in prizadevanja mecenov, cerkve, posameznikov in različnih inštitucij. Poglavje je razdeljeno v dva podpoglavja. V prvem delu četrtega poglavja sem predstavila nekaj zgodovinskih momentov, dokumentov, izjav intelektualcev, ki so vedno znova potrjevala zgodnjo zavest, da so nekatere stvari vredne ohranitve in varovanja pred zobom časa. Dodala sem razvoje ostalih panog, ki spadajo v umetnost, kulturo in kulturno dediščino, kot so restavriranje, pomembnost zapisovanja in prenosa znanja na prihodnje generacije vse do 20. stoletja. V drugem delu pa sem se osredotočila predvsem na pomembne zgodovinske momente v 20. stoletju in delovanje mednarodnih strokovnjakov in predstavnikov držav pri oblikovanju predlogov, ki so pripeljali najprej do prve konvencije leta 1971, ki je opredelila trenutno mednarodno sprejeto definicijo materialne dediščine. Drugi del poti, med konvencijo iz leta 1971 in konvencijo iz leta 2003, ki je definirala še nematerialno kulturno dediščino, je bila bolj trnav. Predstavniki in strokovnjaki se pogosto med seboj niso razumeli in strinjali, kaj naj bi bila nematerialna kulturna dediščina, saj so prav zaradi svoje kulturne identitete drugače dojemali kaj naj bi jo predstavljalo. Vsaka kultura ima drugačen odnos do interpretacije lastne zgodovine. Pavličeva mi je v intervjuju povedala »Tudi t.i.

primitivni narodi imajo lahko zelo bogato in zanimivo kulturno dediščino, ki jo mi zaradi nepoznavanja označujemo kot »primitivno« (Priloga B).

Drugo raziskovalno vprašanje se glasi:

Katere so podobnosti/razlike in prednosti/slabosti med javnim in zasebnim sistemom financiranja kulturne dediščine, prikazanih na primeru primerjave med Republiko Slovenijo in zvezno državo Ohio, ZDA?

Za lažjo primerjavo mi bo služilo pomožno vprašanje:

Kakšen je sistem financiranja kulture v EU in kakšen je sistem financiranja kulture v ZDA?

Drugo in tretje vprašanje bom obravnavala in odgovarjala s pomočjo petega in šestega poglavju. V petem poglavju bo predstavitev kulturne dediščine v javnem in zasebnem, skozi opredelitev razlik med javnimi in zasebnimi izvajalci ter javnimi / družbenimi vrednotami in zasebnimi / družinskimi vrednotami, ki vplivajo na odnos neke (konkretne) družbe do kulturne dediščine in njene želje po ohranitvi, varovanju ter prenosu znanja predhodnikov na bodoče generacije.

Nato bom v šestem predstavila različne sisteme financiranja, kot so zasebno in javno financiranje, omenila bom tudi javno-zasebno financiranje, ki obstaja v nekaterih državah. Sledili bosta predstavitev javnega sistema financiranja v Sloveniji in zasebnega sistema financiranja v zvezni državi Ohio. Po opisu karakteristik financiranja v posamezni državi bom iskala skupne točke, podobnosti in razlike ter prednosti in slabosti pri financiranju kulturne dediščine. Skladno z ugotovitvami bom na oba vprašanja v zadnjem poglavju odgovorila.

Cilj naloge je ugotoviti, *kako* vpliva oblika financiranja na *ohranjanje* kulturne dediščine, kar bo tudi vodilo pri odgovarjanju.

2.4 Raziskovalne metode

V magistrskem delu bom opisala in razložila temeljne pojme, glavne poteze zgodovinskega generiranja pojava kulturne dediščine kot veljavnega pojma. Nadalje bom opisala sistem javnega financiranja v Sloveniji in sistem zasebnega financiranja v zvezni državi Ohio.

Zanimala me bo predvsem učinkovitost, zato bom pregledala posredne kazalce učinkovitosti: obseg sredstev glede na dosežene učinke, opredeljene kriterije razpisov in obseg konkurence na razpisih. Naloga bo temeljila na deskriptivni metodi, pri kateri gre za opisovanje in razlago pojmov, teorij, procesov itd. V zaključnem delu naloge se bom lotila predvsem primerjave med obravnavanima državama ter podala sklepne ugotovitve in odgovor na zastavljeni vprašanji.

Glavne uporabljene metode bodo zbiranje, analiza in interpretacija virov, kot jih je opredelil Pierce (2008, 80–81)v

- *primarnih* (strategije, zakoni, predpisi, politike in poročila, ki urejajo obravnavano področje) in
- *sekundarnih virih* (domača in tuja strokovna literatura, razna objavljena dela na spletu, v časopisih, domačih in tujih strokovnih člankih, drugih relevantnih člankih, zbornikih, tekstih, internetnih virih in ostalih domačih in tujih bazah podatkov). Do vseh zbranih virov bom pristopila s kritično distanco.

Analiza in interpretacija primarnih virov (zakonov, konvencij, uredb, resolucij in poročil) in sekundarnih virov (strokovne literature, strokovnih in poljudnoznanstvenih člankov, internetnih virov idr.) mi bo v pomoč pri razlagi osnovnih pojmov, ki so ključni za razumevanje tematike magistrske naloge. Analiza sekundarnih virov mi bo pomagala natančneje preučiti obravnavano tematiko in odgovor na zastavljeni vprašanji.

Za preverjanje zastavljenih raziskovalnih vprašanj uporabila deskriptivno in primerjalno metodo. V primeru deskriptivne metode bom opisala razlike in podobnosti med sistemom javnega financiranja v Sloveniji in zasebnega financiranja v zvezni državi Ohio. Pri primerjalni metodi bom iskala podobnosti in razlike med zasebnim in javnim načinom financiranja.

Pri razlaganju, raziskovanju in obdelavi podatkov bom uporabila tako domačo kot tujo strokovno in poljudnoznanstveno literaturo, ki jo sestavljajo različna objavljena dela v domačih in tujih bazah podatkov. Analizirala bom tudi različne zakone, predpise in politike, ki urejajo obravnavano področje javnega financiranja kulturne dediščine v Sloveniji in zasebnega financiranja v zvezni državi Ohio.

V zaključnih dveh poglavjih bom naredila primerjavo razlik in podobnosti med sistemoma in analizo, zaključek ter podala odgovor na zastavljeni vprašanji. Predvsem na koncu bom povzela še najpomembnejše ugotovitve in podala morebitne predloge, kako se lahko dva različna sistema financiranja med seboj učita drug od drugega oz. kako bi se lahko s prenosom dobre prakse med sistemoma izboljšalo financiranje oz. postopek podeljevanja nepovratnih finančnih sredstev.

2.5 Struktura naloge

V nalogi bom predstavila glavne poteze v zgodovinskem generiranju pojava kulturna dediščina, kot temelj naloge. Predstavila bom kulturno dediščino v javnem in zasebnem. Predstavile in primerjale se bodo razlike med javnim financiranjem v Sloveniji in privatnim financiranjem v zvezni državi Ohio. V zaključku bo sledila še analiza in odgovor na raziskovalni vprašanji. V prilogo bosta vključena še opravljena intervjuja.

3 TEMELJNI POJMI

»Dajte mi muzej in jaz ga bom napolnil.«³

Pablo Picasso (1881-1973)

3.1 Kulturna dediščina

Edward Burnett Tylor je pojem kulture opredelil antropološko. Pravi, da je kultura »kompleksna celota, ki vključuje znanje, prepričanja, umetnost, moralo, pravo, običaje in vse druge sposobnosti in navade, ki jih je človek pridobil kot član družbe« (v J. Jokilehto 2005, 4). Kultura je rezultat sistema, oblikovanega s strani navad in običajev, ki okarakterizira neko skupino. Delovanje znotraj skupine je lastno vsem članom skupine in se izkazuje predvsem v načinu komunikacije in delovanja na individualni ravni znotraj skupine (Murphey v Hague 1964, 57).

Thomson (v Van der Aa 2005, 22–23) opozori, da je vse percepcija naše lastne zgodovine in da je zato lahko postavitve primernih kriterijev pri obravnavanju dediščine, problem. Osnovna nevarnost leži v precenjevanju lastne kulturne dediščine. Tako Lowenthal (v prav tu) izpostavi, da je »globalna agenda še vedno ... prepoznavno zakoreninjena v šovinizmu in cesarski samopodobi. Ideje izhajajo predvsem s strani Evropejcev, ki svoje nacionalno dediščino ocenjujejo kot tako vrhunsko, da bi morala biti globalna.«

Dediščina predstavlja lastnino, nekaj, kar je bilo podedovano od prejšnjih generacij. V primeru kulturne dediščine, sama dediščina ne vsebuje denarja ali materialnega imetja, ampak kulturo, vrednote in tradicijo. Kulturna dediščina implicira skupno vez oz. pripadnost skupnosti. Predstavlja našo zgodovino in našo identiteto, povezanost s preteklostjo in našo prihodnost. Kulturna dediščina je tudi rezultat selekcijskega procesa, procesa ohranjanja spomina in pozabe, ki oblikuje vsako družbo. Konstantno se odločamo o tem, kaj je vredno ohranjati in kaj ne, na kar vplivajo tako kulturni kot politični razlogi. Vsaka družba prispeva k

---

³ Prevod citata: »Give me a museum and I'll fill it«.

svetovni kulturi. Prav zato je pomembno spoštovati in ohranjati vse kulturne dediščine s pomočjo nacionalne zakonodaje in mednarodnih sporazumov. Nedovoljeno trgovanje z artefakti in s kulturnimi predmeti, rušenje arheoloških mest in uničevanje zgodovinsko pomembnih stavb ter spomenikov povzroča nepopravljivo škodo kulturne dediščine države. Kulturna dediščina se mora ohranjati za dobrobit vseh. V času globalizacije prav kulturna dediščina pomaga pri osveščanju o kulturni raznolikosti in spodbuja spoštovanje in dialog med različnimi kulturami (Elena Franchi, 2015).

Kulturno dediščino delimo na *otipljivo* oz. materialno in *neotipljivo* oz. nematerialno. Otipljiva se nadalje deli na premično (slikarstvo, kiparstvo, literatura itd.), nepremično (arhitektura, spomeniki itd.) ter podvodno (brodolomi, potopljena mesta). Neotipljiva kulturna dediščina predstavlja ustno izročilo, običaje, obrede, ples in petje. UNESCO opredeljuje še naravno dediščino in dediščino v primeru oboroženega spopada (UNESCO 1989, 57; UNESCO 2014).

Konvencija o varovanju svetovne in naravne kulturne dediščine (UNESCO 1972) definira kulturno dediščino kot:

1. *spomenike*: arhitekturna dela, dela monumentalnega kiparstva in slikarstva, elemente ali strukture arheološke narave, napise, jamska bivališča in kombinacije značilnosti, ki so izjemne univerzalne vrednosti z vidika zgodovine, umetnosti ali znanosti;
2. *skupine stavb*: skupine ločenih ali povezanih stavb, ki so izjemne univerzalne vrednosti z vidika zgodovine, umetnosti ali znanosti zaradi svoje arhitekturne vrednosti, njihove homogenosti ali njihovega mesta v pokrajini;
3. *najdišča*: dela človeka ali združena dela narave in človeka ter območja, vključno z arheološkimi najdišči, ki imajo izjemno univerzalno vrednost iz zgodovinskega, estetskega, etnološkega ali antropološkega vidika.

Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine iz leta 2003 je neotipljivo/nematerialno oz. nesnovno kulturo opredelila kot:

1. *"Nematerialna kulturna dediščina"* pomeni prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine – kot tudi instrumente, predmete, izdelke in kulturne prostore s tem povezane – ki jih skupnosti, skupine in v nekaterih primerih tudi posamezniki prepoznajo kot del njihove kulturne dediščine. Nematerialna kulturna dediščina se prenaša iz roda v rod,

nenehno poustvarja skupnosti in skupine kot odziv na svoje okolje. Interakciji skupnosti z naravo in zgodovino daje občutek identitete in kontinuitete, s čimer se spodbuja spoštovanje kulturne raznolikosti in človeške ustvarjalnosti. Razmisliti je treba o takšni nesnovni kulturni dediščini, da je združljiva z obstoječimi mednarodnimi instrumenti o človekovih pravicah, kot tudi z zahtevami o medsebojnem spoštovanju med skupnostmi, skupinami in posamezniki ter trajnostnim razvojem.

2. *"Nematerialna kulturna dediščina", kot je opredeljena v odstavku 1 zgoraj, se med drugim kaže na naslednjih področjih:*
  - a. *ustna izročila in izrazi, vključno z jezikom kot nosilcem nesnovne kulturne dediščine;*
  - b. *uprizoritvene umetnosti;*
  - c. *družbene prakse, rituali in praznovanja;*
  - d. *znanje in prakse v zvezi z naravo in vesoljem;*
  - e. *tradicionalne izdelave.*
3. *"Varovanje" pomeni ukrepe za zagotovitev ohranjanja nesnovne kulturne dediščine, vključno s prepoznavanjem in z dokumentiranjem kulturne dediščine, raziskav na področju dediščine, ohranjanje in varovanje kulturne dediščine, promocijo kulturne dediščine ter prenos znanja, zlasti s formalnim in z neformalnim izobraževanjem, kot tudi revitalizacijo različnih vidikov kulturne dediščine (UNESCO 2003a).*

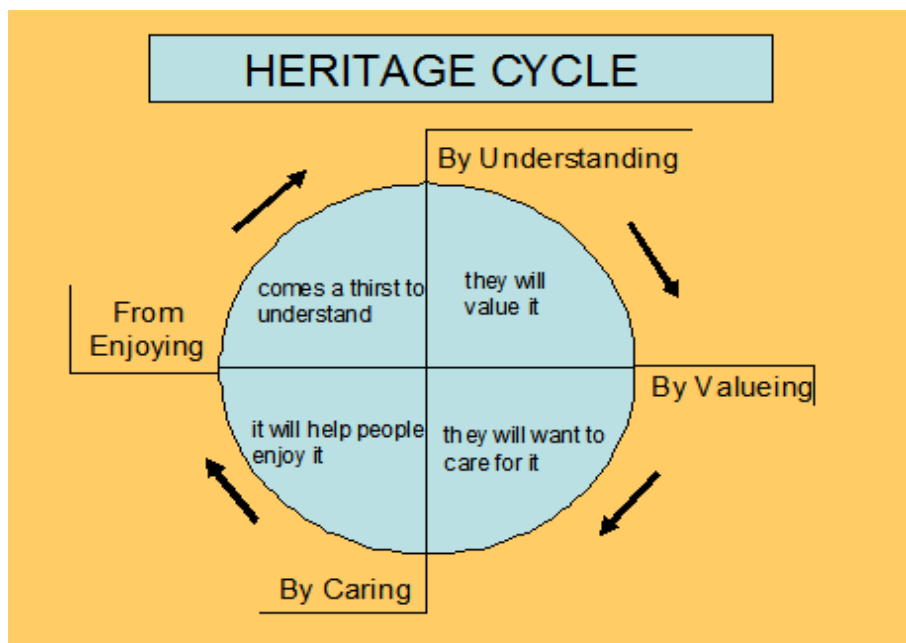
*Krog dediščine*⁴ nam daje idejo, kako lahko preteklost vključimo v našo prihodnost (glej sliko 3.1):

Z razumevanjem (kulturne dediščine) jo: ljudje cenijo → Ko kulturno dediščino cenijo: posledično želijo skrbeti zanjo → S skrbjo za kulturno dediščino: omogočajo uživanje v njej → Potem ko uživajo v kulturni dediščini: jo želijo razumeti → *In z razumevanjem se krog ponovi* (Thurley v Culture in development 2015).

---

⁴ Diagram Heritage Cycle

Slika 3.1: Krog dediščine

Vir: Culture in development (2015).

3.2 Nepovratna sredstva

Nepovratna sredstva so podpora posameznim projektom v zvezi s politikami EU. Običajno se dodelijo z javnim razpisom, s t. i. razpisom za zbiranje predlogov. Del sredstev zagotovi proračun EU, del drugi viri (Evropska unija 2015).

Za pridobitev javnih sredstev se mora pripraviti in oddati vsebinska in finančna projektna dokumentacija javni ali privatni entiteti, ki sledi zahtevam razpisa na vnaprej predpisanih obrazcih. Projektna dokumentacija vsebuje kratek vsebinski povzetek projekta, izjave o stanju (večinoma so to dokumenti, ki predstavljajo finančno in organizacijsko stanje organizacije: bančni izpiski, življenjepisi akterjev, statut itd.), vsebinski opis projekta, ki vsebuje časovne mejnike, predlog rešitve trenutne problematike in pot do realizacije le-teh, konkretne kratkoročne in dolgoročne cilje projekta, akcijski plan, evalvacijo in proračun projekta (Entrepreneur 2015).

Nepovratna sredstva dodeljujejo fundacije. V primeru ZDA je fundacija nevladna entiteta, ki je ustanovljena kot neprofitna organizacija ali dobrodelni sklad z osnovnim ciljem (nepovratnega) financiranja nesorodnih⁵ organizacij, inštitucij ali posameznikov za znanstvene, izobraževalne, kulturne, religijske ali druge dobrodelne cilje. Poznamo sledeče sisteme financiranja: privatne fundacije in javne fundacije ter subvencijske sklade. Privatne fundacije črpajo sredstva s strani družin, individualnih oseb ali korporacij. Primer privatne fundacije je Fordova fundacija (The Ford Foundation). V nasprotju s tem javna dobrodelna fundacija (včasih navedena tudi kot *javna ustanova*) črpa svojo finančno podporo iz različnih virov, ki lahko vključujejo fundacije, posameznike in vladne agencije. Primer javne dobrodelne fundacije je fundacija za ženske (Ms. Foundation for Women). Javne fundacije so tudi javne dobrodelne organizacije. Fundacija ni pravni termin, tako da ni nujno, da organizacija z besedo fundacija v imenu podeljuje sredstva (primer: Foundation Center, ki ne podeljuje subvencij oz. nepovratnega financiranja). Poročila so javno dostopna in vsebujejo pomembne informacije o financah organizacij, članih sveta in ključnih zaposlenih. Privatne fundacije morajo poročati o seznamu dodeljenih nepovratnih sredstev za preteklo leto (Grant space. What is a foundation 2015).

3.3 Globalizacija

Pojem globalizacija so ameriški in francoski avtorji prvič uporabili že v 60. letih, a se je začel bolj uporabljati šele konec 20. stoletja. Danes govorimo o globalizaciji v pozitivnem in negativnem smislu. Kljub temu da njena natančna, uradna definicija še vedno ne obstaja, lahko globalizacijo mislimo kot: »širjenje, poglobljanje in povečanje svetovnih povezav na vseh ravneh sodobnih družbenih dogajanj, od kulture do kriminala, od finančnih do duhovnih vplivov« (Bufon 2004, 255).

V splošnem pojem izraža občutek, da se svet zaradi učinkov ekonomskih in tehnoloških sil hitro spreminja v enoten družbeni prostor in da družbeno-ekonomski razvoj ali preoblikovanje v eni svetovni regiji neobhodno vplivata na življenjske navade in razvojne možnosti posameznikov ter družbenih skupin na vseh koncih našega planeta. Mnogi globalizacijo povezujejo tudi z občutkom političnega fatalizma ali nemoči, saj

---

⁵ Organizacije, ki niso kakorkoli povezane z organizacijo, ki sofinancira.

se zdi, da so državne politike v odnosu do procesov globalizacije povsem nemočne in zato državljani izgubljajo možnost kontrole nad sodobnimi razvojnimi dogajanjem (prav tu).

Globalizacija je proces povečanega povezovanja med družbami. Dogodki na enem delu sveta vplivajo na različne družbe na drugem delu sveta (Baylis in Smith 1997, 7).

Poznamo tri teorije globalizacije: realistično, liberalno in svetovno-sistemsko. *Realisti* podpirajo tezo, da globalizacija ne vpliva na teritorialno delitev v državi. Pravijo, da vpliva na povezanost med ekonomijami in družbami, ki delajo državo od njih odvisno, čeprav po njihovem države ohranjajo svojo suverenost in globalizacija ne vpliva na politično merjenje moči med državami. Globalizacija tako vpliva na naša socialna, ekonomska in kulturna življenja, vendar ne na mednarodni politični sistem držav. *Za liberalce* pomeni globalizacija končni produkt dolgoročne transformacije svetovnih politik. Po njihovem mnenju globalizacija pomeni, da države niso več centralni akter, kot so bile nekoč. Njihovo mesto je prevzelo veliko število različnih akterjev, glede na tematiko področja. Prizadevajo si za revolucijo tehnologije in komunikacije, predstavljene v globalizaciji. Svetovno-sistemsko teorija podpira tezo, da je globalizacija prevara in da je le zadnja faza mednarodnega kapitalizma. Namesto da bi svet naredila bolj enakopraven, še bolj podpira obstoječo razdeljenost med centrom, semi-periferijo in periferijo (prav tu, 6–7). Globalizacijo se lahko obravnava tudi kot svetovno difuzijo »navad, širitev odnosov med kontinenti, organizacijo socialnega življenja na globalnem nivoju in rast skupnega globalnega zavedanja«. Globalna heterogenost se izkaže v primeru, kjer so lokalne kulturne navade dominantne v različnih geografskih lokacijah po svetu. Termin, ki se lahko uporablja, je tudi McDonalizacija (Ritzer 2011, 166–167).

Družbena in kulturna globalizacija je v veliki meri odvisna od mednarodnih migracij. Poznamo dve fazi množičnega preseljevanja. Prva je bila v času 1492 in je posledica evropskih selitev v času kolonialnega imperializma. Okoli 50 milijonov ljudi se je v času med 1850 in 1914 preselilo v obe Ameriki. Po prvi svetovni vojni so bile predvsem selitve afriških Američanov z juga na sever, le-ti so bili kot sužnji pripeljani v obdobju med 17. in 19. stoletjem. V času druge svetovne vojne je bilo preseljenih veliko ljudi, predvsem Judov znotraj Evrope. Masovne migracije so povzročili konflikti med Indijo in Pakistanom ter med

obema Korejama. Drugo obdobje se začne po letu 1945, po postavitvi novih razmer v gospodarstvu in politiki. Ekonomske migracije znotraj Evrope so iz južne v severozahodno Evropo, po letu 1970 pa postane Evropa cilj za ekonomske migrante iz Afrike in obrobja Evrope (Bufon 2004, 297–299).

Prizadevanje evropske kulturne politike gre v smeri spodbujanja lokalne produkcije in omejitve izvoza iz Hollywooda. Problem se pojavi v tem, da sploh manjše države lažje odkupijo program iz produkcije Hollywooda, saj je odkup cenejši kot lastna produkcija. Nasprotje sistema se kaže tudi v tem, da večina evropske tradicije temelji na konceptu *javnega predvajanja*, ameriški pa na *komercialnem (zasebnem) konceptu*. (Ramet in Crnković 2003, 37–44) Znotraj globalizacije bom še grobo predstavila sledeča pojma: *evropeizacija in amerikanizacija*.

3.3.1 Evropeizacija

Evropeizacija je oblikovanje skupnega političnega stila od zgoraj navzdol v Evropi. Je posledica organizacije skupnega zakonodajnega, političnega in ekonomskega sistema znotraj Evropske unije. Gonilna sila je skupni interes, želje in vrednote, ki se iz evropskih inštitucij skozi različne politike, programe in smernice prenesejo na posamezne države (Hix 2005, 39). Interesne skupine lažje najdejo sogovornika znotraj istega političnega sistema (prav tu, 227).

»Koncept evropeizacije je torej navadno opredeljen na različne načine za opis sprememb različnih pojavov in procesov, praviloma na nacionalni in subnacionalni, deloma pa tudi na nadnacionalni ravni« (Fink Hafner in Lajh 2005, 18). Pomembnost evropske vsebine je spodbujanje predvajanja programa, ki ima evropski izvor (Ramet in Crnković 2003, 42).

Börzel (v Fink Hafner in Lajh 2005, 19–20) opredeli evropeizacijo kot »proces, v katerem nacionalna javno politična področja vedno bolj postajajo podvržena procesu oblikovanja skupnih evropskih politik«. Tako razumemo evropeizacijo kot »proces učinkovanja nadnacionalne ravni na (sub)nacionalne strukture in postopke odločanja. Nasproten proces, ki poteka od spodaj navzgor in zajema prenos preferenc z držav članic za odločanje na nadnacionalni ravni, praviloma razumemo kot proces evropskega povezovanja oz. proces oblikovanja skupnih evropskih politik« (prav tu).

3.3.2 Amerikanizacija

Amerikanizacija ponazarja masovni vpliv ameriške kulture in prenos masovnega potrošništva na druge kulture z značilnostjo pasivnega občinstva. Po drugi strani predstavlja samo integracijo v smislu načina življenja in obnašanja, družbenih praks, okusov, umetniškega izražanja in dejavnosti (Ramet in Crnković 2003, 30–31). Najbolj vpliva na mlade, ki niso pretirano zainteresirani za t. i. »visoko kulturo« (prav tu, 32). Nekateri zagovarjajo tezo, da je globalizacija = amerikanizacija, saj naj bi kot globalni hegemon izvažala političen vpliv z namenom dviga ameriškega vpliva in interesa (Gray v Sweeney 2005, 289).

Strah pred amerikanizacijo se nanaša na strah svetovne kulturne asimilacije. Trditev temelji na vplivu ameriških simbolov, ikon, blagovnih znamk na korporacijah in življenjskem stilu (prav tu, 280–290). Predvsem pa na agresivno prevlado pop kulture, ki je umetno, korporativno producirana, nad avtentično popularno kulturo (Ramet in Crnković 2003, 8). Velik del ameriške kulture predstavlja *ameriški sen* oz. *ameriške sanje*, da je vse mogoče, ga Immanuel Wallerstein (2003, 1–2) opredeli kot:

Ameriške sanje so sanje možnosti človeka znotraj družbe, ki vsakega posameznika spodbuja, da po svojih najboljših močeh da maksimum svojih sposobnosti in za nagrado uživa udobno življenje. V teh sanjah ni umetnih ovir na poti k osebni izpolnitvi. Sanje, ki uspeh posameznikov preslika v veliko družbeno dobro – družba svobode, enakosti in medsebojne solidarnosti. Sanje, ki nas postavljajo v središče, kot svetilnik v svetu, ki trpi pomanjkanje realizacije tovrstnih sanj.

3.4 Javno in zasebno financiranje

Javno financiranje predstavlja rezervirana finančna sredstva s strani državnega in lokalnih proračunov za financiranje storitev in dobrin za dobrobit širše javnosti. Neva Maher (2011, 4) v svojem dokumentu pojasni, da je javno financiranje v državi »opredeljeno kot sistem z določili Ustave ter na njej temelječi obširni zakonodaji: sistemski in izpeljani, evropski in slovenski. Določeno je, da morajo biti vsi prihodki in odhodki države zajeti v proračunu« (prav tu). Mahler nadalje izpostavi pomembnost transparentnosti in ciljne usmerjenosti proračuna javnega financiranja, saj mora država poslovati kot dober gospodar. Javne finance

imajo nalogo financiranja dobrin, ki so pomembne za narodno gospodarstvo in jih država sama ne priskrbi v dovolj veliki količini. Politika določi prioritete zaradi omejenosti virov, sama kakovost priprave in izvajanje proračuna pa vpliva na dosego zastavljenih ciljev in koristno ter namensko porabo davkoplačevalskega denarja. Skrb za upravljanje javnih izdatkov je realizacija prioriteto določenih finančnih ukrepov, kot so investiranje, prestrukturiranje ipd. Politika izdatkov opredeljuje, kaj financirati, medtem ko menedžment javnih izdatkov in javna uprava iščeta optimalno realizacijo le-teh (prav tu, 4–5).

Javne finance predstavljajo finančni segment delovanja države. Javne finance lahko definiramo tudi kot državno računovodstvo oz. sistem, ki nam pokaže, na kakšen način se država financira in kakšni so stroški vodenja in razvoja ene države. Skratka, javne finance predstavljajo finančno "poslovanje" države (javni prihodki, javni odhodki, javni dolg, državni proračun itn.). Tako kot podjetja ima tudi država svojo bilanco in izkaz uspeha. Država zagotavlja delovanje in distribucijo vrednih in pomembnih dobrin, kot so šolstvo, zdravstvo, varnost in obramba, promet, kultura itn. Takšne javne dobrine, ki prebivalcem omogočajo boljše življenje, je vsekakor potrebno financirati. Financira jih država z javnimi financami (Finančni slovar 2015).

Zasebno financiranje predstavlja finančna sredstva, zbrana s strani kakršnekoli privatne organizacije. Privatno financiranje se deli na osebno financiranje posameznika, zasebne osebe skozi različne oblike financiranje in privatno financiranje. Za nas pa je zanimivo privatno financiranje, ki se osredotoča na »optimizacijo ciljev (profita, prodaje itd.) korporacije ali ostalih poslovnih organizacij z ocenjevanjem bodočih zahtev sredstev in nato dodeljevanjem sredstev v skladu z razpoložljivimi sredstvi« (Economy Watch - Public Finance and Private Finance 2010). Razlika med javnimi neprofitnimi organizacijami in zasebnimi neprofitnimi – volonterskimi organizacijami, je v prisilni moči države in opiranje javnih organizacij na to moč (Kolarič in drugi 2002, 42).

3.5 Kulturna politika

Politična kultura je skupek prepričanj in vrednostnih sistemov, ki vplivajo na oblikovanje politike v državi.

»Kulturna politika je namenja kulturnemu razvoju, zato je prepletenost med ukrepi oblasti in doseženim kulturnim standardom zelo velik, razlikovanje med kulturno politiko in kulturo pa pogosto težavno« (Čopič in Tomc 1997, 21).

UNESCO je v svojem poročilu razširil koncept kulturne politike, kjer se kulturo razume kot osnovo za razvoj. Vse politike za razvoj morajo biti občutljive in navdihnjenje s kulturo samo. Definiranje in izvajanje takšne politike vidi kot sodelovanje znotraj multietničnih družb, saj omogoča razvoj pluralizma. Spodbuja promoviranje kreativnosti v politiki in vladanju, tehnologiji, industriji in poslovnem svetu, v izobraževanju in v razvoju družbe, tako kot razvoj umetnosti. Ravno kultura je tista, ki povezuje vse spektre neke družbe, tako v javni kot zasebni sferi. Kulturni razvoj v splošno sprejeti uporabi je subjekt politične kulture in se izraža v družbenih aktivnostih, kot so promocija umetnosti in kulturnega življenja, vključuje zaščito kulturne dediščine, za katero so vlade ustanovile svojo postavko v proračunu, razvojnih planih in javnih institucijah, kot so muzeji, kulturni centri, umetnostne akademije. Ravno v sklopu kulturne politike se najbolj vključujejo tudi akterji privatnega sektorja in civilne družbe. Vpliv kulturnega razvoja je dober za individualno in skupno dobro. V zadnjih letih se je pomembnost vključevanja kulturne politike povečala (UNESCO 1995, 232–234).

4 GLAVNE POTEZE V ZGODOVINSKEM OBLIKOVANJU POJMA KULTURNA DEDIŠČINA KOT VELJAVNEGA POJMA (RAZVOJ VAROVANJA KULTURNE DEDIŠČINE)

*"Ko umre starec v Afriki, pogori celotna knjižnica do tal ..."*⁶

Amadou Hampstead Bâ

V prejšnjih poglavjih naloge sem opredelila predmet in cilje proučevanja ter predstavila temeljne pojme, pomembne za magistrsko nalogo. V temu delu bom pojasnila glavne poteze in zgodovinska ozadja formiranja pojma kulturna dediščina. Namen poglavja je obravnavanje prvega raziskovalnega vprašanja.

Razumevanje kulturne dediščine mora preseči določeno mesto oz. točno določen mejnik, ki označuje preteklost. Kulturna dediščina mora biti dostopna kot individualna priložnost za sodelovanje, predstavljanje in promocijo zaposlitve, trgovine, nastanitev, ročnih in obrtniških izdelkov ter turizma (Arizpe v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 54). V prvem obdobju se je koncept in dojemanje kulturne dediščine omejil na materialno dediščino, vendar je ravno to zgodnje pojmovanje ostankov preteklih časov kot skupne dediščine bil prvi zametek na dolgi poti oblikovanja pojma kulturna dediščina, ki se je skozi dolgo pot in različne listine, navodila in (arhitekturne) knjige pojavljal v različnih oblikah. Velik pomen pri opozarjanju na pomembnost ohranjanja arhitekture so imeli meceni, papeži, arhitekti, intelektualci in ostali veljaki različnih obdobj, kar bom opisala v naslednjem podpoglavju oblikovanja pojmovanja kulturne dediščine. V 20. stoletju so vlogo prevzele razne institucije, ki so bile ustanovljene z namenom ohranjanja kulturne dediščine.

4.1 Pojmovanje kulturne dediščine do 20. stoletja

Zavedanje o pomembnosti stvaritev človeka in definiranje, kaj je vredno videti in ohraniti, je obstajalo od nekdaj. V temu delu se bom posvetila predvsem t. i. stari celini, torej razmišljanjem modrecev, mislecev, umetnikov ter pomembnim dokumentom, ki so bili

---

⁶ Prevod citata: » When an old men dies in Africa, an entire library is burnt to the ground ...«

napisani z namenom ohranitve, varovanja in rekonstrukcije vrednih objektov. Zavedam se, da so se s kulturo in kulturno dediščino ukvarjali tudi v drugih starih kulturah po svetu (Kitajska in Indija).

Zbirateljstvo antičnih del se je začelo z osvojitvijo mesta Sirakuze leta 212 pred našim štetjem. Umetnine so bile pripeljane v Rim kot vojne trofeje in naprej prodane privatnim zbirateljem, med katerimi so bili tudi vladarji, npr. kralj Nero. Rim je tako sčasoma postajal velik muzej in glavni trg za preprodajalce umetniških del, istočasno pa se je začela izdelava ponarejenih skulptur, ki sicer niso bile na voljo. V obdobju renesanse so se pripravili prvi sezname umetniških del (Jokilehto 1986, 34).

Prvih sedem čudes sveta, ki jih je opredelil Philo⁷ iz Bizantina leta 225 pr. n. št., je vsebovalo: Piramide v Gizi, Babilonske viseče vrtove, Zeusov kip na gori Olimp, Artemidin tempelj v Efezu, grobnico kralja Mausolusa, Kolos na Rodosu in Svetilnik v Aleksandriji. Njegov seznam je takrat veljal za uradni seznam turističnih atrakcij, ki jih je treba videti na potovanju (Mark 2009).

Marcus Vitruvius Pollio⁸ je napisal 10 knjig o arhitekturi. Poznane so tudi kot *Vitruviusove pogodbe* (Cartwright 2015). V njih je opredelil različna področja: splošne zahteve za mesta in stavbe, tehnike gradnje, hidravliko, astronomijo in stroje. Hkrati so bile zapisane kvalifikacije arhitekta, ki je moral biti naravno nadarjen in izobražen s področja zgodovine, filozofije, glasbe, osnov medicine ter seznanjen z astronomijo in računanjem astronomije, saj talent ni dovolj za popolnega mojstra. Pomembnost se predvsem izkazuje v tem, da vsa ostala dela s področja arhitekture slonijo na njegovih delih (Jokilehto 1986, 15; Cartwright 2015). Vse to je vplivalo na razvoj moderne arhitekturne znanosti.

Italijanski zgodovinar Teoderik Veliki⁹ je bil mnenja, da je ohranjanje antičnih del veličastno delo, da je njihova ohranitev in morebitna obnovitev dolžnost vseh ljudi. V svojih javnih razglasih je strogo nasprotoval uničevanju spomenikov. Tudi finančno je spodbujal popravila uničenih spomenikov (Teoderik Veliki v Mark 2014). Po pokristjanjevanju Rima je prišlo do

---

⁷ Ostali pisatelji, ki so pisali o čudesih so bili: Herodotus, Callimachus iz Cyrene in Antipater iz Sidon. Sicer se niso v popolnosti strinjali in so navajali na svojih seznamih tudi ostala mesta (Mark 2009).

⁸ Živel med letoma 90 in 20 pr. n. št.

⁹ Živel med letoma 455 in 526, kasneje je postal kralj Italije (Teoderik Veliki v Mark 2014).

oživitve klasičnih študijev in obnove starih tradicij. Nova zakonodaja je varovala antične templje in grobnice. Vse stavbe, ki so bile najedene iz antičnega obdobja; templji in ostali spomeniki, so bili označeni za javno dobrino in ne bi smeli biti uničeni s strani človeka. Theodorik Veliki Gotski, kralj Italije, je obnovil rimsko pravo, veliko pozornost je namenil ohranjanju arhitekture, popravilom in rekonstrukciji antičnih stavb. Imenoval je kuratorja, ki je skrbel za kipe, javno arhitekturo in ostale antične spomenike v Rimu, ki so potrebovali obnovo (Jokilehto 1986, 24–25; Teoderik Veliki v Mark 2014).

Francesco Petrarca¹⁰ je izrazil žalost nad ruševinami, uničenimi zidovi, templji in palačami. Javno je pozival k ustavitvi uničevanja in ohranjanju. Petrarca je zgodovino delil na klasični svet, antično zgodovino in novo/moderno zgodovino, v čemer se je razlikoval od ostalih krščanskih mislecev, ki so dojemali zgodovino kot neprekinjeno obdobje vse od začetka sveta do njihovega časa. Petrarca je spodbudil ostale umetnike svojega časa k ustvarjanju umetnosti, ki ni bila zgolj prijetna očem, ampak tudi inteligentna. Novo gibanje so poimenovali *restavriranje svetlobe*. Doktrina, ki jo je oblikoval takrat, je danes poznana kot humanizem in predstavlja prehod iz srednjega veka v renesanso (Jokilehto 1986, 11; Bio. 2016; Cabinet 2005/06). V srednjem veku je bila postavljena razlika med visoko kulturo elit in nizko kulturo ostalih prebivalcev (Davies 1998, 432).

Flavio Biondo se je tega dela lotil celo bolj sistematično. Stavbe je razporedil tipološko glede na regije, ki jih je zapisal v knjigi *Roma Instaurata*, v letih od 1444 do 1446 (Encyclopedia Britannica 2016d), medtem ko je Ciriaco d'Ancona v iskanju in popisovanju vseh tipov starin intenzivno potoval po Italiji in mediteranskih državah ter zbiral starodavne dokumente, medalje, kipe. Posebno pozornost je posvečal epigrafiki. V 15. stoletju so ti humanisti, zgodovinarji in študenti antikvitet/starin postavili temelje za poznejši razvoj arheologije (Jokilehto 1986, 12).

Med najpomembnejšimi pisatelji o arhitekturi v obdobju renesanse je bil Leon Battista Alberti, humanist, arhitekt in starinar. V svojem delu *Descriptio urbis Romae* iz leta 1450 je objavil študije in popis antičnih spomenikov s posebno pomembnostjo. Rezultat teh študij je bil razvoj tehnike risanja map. Delo je bilo pripravljeno na podlagi znanja iz *Vitruviusovih*

---

¹⁰ Živel med letoma 1307 in 1374.

pogodb. Vključil je tudi navodila z nasveti za rekonstrukcijo stavb in kriterije za varovanje zgodovinskih struktur (Jokilehto 1986, 16–18; Biography of Renaissance Architect 2016).

Francesco di Giorgio Martini¹¹ je pripravil tretjo verzijo pogodb. Namen je bil ponovno oblikovanje oz. ponovni zapis *Vitruviusove pogodbe* v moderni obliki s preverjanjem razmerja in meritev na obstoječih klasičnih zgradbah in ostankih. Zaradi strahu pred uničenjem je želel popisati vse uničene stavbe, preden bi za vedno izginile. Sodobniki so ga klicali *restavrator starodavnih ruševin* (Encyclopedia Britannica 2016a).

V renesansi se je oblikovalo novo zavedanje o pomembnosti kulturnih vrednosti ob ogroženosti uničenja spomenikov antike. Spoznanje, da imajo spomeniki pomembno domoljubno vrednost za moderni svet in pričanje o prvih fazah krščanstva (Davies 1998, 586). Vrednost zgodovinskih stavb in njihovih ostankov je spodbudila željo po varovanju in obnovi, kot so primer kip Ramsesa II, tempelj Abu-Simbel, ruševine uničenih templjev so bile vgrajene v Atensko Akropolo, požar v Rimu je uničil pomembne zapise in zgodovinske stavbe (Jokilehto 1986, 24).

Že v 15. stoletju je Donatello po naročilu družine Medici restavriral antične ostanke za dekoracijo njihovih palač v Firencah. Mnenje slikarja in arhitekta Vasarija, da imajo obnovljene starine večjo vrednost kot moderna umetnost, je bilo dodatna spodbuda in je prispevalo k modi in popularnosti antičnih skulptur (Jokilehto 1986, 35; Bio. 2016a). Restavracija je tako postala del normalnih aktivnosti, predvsem mladih umetnikov in je hkrati pridobila na spoštovanju.

Papež Pij II.¹² je leta 1462 prvi izdal naročilo za ohranjanje antičnih ostankov in najpomembnejših ornamentov v mestu, ki niso bili v takratni uporabi cerkve. Ohranjanje je tesno povezano s krščanstvom, kar je navedel kot argument za zaščito. Zahtevak je bil posledica prošenj s strani mestne administracije, medtem ko je papež omogočil upoštevanje v realnosti. Papež Pavel II.¹³ je najprej naročil rekonstrukcijo svoje rezidence v Palazzo Venezia poleg njegove Cerkve svetega Marka, ki se je obnavljala skozi leta. To je bila prva večja restavracija in radikalna obnova te stavbe. Že v temu obdobju je bila kulturna odločitev

---

¹¹ Živel med letoma 1439 in 1501.

¹² Papež med letoma 1458 in 1464.

¹³ Papež med letoma 1464 in 1471.

ohranjanje starih zgradb. Že takrat se vidijo korenine rekonstrukcije, kot jo poznamo danes. Sledile so obnove klasičnih spomenikov, zidu in ostalih manjših ostankov (Jokilehto 1986, 31–33).

Papež Sixtus IV.,¹⁴ poimenovani kar *urbani restavrador*, je obnovil Ponte Sisto na antičnem rimskem mostu in zgradil novo bolnico. Odgovoren je bil za restavracijo, obnovo in rekonstrukcijo večjega števila palač in verskih objektov. V svojem razglasu je nasprotoval uničenju in poškodovanju starih stavb ali odstranjevanju elementov iz njih. Razglas je pozneje potrdil papež Julius II.¹⁵ (Jokilehto 1986, 33; Encyclopedia Britannica 2016b).

V latinskem tekstu papež Leo X. leta 1515 govori o *monumenta*, ki so bili prevedeni kot spomin. Koren prihaja iz besede *moneo*, kar pomeni opomniti, spomniti, predlagati in svetovati. *Monumentum* pomeni spomin, spomenik, pogrebni spomenik, dokument, obujanje spominov in se uporablja v povezavi z zgradbami. V tistem obdobju je bilo že kar nekaj resne zakonodaje s področja varovanja antičnih spomenikov na obstoječih stavbah (Jokilehto 1986, 39).

V obdobju papeža Pavla III.¹⁶ se mnogo pomembnih stavb, dokumentov, knjižnic uniči, kar naznani konec renesančnega obdobja papeževanja kljub prizadevanju mecenov, arhitektov in papeža (Jokilehto 1986, 42). Pavel III. je sicer podpiral izobraževanje in umetnost. Obnovil je Univerzo v Rimu ter daroval knjige in rokopise Vatikanski knjižnici. Podpiral je urbano prenavljanje, prenavljanje stavb in umetniških del. Michelangelu je naročil sliko Zadnje večerje v Sikstinski kapeli in po smrti Antonia da Sangallo tudi gradnjo Bazilike svetega Petra (Encyclopedia 2016). Na Michelangela so imeli vpliv antični kipi, kar se zazna na stropu sikstinske cerkve. V času renesančnega razmišljanja je imela izobrazba pomembno vlogo (Jokilehto 1986, 35–36; Davies 1998, 482).

Na Švedskem so se prve nacionalne študije s področja antikvariata začele v 16. stoletju predvsem v smeri preučevanja starih dokumentov, predmetov in zakladov, kot so bili stari kamni *run*¹⁷. V začetku 17. stoletja so bile narejene prve raziskave, vključno z inventurnimi

---

¹⁴ Papež med letoma 1471 in 1484.

¹⁵ Papež med letoma 1503 in 1513.

¹⁶ Papež med letoma 1534 in 1549.

¹⁷ Rune stones

popisi po njegovih navodilih in postavitev Nacionalne starinarnice (State Antiquaries). Podpisal se je *Odlok o antikvitetah*¹⁸, za katerega so menili, da je prvi izven Italije. Odlok je zagotavljal varovanje starin in spomenikov, tudi manj pomembnih, če so bili povezani z zgodovinskimi dogodki, osebami, prostori, družino ali državo – predvsem kraljev in ostalih plemičev. Vključevali so premične predmete; kovance, kamne run ali nepremične, kot so cerkve, samostane, gradove, utrdbe, antične grobnice ali umetno urejeno naravo, čeprav je bila le delno obstoječa. Če je nekdo poškodoval katero od naštetih stvaritev, jo je moral povrniti v prvotno stanje. Odlok je imel učinek bolj med arheologi in akademskimi raziskovalci. Leta 1668 je bil ustanovljen novi inštitut, ki se je posvetil predvsem študiju antike, povezane s švedsko zgodovino. Zbrani material se je pozneje shranil v Nacionalnem uradu za evidence in Kraljevi knjižnici (Jokilehto 1986, 79-80).

V 17. stoletju je upadlo število odkritih umetniških del, kar je dvignilo cene novih umetnij. Posledično so bila dela shranjena pri bogatih zbirateljih. Na trg so vstopili tuji vlagatelji. Predvsem francoska kralja Francois I. in Louis XIV. z željo, da se v Franciji hrani vse, kar je lepega v Italiji. Za umetnost se je pričela zanimati tudi Anglija, Charles I. in Lord Arundel sta pošiljala svoje agente v Italijo, Levant in Grčijo z namenom zbiranja antičnih kosov. Plagiatni kopij pomembnih skulptur so krasili kraljeve in privatne kolekcije povsod po Evropi (Jokilehto 1986, 35). Antikvarizem/starinarstvo postane moda v 17. stoletju v mnogih evropskih državah, zbirke so bile sestavljene iz antikvitet, kopij poznanih kosov in lokalno zbranih predmetov. Rimska ekonomska moč se je oslabila, tako da se je veliko zbirk prodalo v Francijo, Anglijo in ostale države (prav tu, 62).

V 17. stoletju se je začelo raziskovanje starogrške dediščine. Leta 1620 si je Thomas Howard, drugi grof Arundel, prizadeval prenesti grške predmete v Anglijo. Nekaj jih še danes hranijo na Univerzi Oxford (Encyclopedia Britannica 2016c). Francoski ambasador je v tistem času naročil prve slike pri francoskemu umetniku Jacquesu Carreyu, ki je leta 1674 prvi naredil skice Parthenona, ki so pomembna zabeležitev pred večjim uničenjem zgradbe v vojni (Jokilehto 1986, 62–63; Ancient Greece 2016).

---

¹⁸ Antiquities Ordinance'

V Rimu se je v 17. stoletju zopet povrnilo zanimanje za ohranjanje antičnih ostankov. Giovan Pietro Bellori¹⁹ je bil eden od najbolj eminentnih in pomembnih zgodovinarjev tega stoletja. Njegovo literarno delo je vsebovalo kritično oceno del in življenj pomembnejših umetnikov tistega časa. Uporabil je nov pristop k evidentiranju umetniškega dela, ni le naštel del posameznega umetnika, ampak je s pomočjo kritične metode opisal posamezna dela glede na njihovo moč, izražanje in uporabo barv. Teorija, kot jo je oblikoval Bellori, je vplivala predvsem na francoske akademike. Postavil je nove smernice zapisovanja in umetniškega ocenjevanja dela, kar je naredilo novi korak v nadaljnjem razvoju ocenjevanja umetnin (Witcombe 2016). John Locke je leta 1693 v svojem delu *Misli o izobraževanju* poudaril pomembnost risanja za razvoj mlade osebe, saj gre za univerzalno izražanje ideje, ki jo lahko vsak razume (Bermingham v Allen ur. 1995, 55).

V sklopu angleške estetske teorije so poleg *lepote* v ospredju tudi ostali koncepti pri varovanju antičnih predmetov. Med pomembnejšimi so bili *slikovitost* in *sofisticiranost*. Prva tehnika ima korenine v začetku 17. stoletja v Italiji in izraža karakteristike slike ali slikarjev. Povezujejo ga predvsem s slikami narave, kjer se zazna naravna lepota, odkrijemo pa jo tudi pri poeziji. Tehnika se povezuje tudi s folklornimi scenami z ljudmi v tradicionalnih kostumih in je predstavljena v gledališki scenografiji. Izraz *sofisticirano* pomeni veličino koncepta, dvig izboljšanja dikcije in čustveno intenzivnost. Definirano je bilo tudi kot izredno, presenetljivo in čudovito, v diskurzu je bilo povezano z velikimi, divjimi, strahu zbujujočimi in nenavadnimi elementi naravne kulise (Jokilehto 1986, 94–95).

Orfeo Boselli je predstavil principe poze, proporce, ikonografije različnih osebnosti in božanstev v antične skulpture. Hkrati se je ukvarjal z restavracijo in s njenim pravilnim postopkom. Menil je, da je dobra restavracija starin premalo plačana in cenjena. Restavracije je postala nedefinirana oblika umetniškega ustvarjanja v 17. stoletju, v takratnem slovarju je bila definirana kot »zaznava polomljenih in manjkajočih delov zaradi starosti ali nesreč« (Jokilehto 1986, 65). Pri slikah se je to kazalo predvsem v tem, da so dele slik na novo narisali ali prekrili ne glede na original (prav tu). Restavracija klasičnih spomenikov je postavljena ponovno v ospredje 17. stoletja. Obnovili so nekaj pomembnih spomenikov – Piramide Cestius, Pantheon in Kolosej, ki so bili v preteklih obdobjih uničeni (prav tu, 65–69).

---

¹⁹ Živel med letoma 1613 in 1696.

V času reformacije in v drugi polovici 17. stoletja so začeli renovirati srednjeveške cerkve, kot sta npr. Santa Croce in Santa Maria Novella v Firencah. Podobno so v 18. stoletju pričeli v severnih državah, predvsem v Angliji. Odprli so notranjost, odstranili ovire in preuredili kapele. V Franciji so srednjeveški objekti utrpeli poškodbe med spori, pozneje so jih obnovili (Jokilehto 1986, 75–78). Ob prekinitvi Anglije s cerkvijo v Rimu, ko se je Henrik VIII.²⁰ proglasil za poglavarja angleške cerkve, se je uničilo vse, kar je bilo povezano z meniškim življenjem. Izvajala se je ikonoklazma spomenikov, ki so bili povezani s staro versko ureditvijo (prav tu; Davies 1998, 549). Uničevanje je ustavila njegova hči kraljica Elizabeta I.²¹, ki je leta 1560 izdala razglasitev *Proti uničenju spomenikov*. V tem obdobju se je v Londonu predvsem veliko gradilo, mnogo cerkva so preuredili, ker je bilo nemogoče vse porušiti in na novo zgraditi, saj je bila gradnja prav tako stabilnejša od novejših stavb (Jokilehto 1986, 75–78).

V času razsvetljenstva se je povrnila želja po zapisovanju in dokumentaciji znanja. Izdana je bila *Enciklopedija*, ki je bila pripravljena in urejena s strani d'Alemberta in Diderota (The Encyclopedia of Diderot and d'Alembert 2016). Knjižnice so postale javno dostopne, povečalo se je število tiskanih knjig kot posledica industrializacije, tehničnih odkritij in znanstvenega razvoja. V Franciji in Angliji so pričeli pisati o antični in klasični arhitekturi in ostankih. Odkrite so bile nove pomembne arheološke najdbe, ki so vplivale na neoklasicizem. V tem obdobju so odkrili Pompeje in Paestum (Jokilehto 1986, 82–84). Oblikovale so se nove definicije kriterijev v arhitekturi, ki so posledično vplivale na vsa področja umetnosti in postavile temelje modernega sveta. Francoski arhitekt Jacques-Germain Soufflot je pripravil prve skice templjev v Pompejih, ki so se pozneje pogreznili (European Architecture Series 2016). Kralj Španije Ferdinand VI. je leta 1755 pripravil zakonodajo za varovanje pomembne grške in rimske dediščine na področju Neaplja. Glasila se je »V preteklosti se ni posvečala pozornost zbiranju in varovanju vseh neprecenljivih kosov, ki so bili odpeljani iz kraljestva. Zato se je veliko držav obogatilo z njimi.« Nelegalna trgovina in preprodaja je bila strogo kaznovana (Jokilehto 1986, 85).

Johann Joachim Winckelmann je eden od ustanoviteljev umetnostne zgodovine. Njegovo delo *Zgodovina umetnosti v antiki* iz leta 1755 je imelo velik vpliv na estetiko in umetnostno zgodovino, kjer je v ospredje postavil grško umetnost na način, ki je bil v prihodnje posneman v umetnostni zgodovini. V delu *Zgodovina antične umetnosti* iz leta 1764 je ustanovil

---

²⁰ Živel v med letoma 1491 in 1547.

²¹ Živela v med letoma 1533 in 1603.

periodizacijo linearnega pojmovanja zgodovine umetnosti (Dictionary Of Art Historians, 2016).

Bartolomeo Cavaceppi²² je v svojih publikacijah o opravljenih restavracijah starin, skladno z priporočilom Winckelmanna, vedno navedel jasen opis, kateri del je bil restavriran in kateri del je antičen ter priložil skice. Poudarjal je, da je za vsakega restavratorja pomembno znanje s področja umetnostne zgodovine in mitologije, da se lahko razume v materiale in tehnike, ki so uporabljene pri originalu, saj se sicer lahko naredi večja škoda kot korist (Philadelphia Museum of Art 2016; The J. Paul Getty Trust 2016).

Leta 1721 je avstrijski arhitekt Johann Bernhard Fischer von Erlach objavi ilustrirano *Zgodovino arhitekture*. V uvodnem delu so bile ilustracije sedmih čudes sveta, nato nadaljuje z ilustracijami znanih zgradb zgodovine iz različnih držav Egipta, Sirije, Perzije (Iran), Grčije, Rima, vključi tudi Dioklecijanovo palačo v Splitu, ostanke Palmyre, Stonehenga, Turčije, Siana ter Kitajske in Japonske, katerim je dodal dokumentacijo in zapis (The World of the Habsburgs 2016).

Dela Francesca Milizia²³ so vsebovala umetnostno teorijo, življenje umetnikov je imelo velik vpliv na mnoge generacije umetnostnih zgodovinarjev. Bil je kulturni teoretik, ki je raziskoval vse; od študije gledališča do umetnostne literature (Dictionary Of Art Historians 2016a).

Francoska revolucija je po napadu na Bastiljo (leta 1789) prinesla uničenje zgradb in spomenikov, ki je v nasprotju s principom svobode in enakosti častila tiranijo in predsodke. Porušiti so želeli vse ostanke fevdalizma in kraljestva. V tem obdobju je Francija izgubila veliko pomembnih obeležij zgodovine (Davies 1998, 695). Vsa lastnina cerkve in kralja je prešla v roke ljudstva, zato se je sčasoma dvignila zavest, da je treba za stavbe poskrbeti. Pripravili so sezname knjig, listin in spomenikov ter določili skrbnike v obliki Odbora za javno zaslišanje²⁴. V tem obdobju je v Franciji nastalo kar nekaj različnih odborov za različne oblike umetniškega izražanja, ki so nekakšni predhodniki danes poznanih mednarodnih organizacij. Aubin-Louis Millin je leta 1790 predstavil prvo izdajo *Nacionalne antike*, kjer je

---

²² Živel med letoma 1716 in 1799.

²³ Živel med letoma 1725 in 1798.

²⁴ Comité d'instruction Publique.

predstavil koncept zgodovinskih spomenikov. V letu 1793 politik Joseph Lakanal in matematik Charles Romme zastavita vprašanje glede *Konvencije o vprašanju vandalizma* in opozorita na izboljšanje načina varovanja spomenikov in ostalih umetniških del. Isti zakon, ki je omogočil vandalizem in uničenje fevdalnih in kraljevih simbolov, je vseeno odredil obvarovanje objektov s posebno vrednostjo. *Komisija za spomenike* je dobila nadzor nad varovanjem objektov, ki imajo posebni interes zaradi njihove artistske vrednosti. Predlagana je bila tudi kazen za poškodovanje državne lastnine, v letu 1792 so za tovrstni vandalizem odredili 2 leti zaporne kazni. S konvencijo 24. oktobra 1793 odredijo, da je prepovedano odstranjevanje, uničenje, poškodovanje ali kakšne drugačne spremembe z izgovorom odstranjevanja fevdalnega ali kraljevega vpliva. Prepovedi so veljale za knjižnice, zbirke, privatne galerije, javne muzeje; torej objekte, ki pripadajo umetnosti, zgodovini in izobraževanju. Razumljeno je bilo, da je varovanje kulturne dediščine pomembno za izobraževalne namene, kot tudi za ohranjanje Francije na vodilni poziciji v trgovini in industriji (Jokilehto 1986, 115–116). Ta dokument je že izražal intonacijo vseh dokumentov, ki so sledili in so posledično nadgrajevali prizadevanje za ohranjanje.

Pomembnost ohranjanja umetniških del in zgodovinskih spomenikov je dobila nadaljnje usmeritve v pomembnem dokumentu *Navodila za inventuro in ohranjanje*²⁵, ki ga je pripravila komisija za umetnost in jo predstavila na komiteju leta 1793. Izobraževanje je dobilo temeljno vlogo v nadaljnjem razvoju, saj izobraževanje istočasno uči o dogodkih, kot tudi izobražuje ljudi, da se ne srečajo več s podobnimi situacijami nemoči. Poudarjali so velik pomen vsem izobraževalnim institucijam, ki so bile potisnjene ob rob in zatirane: knjižnice, muzeji in zbirke. Ljudstvo, a ne le izbrane elite, je prišlo do stika s svojo dediščino in hkrati dobilo pomembno odgovornost. Postavil se je strog nadzor do spoštovanja in ohranjanja lastne kulturne dediščine, ki je postala dostopna tudi za širše občinstvo. Dediščina je dobila pomen panorame človeškega intelekta, ki se razprostira od naravne znanosti in medicine ter vse do antikvitet, umetnosti in arhitekture. Istočasno se pojavi ideja o povezanosti različnih področij. Želeli so vse klasificirati skladno s področjem aktivnosti in lokacijo. Arhitektura in zgodovinski spomeniki so bili popisani glede na področje v državi, predvideno starost, lokacijo, tipe konstrukcije in dekoracije, nadalje pa še stabilnost strukture, potrebe po popravilu in predlogi za uporabo (Jokilehto 1986, 115–116). Zanimivo je, da se v obdobju po francoski revoluciji že pojavi koncept *skupne kulturne dediščine*, ki jo je bilo

---

²⁵ Instruction sur la maniere d'inventorier et de conserver dans toute l'étendue de la République, tous les objets qui peuvent servir aux arts, aux sciences et à l'enseignement.

zaznati vse od prvih zapisov. Pa vendar sta bili umetnost in kulturna dediščina pred tem rezervirani za elite.

Škof Abbe Henri Grégoire²⁶ definira in izumi besedo vandalizem. Izpostavi, da je ohranjanje pomembno iz izobraževalnih razlogov, saj nas prav ohranjanje in spoštovanje kulturne dediščine razlikuje od barbarov. Po njegovem mnenju se morajo ohranjati antični spomeniki in arhivi v celoti, saj izražajo dejstva, ki so bila zabeležena skozi različna obdobja v zgodovini. Bistveno je oživeti znanost in dvigniti moralnost pri ljudeh. Njegovo stališče je vplivalo na dokumente, ki jih je Francija izdala v letu 1830 in so ohranjanje spomenikov boljše organizirali (Sax 1989, 1143–1145 in 1149–1150).

V odredbi iz leta 1793 so muzeji nagrajeni kot *zavetišče* za zaščito vseh premičnih predmetov. Palača Louvre je bila od leta 1775 odprta kot muzej, postopoma so dodajali posamezne zbirke umetnin. Prav tako so prenesli predmete iz samostanov, ki niso bili preprodani ali uničeni, v državno varstvo. V ta namen se je preuredil samostan Petits-Augustins. Za kuratorja je bil leta 1791 postavljen Alexander Lenoir, ki prvi začne z inventuro in kronološko postavitvijo vseh zbranih predmetov. Zbirke postavi kronološko in uredi sobe iz različnih časovnih obdobj: 13., 14., 15. stoletje in posebno sobo s skulpturami iz Francije vse od antike do modernih časov. Za javnost se muzej odpre leta 1795 (Jokilehto 1986, 117–118).

Antoine-Chrysostome Quatremère de Quincy²⁷ je uporabljal je Wickelmannsova pravila, ki so predvidevala vračanje umetnin v njihov zgodovinski kontekst. Prvi je uporabil izraz »polycome«, ki se nanaša na tehniko uporabe barv. O svojem delu s področja antične kulturne dediščine je objavil knjigo. (Bertoncini Sabatini 2016, 394–398)

Odredba Papeške države iz leta 1802 postane osnovni zakon za varovanje kulturne lastnine v tem obdobju. Pripravljena je na podlagi študije zgodovine papeške zakonodaje, posebnega interesa države za ohranjanje dediščine in arheologije. Odredba je bila nadgradnja prejšnjih zakonodaj, osnovni cilj pa je bil zagotavljanje ohranjanja antičnih spomenikov in ostalih umetniških del za namen izobraževanja in uporabnosti za javnost. Videli so interes tudi z vidika privabljanja ostalih akademikov in umetnikov ter v turistične, trgovske in industrijske

---

²⁶ Živel med letoma 1750 in 1831.

²⁷ Živel med letoma 1755 in 1849.

namene. Pripravili so registracijo in kategorizacijo glede na različno umetniško smer, obdobje ipd. Generalno vodilo je bilo ohranjanje spomenikov na njihovih originalnih mestih, papeški muzeji so dobili fiksni letni proračun za kupovanje novih zbirk, podelile so se tudi licence ljudem, ki so skrbeli za posamezne ostanke (Jokilehto 1986, 124–125).

Antropolog Edward Tylor je leta 1871 v knjigi *Primitivna kultura*, kulturo kompleksno definiral v širšem etnografskem pomenu. Kultura vsebuje znanja, verovanja, umetnost, moralo, zakone, navade in ostale veščine in lastnosti, ki jih poseduje človek, ki je član neke družbe (Kuper 2000, 56; Burke 2007, 34).

Leta 1882 je Burckhardt izrazil mnenje, da je koncept kulturne zgodovine nejasen. Nekoč se je vezal le na visoko kulturo, ščasoma se širi tudi na ljudsko kulturo. Prvotno se je pojem kultura nanašal le na umetnost in znanost, pozneje se je razširil še na uporabo za opis elementov ljudske glasbe in medicine (Burke 2007, 33).

Manifest Williama Morrisa v Angliji leta 1877 je govoril o prizadevanju arhitektov k restavriranju stavb, slik in ostalih umetnin, ki imajo zgodovinski pomen. Prizadeval si je za ohranitev vsega, kar ima določeno zgodovinsko ali umetnostno vrednost, in o čemer ni treba diskutirati (SPAB 2009).

Adolf Bastian, ki je leta 1886 postal direktor Berlinskega muzeja etnologije, je opredelil kulture kot hibride. Trdil je, da ne obstajajo čiste kulture, saj so skupek različnih virov, ki so se pomešali ob stiku med različnimi kulturnimi populacijami (Kuper 2000, 13).

V začetku 19. stoletja v Londonu odprejo galerije in muzeji vrata širši publiki (Hemingway v Allen ur. 1995, 95–97). Prvi resnejši koraki k dostopnosti kulture širši množici in ne le elitam.

V temu delu poglavja sem opravila pregled prvih zavedanj pomembnosti kulturne dediščine, povzela prve najpomembnejše odredbe in listine o ohranitvi pomembnih kulturnih spomenikov in mest ter tako predstavila zgodnje zavedanje o pomembnosti ohranjanja kulturne dediščine. Naredila sem pregled pomembnejših točk v besedilih, ki so govorila o varovanju, ohranjanju, restavraciji, popisovanju in arhiviranju dokumentov, in izpostavila pomembnejše posameznike, ki so skladno s svojim časom, opirajoč se na svoje predhodnike,

postavljali temelje za nadaljnji razvoj termina kulturna dediščina in vseh pomembnih komponent, ki so povezane z varovanjem le-te. Poglejmo si sedaj, kako so se področja ohranitve kulturne dediščine razvijala naprej, vse do sodobnosti.

4.2 Pojmovanje kulturne dediščine od 20. stoletja do danes

Koncept, da je kulturna, zgodovinska in arhitekturna dediščina del skupne dediščine, se je resneje pojavil v 19. stoletju. V Franciji je takrat pisatelj Prosper Mérimée po Alexandreju Lenoirju povzel koncept *zgodovinskih spomenikov v času*, ko so palače, cerkve in gradovi propadali. V temu trenutku je bil povsod fokus na spomenike, saj ostale oblike dediščine niso bile definirane (Lopez 2002, 6). Na šestem mednarodnem kongresu arhitektov v Madridu so sprejeli resolucijo, v kateri so zapisali (Jokilehto 2005, 13):

Spomeniki se razdelijo v dve kategoriji: mrtvi, ki pripadajo preteklim civilizacijam, in živi spomeniki, ki še vedno služijo svojemu originalnemu namenu.

- *Mrtvi spomeniki bi se morali ohranjati v tolikšni meri, da ne propadejo, saj vsebujejo zgodovinsko in tehnično vrednost, ki je izginila.*
- *Živi spomeniki se morajo ohranjati, tako da se bo njihova uporabnost nadaljevala, saj je v arhitekturi uporabnost osnova lepote.*

Prvo srečanje o pomembnosti varovanja in ohranjanja je bilo v Bernu, v Švici, leta 1913. Naravne zaklade so že tu definirali kot svetovno dediščino, a ne le kot dediščino države, kjer je najdena. Ta ideja skupnega seznama je bila revolucionarna (Lopez 2002, 7). Leta 1926 so na sestanku *Pisarne mednarodnih muzejev* določili cilj promocije aktivnosti muzejev in javnih zbirk, tako da so združili moči v skupnem delu in mednarodnih raziskavah. Opozorili so tudi, da je skrb treba nameniti vsem muzejem, zbirkam in umetniškimi delom, stavbam z zgodovinskim in arheološkim interesom in modernimi umetniškimi deli (Jokilehto 2005, 13–14).

V Atenah je bilo leta 1931 na pobudo lige narodov sklicano srečanje na temo kulturne dediščine človeštva. Pobuda je bila prekinjena z začetkom 2. svetovne vojne, ki je uničila kar nekaj umetniških del, spomenikov in starodavnih mest (prav tu). Leta 1945 je sedemintrideset držav ustanovilo Združene narode, znotraj le-teh se je ustanovil United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (v nadaljevanju UNESCO). UNESCO in ostale podobne

organizacije²⁸ so opozorile na pomembnost srečanj v Bernu in Atenah pred vojno (Lopez 2002, 8).

UNESCO je imel ključno vlogo pri generiranju in definiciji pojma kulturna dediščina in spremljevalne terminologije. Celoten proces je potekal od leta 1972 do leta 2003, ko je bila sprejeta *Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine*. Dokumentacija je imela velik vpliv na oblikovanje politik o kulturni dediščini na nacionalni in mednarodni ravni. Cilj je bil zaščititi kulturno dediščino in preprečiti uničenje v primeru vojne, onesnaženja, urbanizacije, masovnega turizma in krčenja gozdov.

Prvo, predkonvencijsko obdobje, je trajalo med letoma 1952 in 1971. V tem časovnem okviru so potekale intenzivne razprave in preiskovanje interesa kulturne dediščine, tako materialne kot nematerialne, prav tako je prišlo do prvih pravnih okvirjev²⁹. Poznejša priporočila so bila usmerjena v zaščito nacionalne materialne kulturne dediščine pred nezakonitimi dejavnostmi, ki jo ogrožajo (Sherin 2015).

Izredno mednarodno zaskrbljenost je povzročila odločitev o izgradnji Aswanskega visokega jezua v Egiptu, ki bi preplaval zaklad starodavne egiptovske civilizacije, dolino templjev Abu-Simbel. UNESCO je leta 1959 po pritožbi vlad iz Egipta in Sudana razpisal mednarodno varovalno akcijo. Pospesili so arheološke raziskave na področjih, ki naj bi bila poplavljena. Templja Abu-Simbel in Philae so razstavili, preselili na varno, stran od predvidenega poplavnega območja in ponovno sestavili. Kampanja je stala približno 80,000.000\$, polovica je bila podarjena s strani 50 držav. S tem se je izkazal pomen solidarnosti in odgovornost narodov do »deljene odgovornosti pri ohranjanju izjemne kulturne znamenitosti« (UNESCO 2015a). Sledile so še druge varovalne akcije - reševanje lagune Benetk (Italija), arheološke ruševine Moenjodaro (Pakistan) in obnovitev Borobodur Temple Compounds (Indonezija). Zato je UNESCO s pomočjo Mednarodnega sveta za spomenike in spomeniška območja (ICOMOS) začel s pripravo osnutka konvencije o varstvu kulturne dediščine. Ideja o združitvi ohranjanja kulturnih spomenikov in naravne dediščine je prišla iz Združenih držav Amerike. Na konferenci v Beli hiši v Washingtonu leta 1965 so pozvali k oblikovanju

---

²⁸ World Conservation Union – IUCN

²⁹ Primer: *Recommendation on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Export, Import, and Transfer of Ownership of Cultural Property*.

mednarodne organizacije *Svetovna zakladnica dediščine*³⁰ za zaščito vrhunskih, svetovnih, naravnih, slikovitih območij in zgodovinske znamenitosti za sedanost in prihodnost celotnega svetovnega državljanstva (UNESCO 2015a). Leta 1968 je Mednarodna zveza za ohranitev narave (IUCN) razvila podobne predloge za svoje člane. Ti predlogi so bili predstavljeni na konferenci Združenih narodov (UNESCO) o človeškem okolju v Stockholmu leta 1972 (UNESCO 2015a).

Na 14. generalni konferenci³¹ novembra 1966 so sprejeli *Deklaracijo o načelih za mednarodno kulturno sodelovanje*³², ki je bila namenjena enakopravnemu dostopu do znanja in obiskovanja umetnosti za posameznike. Posledično je bil organiziran regionalni sestanek v Tuniziji, sklican s strani Nacionalne Afriške radiotelevizije³³, s fokusom na natančno opredelitev in ohranitev folklorne dediščine. Kmalu za tem je v Dakarju leta 1966 potekal Svetovni festival črnske afriške umetnosti³⁴. V začetnih letih pogovorov o varovanju in ohranjanju nematerialne/neopredeljive kulturne dediščine se je rodila še danes aktualna dilema: ali je zaščita folklorne dediščine znotraj ali zunaj zakonov o avtorstvu. Raziskovanje odnosa med folkloro in avtorskimi pravicami se je nadaljevalo v letu 1967 na stockholmski konferenci *Bernske konvencije*³⁵, kjer so poskušali zaščititi folklorno dediščino na mednarodni ravni s pomočjo zakona o avtorskih pravicah. Predlagano je bilo tudi, da pojem folklorne dediščine postane predmet svetovne konvencije. Po obsežnih pogajanjih je bilo sklenjeno, da je definicija folklorne dediščine konceptualno in definicijsko prezahtevna za hitro pripravo takšne konvencije. Zato so le dodali določbo v Bernsko konvencijo, ki je medlo dala smernice za varovanje folklorne dediščine, pri čemer se beseda folklor niti ne pojavi, in sicer v 15. členu, določila 4 (a)³⁶. To je prvi zakonodajni primer, ki omenja mednarodni namen za zaščito folklorne dediščine v zgodovini. Mednarodni interes po ohranjanju kulturne dediščine se nadaljuje. Leta 1971 UNESCO pripravi dokument *Možnost za vzpostavitev mednarodnega instrumenta varovanja folklorne dediščine*³⁷ (Sherin 2015). Zgoraj navedeni primeri so bili zametki na poti oblikovanja zakonodaje in pojma kulturna dediščina ter vseh njegovih podskupin.

---

³⁰ World a heritage Trust.

³¹ The General Conference.

³² Declaration of Principles for International Cultural Cooperation.

³³ The National African Radio and Television Union (URTNA).

³⁴ World Festival of Black African Art.

³⁵ Berne Convention.

³⁶ Izvirni tekst: *In the case of unpublished works where the identity of the author is unknown, but where there is every ground to presume that he is a national of a country of the Union, it shall be a matter for legislation in that country to designate the competent authority which shall represent the author and shall be entitled to protect and enforce his rights in the countries of the Union* (Sherin 2015).

³⁷ Possibility of Establishing an International Instrument for the Protection of Folklore.

Leta 1972 je bila na 17. seji sprejeta *Konvencija o varovanju svetovne in naravne kulturne dediščine*, ki je v preambuli zapisala svoj namen in se je izražal z ugotovitvijo (UNESCO 1972):

- *da je kulturna in naravna dediščina v nevarnosti uničenja zaradi spreminjanja socialnih in gospodarskih razmer, ki poslabšajo stanje s še bolj mogočnim pojavom poškodb ali uničenja;*
- *da bi slabitev ali izginotje katerega koli dela kulturne ali naravne dediščine pomenila osiromašenje svetovne dediščine;*
- *da je varovanje dediščine na nacionalni ravni nepopolno zaradi pomanjkanja gospodarskih, znanstvenih in tehnoloških virov, kjer se nahaja zaščitena lastnina;*
- *opozori na Ustavo organizacije, ki predvideva ohranjanje, povečanje in razprševanje znanja, ki bo zagotavljalo ohranjanje in zaščito svetovne dediščine;*
- *obstoječi dokumenti (mednarodne konvencije, priporočila in resolucije) dokazale pomembnost varovanja te edinstvene in nenadomestljive lastnine kot lastnine celotnega človeštva;*
- *da so deli kulturne ali naravne dediščine izjemnega pomena in jo je treba ohraniti kot svetovno dediščino človeštva kot celote;*
- *da je potrebno dodeliti kolektivno pomoč, ki bo pomagala pri varstvu kulturne in naravne dediščine;*
- *da je ključnega pomena za ta namen sprejeti nove predpise v obliki konvencije, ki bo vzpostavila učinkovit sistem kolektivnega varstva kulturne in naravne dediščine za izjemne univerzalne vrednosti, ki je organizirana na trajni podlagi in je v skladu s sodobnimi znanstvenimi metodami.*

Konvencija si je zastavila *pet strateških splošnih ciljev*: verodostojnost, ohranjanje, krepitev zmogljivosti, komuniciranje in skupnosti (UNESCO 2015a). Ta konvencija ščiti konkretne materialne predmete z izjemno vrednostjo človeške zgodovine, umetnosti, znanosti ali estetike. Konvencija ne uporablja, niti ne razširja nesnovne kulturne dediščine, na kar opozori vlada Bolivije z zahtevo v aprilu 1973, da se doda protokolu Univerzalne konvencije o avtorski pravici, ki bi zaščitil popularne umetnosti in kulturno dediščino vseh narodov.

Vprašanje je bilo v decembru 1973 predloženo Medvladnemu avtorskemu odboru³⁸, ki pa zadevo preda UNESCO. Organizacija je bila pozvana, da ugotovi, v kolikšni meri bi lahko vključili zaščito folklore v avtorske pravice, ter da poroča Medvladnemu avtorskemu odboru in izvršnemu odboru Bernske unije na svoji prihodnji seji, decembra 1975. Pomembno je, da je bil predmet folklore prvič izrecno razdeljen na samo osnovno in splošno vprašanje kulture ter z vidika intelektualne lastnine folklore (Sherin 2015).

V Mehiki so leta 1982 podpisali *Deklaracijo o kulturnih politikah*. Na Svetovni konferenci o kulturnih politikah je izpostavila novonastale globalne okoliščine, v središče je postavila druge oblike kulturne dediščine in pomembnost same kulture za razvoj družbe. Natančno so identificirali *kulturno identiteto* v smislu pomembnosti vseh identitet v kreiranju multikulturnega okolja. Kulturna identiteta je bila označena kot zaklad človeštva. Izpostavljena je bila pomembnost *kulturne demokracije*, ki omogoča manjšinam državna sofinanciranja za ohranjanje njihovega kulturnega izročila. Zato je pomembno prvo uradno imenovanje *nesnovne kulture*³⁹ v pisni obliki (UNESCO 1982a; UNESCO 1982b). Skrb in ohranjanje kulturne dediščine je opredeljena kot pravica in dolžnost, saj se družba oblikuje skozi *vrednote*, ki so vir kreativnosti (UNESCO 1982a, t23). V preteklem obdobju je bilo veliko kulturne dediščine izgubljene zaradi zunanjih vplivov⁴⁰, zato ohranjanje in spoštovanje kulturne dediščine omogoča ljudem, da branijo svojo suverenost in neodvisnost ter s tem potrjujejo in spodbujajo kulturno identiteto (UNESCO 1982a).

Israel Klabin gre v svojem tekstu tako daleč, da holokavst kulture označi kot bolj nevarnega in uničujočega od masovnih pomorov. Za primer navede Indijance in plemena iz Afrike, ki so izginila prav zaradi tega, ker so jim odvzeli pravico do ohranjanja plemenske kulture in posebnega odnosa do narave. Za drugi primer navede tiste, ki so preživeli holokavst ravno zaradi tega, ker so imeli močno zaupanje v njihovo moralno in etično dediščino (Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 25). Leta 1984 pride zaradi neskladja med cilji UNESCA in ameriško zunanjo politiko do izstopa ZDA iz UNESCA (US Department 2015).

---

³⁸ Intergovernmental Copyright Committee.

³⁹ *Kulturna dediščina ljudstva vključuje dela njenih ustvarjalcev, arhitektov, glasbenikov, pisateljev in znanstvenikov in tudi delo anonimnih umetnikov, izraze ljudske duhovnosti, načina življenja, ki dajejo smisel življenju. To vključuje tako materialno kot nematerialno/nesnovno delovanje, skozi katerega pride ustvarjalnost ljudstva do izraza: jezike, obrede, verovanja, zgodovinske kraje in spomenike, literaturo, umetnine, arhive in knjižnice* (UNESCO 1982a, točka 23).

⁴⁰ Kulturna dediščina je pogosto utrpela poškodbo ali uničenje zaradi nepremišljenosti kot tudi procesov urbanizacije, industrializacije in tehnološke penetracije (UNESCO 1982a, t25).

Naslednji korak je bil leta 1989 v obliki *Priporočil o varovanju tradicionalne kulture in folklore*. Ta so izpostavila posebno vlogo in pomembnost folklore kot sestavnega dela kulturne dediščine in kulture bivanja. Izpostavi se nevarnost izgube tradicionalnih oblik folklore, predvsem ustnega izročila, ter poziva države in njene vlade k pripravi načrtov za varovanje folklore. V dokumentu je termin *folklor* (tradicionalna in popularna kultura) opredeljen kot celota, ki temelji na tradiciji stvaritve kulturne skupnosti, ki je odraz skupnosti in s katero neka skupnost izraža svojo kulturno in socialno identiteto. Standardi in vrednote folklore se prenašajo ustno, s posnemanjem ali v drugačni obliki, in sicer jezik, književnost, glasba, ples, igre, mitologija, rituali, obrti, arhitektura in druge umetnosti (Folklife 1989, A). V dokumentu nadalje opredelijo tudi identifikacijo folklore, zapisovanje folklore, ohranjanje folklore, distribucijo oz. promocijo folklore, varovanje folklore in mednarodno sodelovanje na področju varovanja folklore (Folklife 1989, B-G).

Blake (2002, v) izpostavi, da je bilo *Priporočilo o varovanju tradicionalne kulture in folklore*: pomemben korak naprej pri zagotavljanju formalnega prepoznavanja nesnovne dediščine in potrebe po varovanju le-te, ter predstavlja vrhunec večletnega dela. Hkrati je bil pomemben konceptualni razvoj v tem, da je bil vidik nematerialne kulturne dediščine izrecno predmet mednarodnega instrumenta. Identifikacija vsebine in obsega nematerialne dediščine je velik izziv za UNESCO in drugih teles, povezanih z ohranjanjem le-te. Pomembno je, da so v teh prizadevanjih dobile pomen spretnosti in znanja imetnikov tradicije, prenos informacij v družbenem, kulturnem in intelektualnem kontekstu njenega nastanka in vzdrževanja. Iz tega sledi, da je treba človeški okvir, v katerem je ustvarjena nematerialna dediščina, zaščititi z oprijemljivimi manifestacijami (prav tu).

Kot rezultat priporočil udeležencev junijske mednarodne konference v Washingtonu leta 1999 so Češka, Litva in Bolivija ob podpori Bolgarije, Slonokoščene obale, Slovaške in Ukrajine na 30. generalni konferenci UNESCA predložile osnutek resolucije o varovanju kulturne dediščine (Blake 2002, 1). Zaključek študije o uresničljivosti sprejema novih normativnih orodij s področja ohranjanja tradicionalne kulture in folklore je pokazal, da je potreben nov mednarodni instrument. UNESCO je dobil mandat, saj je zaradi svoje vpletenosti v varovanje nesnovne dediščine temu izzivu najbolj ustrezal (Blake 2002, 80). Na konferenci izpostavijo tudi največjo pomanjkljivost definiranja varovanja nesnovne dediščine znotraj konvencije iz

leta 1972. Definicija se je namreč osredotočila le na spomenike, stavbe in spomeniška območja, nikjer pa se ni sklicevala na nesnovno dediščino (Blake 2002, 72). Problem so bili tudi kriteriji ocenjevanja nominiranih enot, ki jih je bilo za specifične potrebe nesnovne dediščine potrebno razširiti. Zaradi tega je bilo treba drugače definirati pojem kulturna dediščina (prav tu).

Zgoraj omenjena študija je definirala tri področja, ki jih ne smemo zanemariti pri novi definiciji instrumentov za obvarovanje nesnovne kulturne dediščine (Blake 2002, 81):

a) Cilji, ki obstajajo, vendar jih je treba drugače definirati

- *Formalna vključitev neopredmetenih elementov znotraj koncepta kulturna dediščina,*
- *snemanje in popisovanje oralnega izročila dediščine in običajev zaradi nevarnosti, da izumre (vključno z jeziki) in*
- *revitalizacija živega ustvarjalnega procesa tradicionalne kulture.*

b) Cilji, ki bi se okrepili z novim instrumentom

- *Omogočanje kulturnim skupnostim, da še naprej ustvarjajo, ohranjajo in prenašajo nematerialno dediščino v tradicionalnem smislu,*
- *ob upoštevanju verskega pomena in socialne/kulturne funkcije mesta ali spomenika kot tudi jezikovnega in ustnega izročila, ki ga obkrožajo,*
- *preprečevanje nedovoljene uporabe in izkrivljanje izrazov neopredmetena dediščina in*
- *vračanje predmetov kulturne lastnine, povezanih z nesnovno dediščino.*

c) Cilji, ki zahtevajo instrument za dosego ciljev

- *Vzpostavitev sistema mednarodne pomoči, da se državam članicam omogoči izvajanje ukrepov za zaščito,*
- *osveščanje vrednosti (s posameznimi družbami in na svetu) iz nesnovne dediščine,*
- *zaščita kulturne raznolikosti,*
- *zagotavljanje prenosa nesnovne dediščine za prihodnje generacije,*
- *zaščita informatorja kot oddajnika nematerialne dediščine,*
- *identifikacija običajnih pravil in pristopov za varovanje zaposlenih na tem področju,*

- *vključevanje mojstrov tradicionalnih ročnih spretnosti v ohranjanje, načrtovanje in upravljanje nematerialne kulturne dediščine ter*
- *spoštovanje običajnih pravil in praks glede tajnosti nekaterih tradicionalnih znanj.*

Na *Konferenci o kulturi in trajnostnem razvoju* leta 1998, ki sta jo organizirala Svetovna banka in UNESCO, so se osredotočili na ekonomske in socialne priložnosti, ki bi spodbudile investicije v kulturno dediščino in v živo umetnost (Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, ix). Cilji konference so bili dvigniti napredek pri doseganju (Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, ix):

- *dvigovanje zavedanja in po potrebi promocije ter ohranjanja kulturne in naravne dediščine,*
- *povezovanje strokovnjakov z bančniki in državnimi funkcionarji,*
- *omogočati posebne priložnosti za večje profesionalne skupine za interakcijo glede orodij, potrebnih za povezavo kulturnih in socialnih rešitev na državnem in globalnem nivoju in*
- *razumevanje, kako vključiti najboljše prakse in inovacije pri promociji ohranjanja in arhiviranja kulturne dediščine in trajnostnega razvojnega načrta.*

Znotraj programa *živi zakladi človeštva* iz leta 1993 so kot *živi človeški zakladi* mišljene osebe, ki posedujejo veliko mero znanja in spretnosti, potrebnih za opravljanje ali ponovno ustvarjanje posebnih elementov nesnovne kulturne dediščine. Cilj tega programa je spodbujanje držav članic, da odobrijo uradno priznano nadarjenost nosilcev tradicionalnih ročnih spretnosti in izvajalcev le-teh, s čimer prispevajo k prenosu njihovega znanja in spretnosti na mlajše generacije. Države izberejo posameznike na podlagi njihovih dosežkov in njihove pripravljenosti, da posredujejo svoje znanje in veščine na druge. Izbor temelji tudi na vrednosti tradicije in strahu pred izginotjem teh veščin v kulturni dediščini (UNESCO 2016). Namen tega programa opiše Blake (2002, 45): »Eden od najučinkovitejših načinov varovanja nesnovne dediščine je, da jo hranite z zbiranjem, s snemanjem in z arhiviranjem. Še učinkovitejše bi bilo, da se zagotovi, da nosilci te dediščine še naprej pridobivajo dodatno znanje in spretnosti ter jih posredujejo prihodnjim generacijam.«

Sledil mu je program *Razglasitev mojstrov in ustne in nematerialne dediščine* v letu 1998 z namenom ozaveščanja o pomenu ustne in nesnovne dediščine in potrebo po varovanju; vrednotenju in sestavljanje sezama svetovne ustne in nesnovne dediščine, spodbuditi države, naj vzpostavijo nacionalne popise in sprejetju pravne in upravne ukrepe za zaščito svoje ustne in nesnovne dediščine, spodbujanje sodelovanja tradicionalnih umetnikov in lokalnih praktikov pri odkrivanju in oživljanju svoje nesnovne/nematerialne kulturne dediščine (UNESCO 2015a; UNESCO 1998, 26–27).

Mojstrovina mora izpolnjevati kriterije oziroma merila (UNESCO 1998, 28–29; UNESCO 2015c):

- da ima izjemno vrednost mojstrovine človeškega ustvarjanja;
- svoje korenine in vlogo ima v kulturni tradiciji oziroma kulturni zgodovini obravnavane skupnosti;
- kulturno identiteto naroda;
- imajo pomembno vlogo pri potrjevanju kulturne identitete obravnavane skupnosti;
- pri mojstrovini se prepozna odličnost pri uporabi veščin in tehničnih lastnosti;
- predstavljajo edinstveni dokaz žive kulturne tradicije;
- grozi jim izginotje zaradi pomanjkanja sredstev za varovanje in/ali zaradi procesov hitrih sprememb.

Glavni cilj tega programa je dvigniti zavest vlad, nevladnih organizacij in še posebej lokalne skupnosti o vrednosti svoje ustne in nesnovne dediščine in jih spodbuditi, da jo prepoznajo, ohranjajo in promovirajo. Ustno in nematerialno dediščino je potrebno šteti kot *univerzalno vrednost* (Blake 2002, 46).

Izpostavila sem pomembnejša srečanja strokovnjakov in njihove ključne ugotovitve v procesu priprave končnega dokumenta *Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine* leta 2003. Celoten seznam sestankov vse od leta 1970 je dostopen na spletni strani UNESCA. V delu sem za namen naloge izbrala in izpostavila pomembnejše. Ostali so dostopni na spletni strani. (UNESCO 2015b). Pomembnejši sestanki in srečanja:

- *Na Mednarodni okrogli mizi v Torinu* v Italiji leta 2001, so se pogovarjali predvsem o sami terminologiji nematerialne kulturne dediščine – folklor, kulturni proces, tradicionalna kultura, tradicionalno znanje, ohranjanje tradicionalne dediščine, ustno

izročilo, znanje domorodnih ljudstev in ustna dediščina. Uskladiti so morali terminologijo, saj je zaradi jezikovnih razlik prihajalo do nesoglasij. (UNESCO 2001a, 12–19)

- *Srečanje strokovnjakov o ženski tematiki, nematerialni kulturi in razvoju je potekalo v Teheranu, v Iranu, leta 2001.* Namen srečanja je bila evalvacija decentraliziranega delovanja šestih regij v zadnjih letih. Vključene so bile Apia (Pacifik), Accra (Afrika), Beirut (Arabske države), Mexico (Latinska Amerika), New Delhi (Azija), Tashkent (Centralna Azija). Naredili so pregled delovanja večjih raziskav, institucionalnega delovanja in ostalih tem, povezanih z ženskami, nematerialno dediščino in razvojem. Pripravljeno je bilo priporočilo za nadaljnje delovanje področij za vsako regijo posebej. (UNESCO 2001c)
- *Žirija za mojstrovine* je na sestanku v Elcheju, v Španiji, leta 2001, potrdila definicijo nesnovne kulturne dediščine iz Torina. Zavrnilo so predlog, da se posamezni jeziki razglasijo za mojstrovine, saj je vsak jezik sam po sebi mojstrovina in bi bilo nemogoče en jezik ovrednotiti za bolj pomembnega kot drugega. Istočasno so opredelili kriterij *izjemna vrednost* kar opredeljuje ohranjanje kulturne raznolikosti znotraj posameznih skupnosti, kjer je neka kulturna specifičnost globoko ukoreninjena v skupnosti in ima svojo obliko kulturnega izraza v nekem kulturnem prostoru. (UNESCO 2002a)
- *Generalna konferenca UNESCA v Parizu*, leta 2001, kjer se je dodatno izpostavila pomembnost ohranjanja kulturne dediščine skozi nove instrumente varovanja tradicionalne kulture in folklore. Izpostavili so pomembnost nematerialne kulturne dediščine in nujnost njenega varovanja in regulacije s pomočjo mednarodnih konvencij. Zapisali so, da je UNESCO edina organizacija z mandatom, ki je vezana na varovanje tega vidika kulturne dediščine. (UNESCO 2001b, 67)
- Leta 2002 se je na *Srečanju strokovnjakov* v Braziliji, zbralo dvajset kulturnih in pravnih strokovnjakov z namenom oblikovanja področja nematerialne kulturne dediščine, ki se je naslanjalo na predhodno postavljene temelje. Antropolog Antonio Augusto Arantes je predstavil štiri področja metodologije prepoznavanja tradicionalne kulturne dediščine, *kraji, obrti in načini dela, praznovanja, umetnosti in oblike izražanja*. Kraji predstavljajo posebne prostore, kjer se izvajajo ceremonije, tradicija oziroma ostale javne aktivnosti. Obrti in načini dela predstavljajo tradicionalna znanja in prakse, uporabljene pri delu, zdravilstvu in ostalih kulturnih praksah. Praznovanja

se nanašajo na svečanosti in javna praznovanja, vezana na različna področja socialnega življenja. Umetnost in oblike izražanja so neverbalna komunikacija in izrazne prakse. (UNESCO 2002b)

- Na *tretji okrogli mizi ministrov za kulturo leta 2002 v Istanbulu*, v Turčiji, se je zbralo 74 ministrov za kulturo iz 36 držav predstavnic. Sodelovala je tudi turška vlada v pogovorih o pomembnosti ohranjanja nematerialne kulturne dediščine za ohranjanje kulturne raznolikosti. Ob zaključku je bila sprejeta *Deklaracija*, ki je predvidevala vključitev kulturne raznolikosti in nematerialne kulturne dediščine v politične programe kot nuja pri nacionalnem in mednarodnem nivoju delovanja zaščite kulturne dediščine. (UNESCO 2015c) V sprejeti *Istanbulski deklaraciji* so opredelili in med drugim zapisali, da je različno izražanje nematerialne kulturne dediščine izraz kulturne identitete in posledično prispeva h kulturni raznolikosti. Nematerialna kulturna dediščina je skupek običajev, ki se konstantno izvaja in deluje povezovalno med različnimi skupnostmi. Poudarili so pomembnost vključenosti vlad v razvoj in ohranitev ter ranljivost nematerialne kulturne dediščine, ki je potisnjena na obrobje. Zadnje naj bi sprejeli kot vrednoto, ki lahko dolgoročno vpliva na trajnostni razvoj in mir. (UNESCO 2002c)
- Leta 2002 se je prvega *Medvladnega srečanja strokovnjakov o smernicah osnutka za Konvencijo o varovanju nesnovne kulturne dediščine* v Parizu, udeležilo 120 držav (UNESCO 2002č). Kot opazovalka se je pridružila delegacija ZDA, ki je iz UNESCA izstopila leta 1984. (UNESCO 2002č in US Department 2015) Glavne usmeritve so šle v smeri:
  - omejitev definicije nematerialne kulturne dediščine ob upoštevanju njene dinamičnosti in razvijajoče narave;
  - zožiti območje prijav oz. racionalizacije, pod tezo, da je trenutna definicija preširoka;
  - vključiti možnost preoblikovanja definicije iz generacije v generacijo in zagotoviti vključevanje tradicij nematerialne kulturne dediščine, ki je preživela daljše obdobje;
  - harmonizacija definicije materialne kulturne dediščine, ki je bila uporabljena v Razglasu mojstrov in ustne in neotipljive dediščine človeštva in ji omogočiti stabilnejši pravni in operacijski pomen. (UNESCO 2002č, 3)

- Drugo Medvladno srečanje strokovnjakov o predhodnem osnutku Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine v Parizu je bilo marca 2003. Udeležili so se ga predstavniki 114 držav. Imeli so tri ključne točke: namen (op. Konvencije); oblikovanje definicije nematerialna kulturna dediščina in varovanje; oblikovanje nacionalnih registrov, ki bi zagotovili identifikacijo te dediščine (UNESCO 2003b).
- Tretje Medvladno srečanje strokovnjakov o predhodnem osnutku Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine je ponovno potekalo v Parizu. Udeležili so se ga predstavniki 103 držav. Nadaljevalo se je delo preteklih dveh srečanj, ki so se osredotočila bolj na definiranje samih izrazov in nadaljevala s pripravo oziroma konkretnim pisanjem konvencije. (UNESCO 2003c)

Deklaracija o svetovni dediščini iz Budimpešte, iz leta 2002, prepozna univerzalnost Konvencije iz leta 1972 in pomembnost zagotavljanja (UNESCO 2005):

- vključenost vseh raznolikih dediščin kot instrumenta za trajnostni razvoj in pomembnost dialoga in medsebojnega razumevanja;
- pomembnost ohranjanja kulturne dediščine za prihodne generacije;
- spodbujanje držav pri vključevanju ohranjanja dediščine, prepoznavanju in nominiranju kulturne dediščine za vključitev na seznam;
- zagotavljanje enakovrednega razmerja med ohranjanjem, razvojem in trajnostjo med varovanjem;
- skupnega mednarodnega delovanja v zaščiti dediščine, promociji skozi izobraževanje, treningu in osveščanju ter aktivni vključenosti v aktivnosti na vseh nivojih;
- za sledenje ciljem se bo prizadevalo za kredibilnost, ohranjanje, krepitev zmogljivosti in komunikacijo.

Najpomembnejši mejnik za kulturno dediščino in hkrati zadnjo fazo definicije le-te predstavlja *Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine* iz leta 2003, ki tudi končno opredeli nematerialno oziroma nesnovno kulturno dediščino. Po mnenju Janet Blake je bil vse od leta 1949 cilj UNESCA ohranjanje kulturne raznolikosti in hkrati postavljanje mednarodnih kriterijev in filozofije. Ta način je bil ključen za razvoj in oblikovanje novih standardov, povezanih z nematerialno kulturno dediščino. Prepoznanje in ohranjanje nematerialne kulturne dediščine v zakonodaji mednarodne kulturne dediščine ter upoštevanje kulturnih in človekovih pravic je bil še zadnji ključni element za sprejem terminologije

nematerialna kulturna dediščina. Določitev terminologije je bil kar velik izziv, saj je moral termin ujeti pomembnost veščin mojstrov, prenos informacij ter predvsem pomembnost socialnega, kulturnega in intelektualnega sporočila, ki ga nosi posamezna kreacija. Dozorelo je zavedanje, da je tudi varovanje nematerialne kulturne dediščine pomembno (Blake 2002, 2). V *preambuli*⁴¹ dokumenta so opredelili razloge, zgodovinska ozadja in vse relevantne dokumente, ki so pripeljali do priprave *Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine* in so bili pri pripravi tudi upoštevani (UNESCO 2003a). ZDA se s stališčem, da je organizacija dovolj *reformirana* ponovno pridružijo UNESCO leta 2003 (US Department 2015). Konvencija vsebuje UNESCO 2003a):

- (a) varovanje nesnovne/nematerialne kulturne dediščine;
- (b) zagotoviti spoštovanje nesnovne kulturne dediščine skupnosti, skupin in posameznikov;
- (c) ozaveščanje na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni o pomembnosti nesnovne kulturne dediščine ter zagotoviti medsebojno spoštovanje le-te;
- (d) zagotoviti mednarodno sodelovanje in pomoč.

---

⁴¹ V preambuli so zapisali:

Sklicujoč se na obstoječe mednarodne instrumente o človekovih pravicah, zlasti na Splošno deklaracijo o človekovih pravicah iz leta 1948, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah iz leta 1966 ter Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah iz leta 1966.

Glede na pomen nesnovne kulturne dediščine kot pogonske vzmeti kulturne raznolikosti in jamstva za trajnostni razvoj, kot je poudarjeno v priporočilu UNESCO o varovanju tradicionalne kulture in folklore iz leta 1989, v Splošni deklaraciji UNESCO o kulturni raznolikosti iz leta 2001, in v Istanbulski deklaraciji iz leta 2002, ki so jo sprejeli na tretji okrogli mizi ministrov za kulturo.

Glede na globoko zakoreninjene soodvisnosti med nesnovno kulturno dediščino in snovno kulturno in naravno dediščino. Ob spoznanju, da procesi globalizacije in družbene preobrazbe, ob pogojih, ki jih ustvarjajo za obnovo dialoga med skupnostmi, povzroči tudi, tako kot pojav nestrpnosti do resne grožnje poslabšanja, izginotja in uničenja nesnovne kulturne dediščine, predvsem zaradi pomanjkanja sredstev za varovanje takšne dediščine,

Ker se zavedamo splošne volje in skupne skrbi za varovanje nesnovne/nematerialne kulturne dediščine človeštva, Ob spoznanju, da skupnosti, zlasti avtohtone skupnosti, skupine in, v nekaterih primerih posamezniki, igrajo pomembno vlogo pri proizvodnji, varovanju, vzdrževanju in ponovni vzpostavitvi nesnovne kulturne dediščine, s čimer prispevajo k bogatitvi kulturne raznolikosti in človeške ustvarjalnosti.

Ob upoštevanju daljnosežnega vpliva dejavnosti Unesca pri vzpostavitvi normativnih instrumentov za varstvo kulturne dediščine, zlasti Konvencije o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine iz leta 197.

Ob nadaljnji ugotovitvi, da ni zavezujoč večstranski instrument, saj le-ta še ne obstaja za varovanje nesnovn/nematerialne kulturne dediščine.

Glede na to, da obstoječi mednarodni sporazumi, priporočila in resolucije, ki se nanašajo na potrebe kulturne in naravne dediščine, ki so dejansko obogatili in dopolnili z novimi določbami, ki se nanašajo na nesnovne kulturne dediščine.

Glede na to, da je treba graditi večjo ozaveščenost, zlasti med mlajšimi generacijami, o pomembnosti nesnovne kulturne dediščine in njenega varovanja.

Glede na to, da bi morala mednarodna skupnost prispevati skupaj z državami pogodbenicami te konvencije, z ohranjanjem takšne dediščine v duhu sodelovanja in vzajemne pomoči.

Ob sklicevanju na programe Unesca v zvezi z nesnovno kulturno dediščino, zlasti Razglasitev mojstrov in ustne in nesnovne dediščine človeštva.

Glede na neprecenljivo vlogo nesnovne kulturne dediščine kot dejavnika pri povezovanju ljudi bližje skupaj in zagotavljanju izmenjave in razumevanja med njimi. (UNESCO 2003)

Izjemnega pomena za zaokrožitev zgodovinskega definiranja pojma kulturna dediščina ima oblikovanje definicije – nematerialna kulturna dediščina, ki se glasi (UNESCO 2003a):

1. *"Nematerialna kulturna dediščina" pomeni prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine - kot tudi instrumente, predmete, izdelke in kulturne prostore, s tem povezana - ki jih skupnosti, skupine in, v nekaterih primerih tudi posamezniki, prepoznajo kot del njihove kulturne dediščine. Nematerialna kulturna dediščina se prenaša iz roda v rod, in je nenehno poustvarjena s strani skupnosti in skupin kot odziv na svoje okolje, njihove interakcije z naravo in zgodovino, in jim daje občutek identitete in kontinuitete, s čimer se spodbuja spoštovanje kulturne raznolikosti in človeška ustvarjalnost.*

2. *"Nematerialna kulturna dediščina", kot je opredeljena v odstavku zgoraj, se med drugim kaže na področjih ustnega izročila in izrazov, vključno z jezikom kot nosilcem nesnovne kulturne dediščine; uprizoritvene umetnosti; družbene prakse, ritualov in praznovanj; znanja in prakse v zvezi z naravo in vesoljem; tradicionalne izdelave.*

Mednarodna konvencija je protiutež globalni kulturi, saj omogoča globalno varovanje kulturne dediščine ter uravnoteženje lokalnega in mednarodnega nivoja. Deluje na treh nivojih: lokalnem, nacionalnem in mednarodnem. Nacionalni nivo ostaja primaren v procesu implementacije mednarodnih pogodb. Mednarodno sodelovanje, pomoči in sezname ter ostali ukrepi za varovanje na mednarodnem nivoju imajo predvsem vlogo osveščanja o pomembnosti nematerialne kulturne dediščine. Konvencija med drugim spodbuja sodelovanje med lokalnimi skupnostmi in državo pri varovanju nematerialne kulturne dediščine. Torej namen je vzpostaviti sistem varovanja od spodaj navzgor. Pomemben je občutek za identiteto najprej pri posameznikih, nadalje pri širši skupini in nato na državnem in mednarodnem nivoju (Blake 2009, 47).

Leta 2003 je organizacija ICOMOS⁴² ISCARSAH⁴³ pripravila priporočila za ohranjanje arhitekturne dediščine. Splošna merila so vsebovala (Jokilehto 2005, 45):

- Ohranjanje, krepitev in obnovo arhitekturne dediščine, kar zahteva multidisciplinaren pristop.

---

⁴² The International Council on Monuments and Sites.

⁴³ The International Scientific Committee on the Analysis and Restoration of Structures of Architectural Heritage je tehnična komisija ICOMOS-a.

- Vrednost in pristnost arhitekturne dediščine ne more temeljiti na določenih merilih, ker spoštovanje v vseh kulturah zahteva tudi, da se njeno fizično dediščino obravnava v kulturnem kontekstu, ki ji pripada.
- Vrednost arhitekturne dediščine je po videzu in celovitosti vseh njenih sestavnih delov edinstven izdelek posebne gradbene tehnologije.
- Vsaka sprememba uporabe ali funkcije mora zadovoljiti vse zahteve za ohranjanje, pri čemer je treba skrbno upoštevati tudi varnostne pogoje.
- Cilj obnove strukture v stavbi kulturne vrednosti mora zadovoljiti celovitost stavbe.
- Obnova stavbe, ki je del kulturne dediščine, mora predvideti natančen načrt in pripravo projektne dokumentacije, ki omogoča sanacijo stavbe, odpravo vzrokov poškodb in povrnitev v prvotno stanje. Ob tem se mora upoštevati tudi racionalizacijo stroškov.
- Noben poseg in obnova ne smeta biti opravljena v škodo arhitekturne dediščine, razen v nujnih primerih, kot je npr. sanacija po potresu.

V dokumentu *Kulturne kvalitete in kulturne krajine* ICOMOS UK leta 2004 opredeli, da so kulturne krajine posebne krajine, ki odražajo interakcijo s časom med ljudmi in njihovim okoljem ter da le-te izražajo sistem človeških vrednot na individualni, družbeni, lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Pomen se odraža v ovrednotenju kulturnih krajin v narodu in lokalni skupnosti. Kulturne krajine delimo na: zasnovane krajine (vrtovi, parki ali naravne krajine s poseganjem človeka zaradi estetskih razlogov); prilagojene krajine, ki so močno povezane s človekom: zgodovinske krajine, povezane s pomembnimi zgodovinskimi osebami ali dogodki. Kulturno vrednost najdemo v (Jokilehto 2005, 45–47):

- Modernih in arhaičnih artefaktih;
- vplivu projektiranja in oblikovanja krajine;
- izražanju estetskih idej, idealov in oblikovalskih spretnosti;
- povezovanju z umetniškimi deli, literarno, slikovno ali glasbeno kulturo ali mitologijo, folkloro, zgodovinskimi dogodki in tradicijami;
- topografiji, ki je včasih povezana z duhovnimi in verskimi organizacijami;
- generiranju estetskega užitka ali zadovoljstva skozi oblikovanje krajinskih oblik, povezovanju z individualnimi ali s skupinskimi spomini;

- povezovanju z intelektualnimi, s filozofskimi in z metafizičnimi idejami ali gibanji, ki vplivajo na nadaljnji razvoj krajine ter z ostalimi, ki so povezane ali s čustvenimi, fizičnimi oz. z vrednostnimi aktivnostmi.

Organizacija ICOMOS je v letu 2004 pripravila analizo obstoječega *Seznama svetovnih dediščin* in pripravila *Okvirni seznam kriterijev*, ki je prispevek k nadaljnjemu razvoju globalne strategije za kredibilen, reprezentativen in uravnovešen *seznam Svetovne kulturne dediščine*. Pripravili so analizo obeh seznamov na podlagi regionalnega, časovnega, geografskega in tematskega izhodišča. Namen je bil pripraviti jasen pregled trenutne situacije (Icomos 2004, 2). Raziskava je bila pomembna, ker je zapolnila manjkajoče kriterije, saj je težko uvrstiti posamezne spomenike in mesta na seznam, dokler niso kriteriji in kategorije, ki jih uvrščajo na seznam, določeni (Icomos 2004, 8). Pripravili so različne sezname, glede na tipologijo, regionalno razdeljenost, kronološko, tematsko (Icomos 2004, 55–81). V poročilu so predlagali tudi akcijski plan s petimi ključnimi cilji (Icomos 2004, 3):

- Priprava kredibilnega okvirnega seznama za vsako državo, ki je ratificirala Konvencijo,
- optimizacija uspeha nominirancev,
- priprava izboljšanih operativnih smernic in navodil,
- priprava trajnostnih področij svetovne dediščine v smislu konstantnega varovanja in ohranjanja in
- dvigovanje zavedanja o Konvenciji Svetovne dediščine.

EU je bila gonilna sila pri UNESCOVI konvenciji o zaščiti in promociji raznolikosti kulturnega izražanja iz leta 2005. Dokument je bil osnova za nove smernice pri oblikovanju kulturnih politik (Leonard 2010, 239) ter kot tak zagovarja tezo, da je kulturna raznolikost karakteristika človečnosti (UNESCO 2015č).

Zavedati se moramo, da sta umetnost in dediščina kulture rezultat svojega okolja. Izjemnega pomena za družbo je ohranjanje za kulturo čistega in trajnostnega, saj potrebujemo ravnovesje med ohranjanjem starega in novega, med mladimi in starimi, med posebnimi ter raznovrstnimi kulturami. Kultura se napaja iz preteklosti in kreira svojo prihodnost (Mundy 2001, 10).

V boju za ekonomski in socialni razvoj ima kultura osrednjo vlogo. Razvoj se izraža v naših politikah, tako kot v regionalnem delu na vseh treh nivojih. Prvi je odnos med kulturo in razvojem, drugi ekonomska dimenzija kulture, tretji pa, kako se mi kot finančne institucije lahko naslonimo na sodelovanje z vlado in z gradnjo zavesti vloge kulture (Iglesias v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 21). Vidno je novo gibanje v odnosu med kulturo in razvojem (Iglesias v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 21). Integracija kulturne dediščine in ohranjanja kulture v času urbanizacije je pomembna za razvoj ponosa pri ljudeh in izboljšanje kvalitete življenja v njihovem okolju (Iglesias v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 22).

Pri spoštovanju in ohranjanju vseh kulturnih dediščin sveta, ki so posledično kulturne dediščine vseh nas, pa je potreben dialog. Tega se pri UNESCO dobro zavedajo, njihovo delovanje se nadaljuje v prizadevanjih vzpostavitve dialoga. Tako so na srečanju leta 2010 izpostavili predvsem pomen približevanja kultur skozi medkulturno izobraževanje (UNESCO 2010). Med pomembnejšimi poudarki je bil pomen dialoga in dejstvo, da ne more priti do tolerance med kulturami, če je znanje o različnih kulturah omejeno. Prav ta ignoranca vodi v vojne in konflikte. Izobraževanje o različnih vidikih ostalih kultur in kulturnih realnostih je zato podlaga za spremembo razmišljanja, odnosa in dojemanja ter posledično za vzpostavitev dialoga in mirnega okolja. Zato je prav vzajemno učenje o različnih kulturah v osrčju misije UNESCA. Izjemnega pomena je poznavanje posameznika o lastni kulturi in raznolikosti kultur na splošno (prav tu, 7).

»Izobraževanje se ne odvija le v učilnici, ampak tudi v širši družbi, medkulturno izobraževanje naj bi promoviralo kot temelj izkušnje vseživljenjskega učenja. To se lahko odvija skozi oblikovanje skupnih komisij z nalogo premagovanja nestrpnosti, stereotipov in predsodkov. Še več, približevanje in ohranjanje kulturne raznolikosti, je lahko podprto s spodbujanjem jezikovne raznolikosti, s spoštovanjem maternega jezika na vseh nivojih izobraževanja« (UNESCO 2010, 8).

Osnovni cilj je spodbujanje mirnega sobivanja različnih kultur (UNESCO 2010, 8). »Svoboda izražanja je ključni element oblikovanja kulture miru in je pomembna za spravo« (prav tu, 10). Bokova v svojem govoru izpostavi pomembnost posameznika, da bo prispeval k spremembam in podprl pomembnost kulturne in naravne dediščine, jezikov in tradicij, ki so

hkrati edinstveni in univerzalni. S tem, da nobena kultura ne more živeti v izolaciji, saj živijo v globaliziranemu svetu, se mora skozi dialog in kreativnost vseh oblik spodbujati skupne točke med ljudmi. Izpostavi tudi, da je tanka linija med ponosom na lastno kulturo in nestrpnostjo do drugačnosti, zato je pomembno izobraževanje (Bokova v UNESCO 2010, 25).

Kulturna in naravna dediščina, ki je vključena na seznam *Svetovne kulturne dediščine*, je unikatna, nenadomestljiva in avtentična. Označena je z znakom, ki simbolizira naravno in kulturno dediščino: v sredini je štirikotnik, ki predstavlja materialno kulturno dediščino, obdaja ga krog, ki predstavlja naravo in hkrati obliko zemlje (Lopez 2002, 13–14).

Iz poglavja je mogoče povzeti ugotovitev, da je kulturna dediščina nov pojem, ki sicer ima zgodovinske korenine še pred pričetkom pravno-formalne definicije, ki je bila zaključena v UNESCO-vem dokumentu iz leta 2003. Izpostaviti sem želela predvsem zgodnji pomen in zavedanje »sodobne družbe« v različnih zgodovinskih obdobjih o pomembnosti kulturne dediščine vseh oblik in spodbujanje ohranjanja, restavriranja in varovanja zgodovinskih ostankov. Na končni konvenciji, ki sta oblikovali *končni* definiciji kulturne dediščine, materialne in nematerialna je vplivala celotna zgodovina človeštva in razvijajoči se odnos skozi aktivnosti posameznikov in inštitucij, ki so vplivali na oblikovanje definicije.

Na tej dolgi poti so na pomembno zavedanje v okolju vplivali umetniki, intelektualci, arhitekti. Popisovanje izjemnih spomenikov in kulturnih mest vrednih ohranjanja. Z njihovo pomočjo se je počasi dvigala zavest, kako pomembna je kulturna dediščina, saj se lahko veliko tudi naučimo iz nje, pa naj bodo to stavbe, slike, kipi ali pa nematerialna dediščina. Prvi odloki v Evropi, ki so bili povezani z ohranjanjem, so bili predvsem na temo proti uničevanju in vandalizmu, v pomoč so bili tudi papeški dekreti, ki so dajali navodila o ohranjanju in varovanju v procesih novih gradenj. Vsak dokument je pomagal k dvigu zavesti, ki je razvidna v dokumentih UNESCA.

Na prvo raziskovalno vprašanje lahko na tem mestu odgovorimo:

Na krepitev zavedanja o pomembnosti ohranitve kulturne dediščine in na razvoj potrebe po natančnejši opredelitvi pojma so vplivala prizadevanja razsvetljenih posameznikov, kot so bili mecen, umetniki, cerkveni predstavniki in predstavniki plemiških in kraljevih družin, ki so želela ohraniti kulturno dediščino, prvotno v dojemanju kot individualne dediščine, pozneje

pa kot skušne dedičine neke države in pozneje sveta. Ob zaključku poglavlja ugotavljam, da je kar nekaj predhodnih dokumentov, ki so položili temelje za celoten proces in pripravo pozneje sprejetih konvencij: Konvencije o varovanju svetovne in naravne kulturne dediščine, sprejete leta 1971, in Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine, sprejete leta 2003.

5 KULTURA (IN KULTURNA DEDIŠČINA) V JAVNEM IN ZASEBNEM

»Preučuj preteklost, kadar ugibaš o prihodnosti.«

Analekta, Konfucij (Kong zi), 551–479 pr. n. št.

V temu delu naloge se bom osredotočila na oblikovanje kulture in kulturne dediščine v javnem in zasebnem. Namen tega dela naloge je, da naredim kratek in strnjen pregled, kaj pomeni javno in zasebno ter kako ga najdemo v naši družbi. Gradivo iz tega poglavja mi bo pomagalo pri odgovoru na drugo raziskovalno vprašanje.

Obe perspektivi se prepletata in dopolnjujeta. Javno in zasebno bom pogledala iz dveh različnih perspektiv:

- *Organizacijski vidik izvajalcev/akterjev:* javni in zasebni/lokalni, državni, nadnacionalni;
- *družbeni vidik:* javno kot družbeno (vrednote v okolju) in zasebno kot privatno (vrednote v družini).

Noben posameznik ne preživi brez kulture, saj z njo prejme navodila in pravila obnašanja. Socializacija je proces učenja obnašanja znotraj kulture, ki vsebuje rutine, vzorce, pričakovanja, pa tudi dnevne rituale.

Kultura postavi pravila, kaj je normalno in primerno ter kaj ni dovoljeno in zaželeno v neki družbi, kar pa se skozi leta preoblikuje in spreminja skladno z razvojem družbe (Ballantine in Roberts 2011, 77).

Kultura je vedno povezana z družbo, ki ji omogoča navodila za vsak nivo družbenega življenja, vse od globalnega sistema do individualne družine. Kultura definira delovanje znotraj vseh manjših enot, naj bo to družina, šola ali kakšna druga institucija (Ballantine in Roberts 2011, 91).

Prenos kulture in doživljanje kulture se odvija na (Ballantine in Roberts 2011, 38):

- *Mikro ravni, ki vključujejo individualno osebo, manjšo skupino (družino in najbližje prijatelje) in lokalno skupnost;*
- *srednje ravni, ki vključujejo organizacije (verske institucije, lokalni šolski sistem, institucije (družino, izobraževanje, politični, ekonomski in zdravstveni sistem v regiji ali naciji) in etnične subkulture;*
- *makro ravni, ki vključujejo nacionalno družbeno (socialne politike, trende in programe), globalno družbo (status države v globalni ekonomiji ter odnose med državami, različne mednarodne programe s strani mednarodnih organizacij in korporacij).*

Kulturo sestavljajo naslednje konotacije (Lane in Ersson 2005, 17):

1. *Kompleksna celota* je skupen seštevnik prepričanj, vedenj, znanja, sankcij, vrednot in ciljev nekega načina življenja ljudi.
2. *Dediščina*, ki povzema tradicije in socialno dediščino, ki vključuje celotno organiziranost socialne dediščine in artefaktov, dobrin, tehničnih procesov in idej, socialne skupine, uporabljenega jezika, prepričanj, idej, znanj itn.
3. *Norme, način življenja in obnašanja*, so ključne za delovanje v neki družbi in neke določene skupine ljudi. Je točno določen način življenja.
4. *Psihološke karakteristike*: učenje, navade, ki se izražajo predvsem v načinu obnašanja.
5. *Struktura, sistem, integracija, vzorci* so delci, iz katerih je kultura sestavljena. Povezanost vseh teh delov oblikuje sistem v celoti.
6. *Geneza, kreacija s strani ljudi* pomeni sprejemanje in prenašanje kultur. Če se delci kulture ne prenašajo, so izgubljeni za naslednje generacije.

Ohranjanje kulturne dediščine je podobno skrbi za krajino in okolje, saj mora uskladiti potrebe po ohranjanju dediščine na kraju samem (in svetu), dostopu za javnost, ohranjanju in vzdrževanju tradicionalnih metod uporabe, kot tudi zagotoviti dovolj zdravo okolje, ki bo vzdržalo dokaj velik obisk brez škode za najdene predmete in njihovo razporeditev v prostoru. Potreba ohranjanja kulturne dediščine kot *živega dela družbe* za prihodnje generacije je dokaz preteklosti. Ohraniti je treba pripovedi in ostalo nematerialno dediščino kot vso materialno dediščino (npr.: ruševine in gomile), da je lahko dostopna vsem ljudem. Pomembno se je držati pravila o ohranjanju in preprečevanju uničevanja dokazov preteklosti. Zavaljo

prihodnjih generacij morajo ti ostati na kraju najdbe, čeprav je tovrstno ohranjanje drago in včasih skoraj nemogoče (Mundy 2001, 49–51). Ni pomembna le ohranitev pomembne stavbne dediščine, ampak tudi oživitev z vključevanjem smotrne vsebine, kot so izobraževanja, razprave, festivali in razne predstave (prav tu).

Francoski sociolog, filozof, pisatelj, antropolog in profesor Pierre Bourdieu (v Cohen, Robin in Paul Kennedy 2007, 325) je opredelil koncept oblikovanja dvodimenzionalnega pogleda na družbo skozi tri ključne:

1. *Socialno področje*: Vključuje socialno življenje, ki se prekriva skozi različna področja socialnih odnosov, kot so vera, politika, umetnost, produktivnosti in izobraževanje. Vsako področje je podobno igri, v kateri igralci bolj ali manj poznajo pravila in se vključujejo vanjo, če želijo slediti lastnim interesom.
2. *Neenakopraven dostop do različnih tipov kapitala*: Področja socialnih aktivnosti so tudi regije moči, kjer se ljudje z različnimi sredstvi borijo za izboljšanje svoje pozicije. Ta sredstva se sestavljajo iz različnega kapitala: ekonomskega (premoženje, prihodkov), socialnega (člani klubov, mrež, poznanstev), kulturnega (poznavanje umetnosti, kredibilnost izobrazbe, tehnična ali profesionalna kvalifikacija) ali simboličnega (možnost uporabe privilegijev in suverenost pri prepričevanju ostalih do te pravice).
3. *Habitat*: Skozi različne družbene izkušnje posameznik ponotranji razumevanje neenakosti, ki jo je doživel, in se nauči, kako pravilno igrati skladno z lastnimi socialnimi izkaznicami (družinskim življenjem, krajem rojstva, tipom šole, dostopnostjo do ostalega kapitala). Razvije različne oblike razpolaganja z danostmi, način obnašanja, osredotočenje, ki je skladno z njegovim socialnim statusom in s finančnim kapitalom. Te predispozicije/danosti tudi vplivajo na oblikovanje njegovega habitata/življenjskega prostora in vključevanje ostalih posameznikov in struktur.

Posameznik ima individualni in skupni interes. V sklopu strukture pomembnih interesov ima ob enem v mislih lastne interese in skupinske interese, ki vplivajo na splošno, skupno blaginjo (Kolarič in drugi 2002, 49). Margolis je v svojem tradicionalnemu modelu socialno izbiro razdelil na tri smeri:

- (1) V smeri zagotovitve posebnega mesta javnim dobrinam,

- (2) v smeri posebne obravnave skupinskih oziroma socialnih motivov ter
- (3) v smeri posebne obravnave vloge socialnega pritiska«.

Kultura je integral, sestavljen delno anonimno, delno koordinirano s strani inštitucij. Integriranje v seriji principov, kot so skupnost s skupno krvno linijo, specializirana v aktivnostih in nenazadnje uporaba moči in političnih organizacij. Vsaka kultura poseduje svojo celoto in samozadostnost z dejstvom, da zadovoljuje celoten spekter osnovnih, instrumentalnih in integriranih potreb (Malinowski v Lane in Ersson 2005, 17).

5.1 Javni izvajalci

Javni izvajalci so posledica delovanja demokratičnega načela. Javne avtoritete imajo zakonito pravico za izvajanje splošnega in javnega interesa (Kolarič in drugi 2002, 11). Osnovni problem je, da so velikokrat prezrti interesi različnih manjšin (prav tu). J. Douglas razvije teorijo kategoričnih pritiskov, kjer navede, da je glavna razlika med javnimi neprofitnimi organizacijami in zasebnimi neprofitnimi-volonterskimi organizacijami v tem, da se javne organizacije sklicujejo na prisilno moč države (v Kolarič in drugi 2002, 41–42).

Na oblikovanje politik vplivajo igralci v procesih javne politike. Igralce, kot zapiše Krašovec (2002, 8–9), delimo:

1. Igralce določimo glede na njihovo raven odločanja (lokalna, nacionalna in nadnacionalna raven),
2. igralce delimo na sfero odločanja (državna in civilnodružbena sfera).

Igralce delimo na različne skupine (interesne skupine), institucije (vlada, parlament, sodišče), organizacije (tudi mednarodne), gospodarske, transnacionalne, lokalne enote (regije in občine) in celo posamezne države. Po Krašovec (2002) prihajajo iz družbenega nivoja: »neparlamentarne politične stranke, interesne skupine (npr. ekonomske, socialne, stanovske), družbena gibanja, raziskovalne organizacije (npr. inštituti in njihovi organi), paradržavne ustanove (razne agencije in skladi)« (prav tu, 9). Državni nivo pa zastopajo parlament z vsemi delovnimi telesi in organi političnih strank, sestavljena vlada z uradniki in celotnim organizacijskim sistemom, predsednik države, vse oblike sodišč, celotna državna uprava, lokalne skupnosti in paradržavne ustanove (prav tu).

Poznamo javne neprofitne organizacije, ki so ustanovljene za opravljanje storitev in projektov, ki so v javnem interesu, in so ustanovljene s strani javnih avtoritet. Omogočajo državljanom enakopraven dostop do različnih dobrin, kot so izobraževalne, zdravstvene, socialno-varstvene, terapevtske in druge. Javnim neprofitnim organizacijam se očita predvsem neučinkovitost, togost in nesposobnost zagotavljanja novih potreb državljanov, prevelike stroške, slabo kvalitativno in kvantitativno realizacijo ciljev in storitev (Kolarič in drugi 2002, 14).

Država ima za ohranjanje in varovanje kulturne dediščine veliko orodij, nekatera so denarna, druga ureditvena ali filozofska. Kulturno dediščino je treba zavarovati s primerno zakonodajno politiko in dobrim prostorskim načrtovanjem in načinom obdavčenja, da ne pride do rušenja ali slabo premišljene predelave. Tovrstni politiki bi lahko rekli urejanje kulturnega okolja (Mundy 2001, 17). V primeru javnega financiranja in javne politike je pomembno usmerjenost v uporabo elementov, ki ponazarjajo kulturni spomin (stavbe, arheološke najdbe, krajina, različni predmeti, rokopisi in knjige, tradicionalni kostumi). Vse kar lahko opredelimo s pojmom dediščina ali dediščina naroda (Mundy 2001, 16-17).

5.2 Zasebnih izvajalci

Zasebne organizacije so poimenovane kot *neprofitne, prostovoljne, nevladne, neodvisne, civilnodružbene* ipd. Delujejo v vseh sodobnih družbah. V ospredje so prišle v devetdesetih, predvsem zaradi vse večjega dvoma javnosti v »sposobnost države kot inštitucije, ki lahko sama učinkovito zagotovi socialno varnost in blaginjo državljanom (na razvitem severu), reši razvojne probleme (na nerazvitem jugu), zaustavi proces onesnaževanja okolja (na globalni ravni) itd« (Kolarič in drugi 2002, 6–7). Obstajalo je tudi nezaupanje v *neoliberalni konsenz*, ki je bil gonilni koncept oblikovanja ekonomske politike na globalni ravni (prav tu). Te organizacije so bile ustanovljene s strani zasebnih fizičnih in pravnih oseb, ki poleg javnega služijo tudi skupnemu interesu ali poenostavljeno *splošnemu družbenemu interesu*. Za zasebne neprofitne organizacije je značilna avtonomnost vodenja in samonadzor svojih dejavnosti in izvajanje programa s pomočjo prostovoljcev (prav tu, 6, 14–20). Zanje je značilno, da:

- so zasebne, kar pomeni, da so njihovi ustanovitelji/lastniki zasebne fizične in pravne osebe, ki so ločeni od države;

- delujejo neprofitno in za splošen družbeno koristen namen;
- imajo osnovno organizacijsko strukturo z določenimi pravili;
- delujejo na prostovoljnem načinu, torej članstvo v njih ni zakonsko opredeljeno in se po navadi izkazuje tudi s časovnim in finančnim vložkom članov.

Zasebne neprofitne organizacije lahko delimo v tri organizacijske podskupine, glede na njihovo stopnjo organiziranosti (prav tu, 23):

- *bolj neformalne kot formalne*, ki so neke vrste interesne skupnosti, financirajo se večinoma iz članarin in delujejo popolnoma na prostovoljni bazi⁴⁴;
- *bolj javne kot zasebne* so organizacije s koncesijami, ki izvajajo storitve za državo in so zelo profesionalizirane;
- *bolj profitne kot neprofitne* so visoko profesionalizirane in zaposlujejo specialiste, njihov cilj je produkcija storitev za prodajo, kot so socialna podjetja in kooperative.

Glede na tipologijo jih delimo na dva pravno formalna tipa (prav tu, 26–27):

- (1) društva/združenja, zasebni zavodi, fundacije/skladi, socialna podjetja, verske organizacije – te delujejo v javnem interesu;
- (2) članski klubi/društva/združenja (športne, kulturne, poklicne), članske zadruge/kooperative/zbornice in druga poslovna združenja, sindikate in politične stranke.

Glede na oblike izvajanja aktivnosti dejavnosti pa poznamo (prav tu):

- (1) organizacije z zaposlenimi,
- (2) prostovoljske organizacije, ki delujejo zgolj na prostovoljski bazi
- (3) mešane, zaposleni skrbijo za pridobitev novih prostovoljcev.

Znotraj mednarodne klasifikacije za neprofitne organizacije⁴⁵, glede na oblike izvajanja spada kultura v skupino 1: *Kultura in rekreacija*.

Kultura in umetnost znotraj svoje definicije zajema (Salamon in Anheier 1997, 70):

- medije in komunikacijo;

⁴⁴ Op.: Med le-te sodijo večinoma društva za ohranjanje tradicije, manjšinska društva, skupine za samopomoč ipd.

⁴⁵ The International Classification of Nonprofit Organizations (ICNPO).

- vizualno umetnost, arhitekturo in keramično umetnost;
- izvajalske umetnost;
- področje zgodovine, literature in humanističnih društev,
- muzeje;
- živalske vrtove in akvarije;
- večnamenske umetnosti in umetnost organiziranja;
- podporo in storitve organiziranja, dodatno opremo, svet, standardne nastavitve in vodenje organizacije;
- kulturo in umetnost, ki ni drugje določena.

V primeru ZDA se oznaka *neprofitne organizacije* samoumevno nanaša na zasebne neprofitne organizacije. Javne neprofitne organizacije so definirane kot javne agencije, ki delujejo v javnem interesu, so visoko profesionalizirane, zagotavljajo skupni interes članom in se financirajo iz njihovih lastnih, visokih vložkov. Nasprotno je za evropske države značilna relativno visoka stopnja zasebnih neprofitnih organizacij, financiranih s strani države. Poznamo nevladne in volonterske organizacije (prav tu, 24–25). Tudi v ZDA delijo neprofitne organizacije v dve skupini, znotraj katerih je osrednjega pomena predvsem različna oblika davčne zakonodaje. V prvo skupino sodijo fundacije, cerkve in storitvene organizacije, v drugo pa vse politične organizacije, ki so popolnoma izvzete iz plačevanja davkov, pri čemer imajo davčne olajšave vsi, ki te organizacije podpirajo (prav tu, 24–25). »To ne velja le za organizacije političnega pritiska (lobiste) in zagovorništva, ki jim davčna zakonodaja, tako kot organizacijam iz druge skupine⁴⁶ priznava le izvzetost iz plačevanja davkov« (Salamon v prav tu, 26).

S tem, da je kultura intimno povezana z izobraževanjem, ampak ni omejena le na izobraževanje, se postavlja vprašanje, kdo jo bo financiral. »Prvotno je treba pozornost nameniti omejenemu javnemu proračunu, financiranju privatnega sektorja, kulturnim aktivnostim in povečanju količine blaga, ki kaže težnjo k razvejanosti, kar vodi do pojava novih bilanc« (Frangilli v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 37). Javni sektor ima velik vpliv v zahodni Evropi, medtem ko v ZDA kultura na federalnem nivoju skoraj ni prepoznana kot domena javnega financiranja. V Evropi se je meja med privatnim in javnim v 90. letih prejšnjega stoletja začela spreminjati, upad javnih sredstev je povzročil oblikovanje privatnih

---

⁴⁶ Member serving organizations – klubi, poslovna združenja, sindikati, politične stranke in članske kooperative.

skladov v Angliji (National Trust) in v Italiji (Fond per l'Ambiente Italiano), na Nizozemskem pa pride do primerov privatnih kulturnih inštitucij, ki se kljub vsemu morajo obrniti na javno financiranje. »Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev je v Italiji več kot 1000 muzejev in arheoloških najdišč zaprtih za javnost, ostali so odprti le krajše obdobje v letu« (prav tu, 38). Zaradi zmanjšanja javnih finančnih sredstev so morali v Parizu ustaviti prenovo zgodovinskih mest, v letu 1999 je kultura dobila nazaj simboličen odstotek v nacionalnem proračunu. Primeri privatizacije se med državami razlikujejo. Tako so, npr. na Nizozemskem privatizirani muzeji, v Franciji je privatizirana cela veriga kulturnih inštitucij, medtem ko v Španiji do privatizacije kulturnih inštitucij sploh ni prišlo. Jasen, splošni trend privatizacije bi zato bilo težko napovedati (prav tu, 38). Največje težave se pojavijo, ko države (npr. Češka, Madžarska, Poljska in Slovaška) zanemarijo pomembne dele dediščine, kot so npr. gradovi, posestva na vasi, verske zgradbe in ostalo. V navedenih državah je bilo identificiranih štiri tisoč pomembnih zgradb, ki propadajo zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Zaradi tega je WTO – Svetovna turistična organizacija podprla projekt *Mednarodni fond za ohranjanje Evropske zgodovinske dediščine in preureditev prostorov* v verigo hotelov. Ta projekt naj bi preprečil propad kar petindvajsetih mest z UNESCO seznama Svetovne dediščine (prav tu, 39).

5.3 Javne, družbene vrednote iz okolja

V četrtem poglavju sem opisala razvoj kulturne dediščine, izpostavila sem vpliv rimokatoliške cerkve pri ohranjanju dediščine. Na razvoj mednarodne evropske družbe sta imeli velik vpliv tako rimokatoliška cerkev, kot protestantska. Državna politika je bila z moderno sekularizacijo osvobojena izpod srednjeveškega krščanstva, ki je vsiljevalo svoje moralne zavore in verske omejitve (Jackson v Baylis in Smith 1997, 40–41).

Prikaz vpliva takšne spremembe pojasnita Ballantin in Roberts (2011), ko pojasnjujeta posledice prenosa (družbenih) norm iz politike v zakonodajo, opredeljeno obliko formalnega sankcioniranja kršitve zakonov (zaporna kazen, finančne kazni, ipd.). Obenem pa obstaja tudi neformalno sankcioniranje kršitev družbeno sprejetih norm s strani učiteljev, staršev, drugih družbenih avtoritet (prav tu).

Tako družbene norme močno vplivajo na naš vsakdan, ki ga pa v okviru kulturne dimenzije danes ne gre obravnavati brez upoštevanja globalizacije, ki je vidna in nanj pomembno vpliva. Globalna kultura sobiva z ostalimi lokalnimi kulturami. Kultura je sestavljena iz več manifestacij, znotraj katere globalizacija izstopa. Na posameznike vplivajo tudi kino, glasba, mobilni telefoni, televizija, internet, popularni trendi in ne nazadnje uporaba tujk v jeziku, nošenje majic z angleškimi napisi (Sweeney 2005, 347–348).

Na *javne vrednote* vpliva ekonomsko stanje v državi, njena politika, vpliv religije, običajev. S kulturo je povezana vzgoja in izobraževanje, najdemo jo tudi v sklopu ministrstva za razvoj, kmetijstvu, zdravstvu, socialni varnosti in zaposlovanju. Usklajevanje med ministrstvi pripravi enoten pristop do kulture in njenega širokega vključevanja na področju politike (Mundy 2001, 26).

Država oz. nacionalna družba združuje ljudi, ki živijo na nekem ozemlju in sledijo skupnim zastavljenim ciljem ter delujejo bolj medsebojno kakor zunanji prebivalci. Znotraj nacionalne kulture je značilno, da imajo skupne vrednote in prepričanja, kljub temu se naprej delijo v manjše skupne s svojimi specifikami. Globalna kultura kot posledica procesa globalizacije poseduje podobne, globalne standarde obnašanja, simbole, vrednote in materialne dobrine (Ballantine in Roberts 2011, 95–96).

Znotraj nacionalne kulture se oblikuje politična kultura, ki je sestavljena iz sistema varovanj, družbenih vrednot, ki so pomembne za politično življenje v državi. Kultura je sestavni del politične kulture (Lane in Ersson 2005, 31). Pye definira politično kulturo kot »skupek obnašanja, verovanj in čustev, ki oblikujejo urejenost in pomen političnega procesa in omogočajo osnovne domneve in pravila, ki vladajo v političnem sistemu« (Lane in Ersson 2005, 31).

Kulturna politika omogoča posamezniku raziskovanje preteklosti kulturne dediščine in vpetost v sedanjo družbo. Vsaka država ima drugače urejena razmerja med različnimi oblastmi (lokalni, regionalni in državni nivo). Ključno je, da ima nadzor tista raven, katera je najbližje izvajanju. Mestne oblasti morajo nadzorovati mestne zavode in ustanove, pokrajinske oz. regionalne tiste z regionalno vsebino, državne pa vse z državno vsebino.

Vsaka kulturna ustanova pokriva nekaj prvin z vseh treh ravni⁴⁷. Postavitev funkcionalnega sistema, ki omogoča povezovanje in delovanje vseh ravni, je izjemnega pomena. Pomembna je gibljiva matrika odločanja, sistem ni nikoli v popolnosti postavljen in vedno kliče po izboljšavi. Lahko pride do nesoglasij in različnih interesov ravni. Kultura ima pomemben vpliv na zaposlovanje, turizem in splošno podobo kraja. Osnovni cilj je zagotoviti kulturnikom dober dostop do virov in storitev javnih organov (Mundy 2001, 33–34).

Kultura je osrednjega pomena pri izboljšavi kakovosti življenja, čeprav tega ne more realizirati tako hitro kot pričakujejo vladne institucije (Mundy 2001, 10). Namen kulture je vzpostaviti most med individualnostjo in kolektivnostjo. Posamezniki se med koncertom, muzejsko razstavo ali gledališko igro povežejo v skupnost in doživijo skupno izkušnjo (Wiesel v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 11). Kulturo politiki radi postavljajo na visoko mesto pomembnosti, kar pa ni razvidno iz proračuna sodobnih vlad (Mundy 2001, 12). Zanimanje za kulturo je vidno v propadanju gledališč, slabem stanju spomenikov, šibkemu promoviranju galerij in muzejev, orkestrov na robu eksistence, manjšem številu izdaj poezije in ostale literature, brezposelnosti umetnikov in propadu festivalov (prav tu, 19). Večinoma države organizirajo dovolj prostora, da lahko vsaka raven upravljanja pokriva svoj delež in ima temu primerna in potrebna pooblastila in mehanizme (prav tu, 34–35).

Primer direktnega vpliva s strani nacionalne in nadnacionalne oblasti je projekt *Dediščina gre v šole – Dnevi Evropske kulturne dediščine*, kjer so organizatorji šole in vrtce povabili na brezplačne kulturne dogodke, pripravljene skupaj z muzeji, galerijami, s knjižnicami, območnimi izpostavami Javnega sklada za kulturne dejavnosti, nevladnimi organizacijami ter zavzetimi posamezniki. Ti dogodki so del vseevropske akcije *Dnevi evropske kulturne dediščine*, priprava različnih tematskih dni, kjer mlade poučujejo o različnih področjih kulturne dediščine ipd (Kulturni bazar 2016; ZVKDS 2016).

Kot vidimo, se Javne in zasebne vrednote prepletajo, razlikuje pa se intenzivnost med individualnimi in javnimi. »Politična kultura je manifestacija v skupni obliki psihološkega in subjektivne dimenzije politik. Politična kultura je produkt tako skupne zgodovine političnega sistema, kot zgodovine članov tega sistema in je ukoreninjena enako v javnih dogodkih kot v privatni domeni« (Pye v Lane in Ersson 2005, 17).

---

⁴⁷ Lokalni festivali in simfonični orkestri želijo preseči lokalni pomen in doseči mednarodni sloves.

5.4 Zasebne vrednote v družinski celici in mikro okolju

Že v sklopu primarnega okolja, v matični družinski celici, pridobimo vrednostni sistem vrednot, ki definira naše obnašanje in odnos do kulture. Na nas vpliva nematerialna kulturna dediščina, ki jo sestavljajo predvsem štirje glavni elementi: *prepričanja, vrednote, pravila in jezik*. Pomen nematerialne kulture je njen nevidni oz. neopredeljivi del kulture, ki vsebuje družbena pravila obnašanja, ideje in prepričanja. Vsi zgoraj prepleteni elementi so med seboj povezani in kompleksno vplivajo na oblikovanje idealne oz. realne družbe. Ta nematerialna kultura je inkorporirana v posamezniku, predstavlja način razmišljanja, obnašanja, občutkov in primeren način izražanja (ljubezni, žalosti ipd.), kaj je primerno in kaj ni. *Idealna kultura* je sestavljena iz prepričanj, oblik obnašanja in praks ter je prenesena na otroke kot najbolj zaželeno. *Realna kultura* je rezultat dejanskega obnašanja v družbi, saj vsi ne želijo slediti kulturnim okvirjem, ki so posredovani v družbi. *Vrednote* izražajo družbeni ideal pravilnega in napačnega obnašanja oz. postavijo okvirje dobrega in slabega ter postavljajo temelje vsaki kulturi. Vrednote so bile skozi zgodovino in so še danes kamen spotike med različnimi vrednostnimi sistemi. *Prepričanja* so po navadi posledica tradicionalnih praks, ki so se oblikovale v času, predvsem verskega učenja in prenosa znanj s strani staršev in učiteljev ter ostalih posameznikov, ki posedujejo avtoriteto. Prepričanja definirajo obnašanje v posameznih družbah. *Norme* so nekakšna pravila obnašanja članov nekega skupnega družbenega sistema, ki so determinirana s strani prepričanj. So priporočila glede pravilnega obnašanja v družbi (Ballantine in Roberts 2011, 82 –85). Vrednote, ki so postavljene kot dobre in slabe, se ne morejo definirati kot pravilne ali nepravilne, saj so vedno vsiljene. Bloom (1987, 200–202) povzema mnenje Nietzscheja, da se kulture med seboj borijo za kulturno prevlado, saj imajo različno percepcijo sveta, ob tem se vsaka kultura bori proti kaosu, ki ga povzroča pomanjkljivost družbenih navodil.

Pomembno oralno vrednost imajo tudi miti in pravljice, saj pripovedujejo o izjemnih dogodkih, ki so se dogajali med bogovi in ljudmi in posledično dajejo nauke, ki se prenašajo znotraj neke kulture. Učijo nas o premagovanju ovir (Lewis 2003, 121).

Jezik je temelj vsake kulture in ima tri oblike: govorni, pisni in neverbalni. Vse tri oblike omogočajo obliko izražanja. V *govorni obliki* poseduje simbole, objekte in ideje, ki jih je

oseba prevzela iz svoje kulture. Značilno je, da vsi pripadniki neke družbe poznajo iste izraze in simbole, medtem ko v *pisni obliki* omogoča predajo idej prihodnjim generacijam tudi z namenom ohranjanja norm, vrednot in prepričanj znotraj neke družbe. *Neverbalni jezik* je komuniciranje z mimiko obraza, različnimi kretnjami in držo telesa, v 90 % komuniciramo neverbalno. Kulture se razlikujejo tudi v neverbalni komunikaciji (Basso v Ballantine in Roberts 2011, 88). Napačno razumevanje neverbalnega govora in znakov lahko pogosto pripelje do neprijetnih situacij nerazumevanja med govorce (Stinger v prav tu, 89). Jezik je v celoti človeška metoda komunikacije idej, čustev in želja s sredstvom sistema prostovoljno oblikovanih simbolov, ki ni instinktivna (Sapir v Moore 1997, 95).

Individualni razvoj in vedenje se razvija v socialnih okoljih, saj prav proces socializacije v skupinah dovoljuje posamezniku razvoj in komunikacijo znotraj skupine, skladno s kulturo. V teoriji srednja raven in makro ravni pojasnjujeta, kako celotna socializacija vpliva na individualno vključitev v družbo. Starši praznovanja povezujejo z verskimi in nacionalnimi praznovanji, ki utrjujejo posameznikovo pripadnost narodu in veri (Ballantine in Roberts 2011, 109). Individualnost je produkt kulturnega obnašanja, ki oblikuje posameznika v unikatni obliki in se preoblikuje v času odraščanja (Mead v Moore 1997, 110).

Znotraj vsake različne institucije (družine, bolnišnic, kluba) obstaja določena mikrokultura, ki se skozi čas spreminja in preoblikuje (Ballantine in Roberts 2011, 91–94).

V temu poglavju sem se seznanila s pojmom kulturne dediščine v javnem in zasebnem. Pojme sem razdelila v štiri podpoglavja, ki so boljše opredelila javno in zasebno v smislu izvajalcev, ki skrbijo za ohranjanje kulturne dediščine in nadalje javno in zasebno v obliki vrednot, ki jih črpamo iz okolja in vpliv le-teh na ohranjanje kulturne dediščine.

6 KULTURNA POLITIKA IN ZNAČILNOSTI FINANCIRANJA KULTURNE DEDIŠČINE V SLOVENIJO IN ZVEZNI DRŽAVI OHIO

»Kulturo moraš okusiti, da jo razumeš.«

Deborah Cater

V prejšnjem poglavju sem se posvetila kulturni dediščini v javnem in zasebnem, v tem pa si bomo najprej natančneje pogledali kulturni politiki EU in ZDA ter zakaj je ohranitev kulturne dediščine tako pomembna. Pregledala bom sistema financiranja kulturne dediščine v Sloveniji in zvezni državi Ohio.

Vrednost kulture se v ekonomskem smislu deli na uporabno in neuporabno vrednost. *Uporabna* se nanaša na plačilo za uporabo ali nakup izdelka ali storitve, *neuporabna* pa v dostopnosti do kulture in uporabo, kot javne dobrine (Hansen, Navrud in Ready v Čopič in ostali 2011, 29). Kulturne vrednote se delijo v socialne, simbolične, estetske, spiritualne, zgodovinske in avtentične vrednote (Throsby v prav tu, 29). Pravilna ocenitev vrednosti kulture vključuje uporabno/neuporabno, kulturne vrednote in obravnavanje kulture kot tržno ter javno dobro. Povezava je med naložbami v kulturo in vrednotenjem kulture. Iz ekonomskega vidika je najbolj optimalno financiranje tisto, ki vključuje javno in privatno financiranje. Obstajajo štiri podkategorije privatnega financiranja kulture: direktna/finančna investicija z osrednjim motivom profita, sponzorstvo, donatorstvo in pokroviteljstvo ter zaslužen prihodek (prav tu). Po 2. svetovni vojni je bil kulturni sektor v domeni državnih oblasti. Tradicionalna evropska kulturna politika tako opredeljuje kaj ima in kaj nima kulturne vrednosti. Ob vstopu privatnih investicij se preoblikuje vloga vlade v bolj strateško in manj operativno; avtonomija javnih kulturnih inštitucij in sodelovanje z privatnimi entitetami se poveča; poveča se vpliv trga na oblikovanje programov in opolnomočitev skupnosti in organizacij (prav tu).

V ZDA je koncept kulturne politike relativno nov, saj so se ga tradicionalno izogibali. Bolj uporabljen je termin *umetniška politika*. Umetniška politika je bila v ZDA delno

institucionalizirana na nivoju zveznih držav skozi *državni umetniški sveti*⁴⁸, obstajajo tudi *človekoljubni državni sveti*⁴⁹ kot neprofitne organizacije in ne kot državne agencije. Dediščina, in vse kar se dotika ohranjanja, se rešuje skozi mehanizme državnih agencij v povezavi z privatnimi neprofitnimi organizacijami (Schuster v prav tu, 30–31).

Določene vlade se zavedajo ekonomskih potencialov in dobička v družbenem in političnem smislu. V nekaterih državah se spodbuja ponovno odkrivanje pomena kulturne dediščine s pomočjo pisateljev, umetnikov, izumiteljev in podjetnikov. Zgodovinska mesta kulturne dediščine so skoraj vedno rezultat različnih kultur, ki so direktno ali indirektno prispevale k oblikovanju in gradnji mest (Arizpe v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 54–55).

Za vitalnost kulture je dobrodošla odkrita in javna razprava o kulturni politiki, ki zagotavlja odgovornost do vseh sodelujočih. Pri tem je pomembna civilna družba, ki s pomočjo organizacij pripravlja komentarje, zahteve, poročila in predloge k razvoju zakonodaje. Napredne oblasti omogočijo prihodnost kulturnim skupnostim, posameznikom, uradam in ustanovam. Kulturne skupnosti v zameno ponudijo drugačen pristop, širši pregled razvoja kulturne politike od posameznih zavodov. Združevanje interesov in omogočanje svobodnega in podjetnega delovanja za razvoj je tudi med drugim naloga kulturne politike (Mundy 2001, 36).

Tekmovanje med evropeizacijo in amerikanizacijo

Strah *uradne Evrope* pred amerikanizacijo se ne odraža na prebivalstvu, ki prevzema način ameriškega življenja: popularno glasbo in filme, hitro hrano in oblačila. Prevzemanje navad oz. globalizacija le-teh ne pomeni izgube lastne identitete, vendar nastajanje skupne globalne identitete (Cederman 2001, 95). Obstajata ključni razliki med Združenimi državami Amerike in (združenimi državami) EU. Prva razlika, v ZDA ni posebne kulturne politike za razvoj kulture, saj le-ta tekmuje na prostem trgu. Financirana je iz provizij uspešne prodaje znotraj *zabavljاشkega* posla. Osnove oz. korenine svobodnega trga tudi v kulturni ponudbi sežejo pred drugo svetovno vojno in druga v odnosu, med kulturo in državo znotraj ZDA je povsem drugačen. Argumentacija kulturne ponudbe se razdeli na dva koncepta: evropski kolektivni, ki eksplicitno temelji na nacionalni kulturi, in ustavni koncept političnega porekla v ZDA.

---

⁴⁸ State Arts Councils

⁴⁹ State Humanities Councils

Kontradiktornost *ameriške* in *evropske* kulture se kaže v pretekli homogenosti in radikalni različnosti. Med obema ni bilo večjega pretoka. Kljub drugačnim prizadevanjem pa EU nima skupne kulture in identitete, saj se le-ta posledično nanaša na nacionalne identitete držav članic (prav tu, 99). Evropska integracija se sooča s težavo globalizacije. Pozicija je, da se mora politična sociologija Evropske unije sprijazniti s pogoji globalizacije (Rumford 2002, 15–16). Mundy v svojem delu lepo opredeli razliko med evropskim in ameriškim sistemom, kjer izpostavi dejstvo, da je sistem javnega financiranja kulture ZDA neprimerljivo manjši od evropskega. Razlika je posledica liberalnega nasprotovanja javnosti do javnega financiranja. Posledično se politike zaradi želje po novi izvolitvi izogonejeto tovrstnim temam (Mundy 2001, 16).

6.1 Kulturna politika EU in RS

Predvsem se vedno znova pojavlja vprašanje organizacije evropskega prostora. V svojem delu so Jönsson, Tägil in Törnqvist prišli do zaključka, da je nemogoče opredeliti le en model organizacije evropskega prostora. Upoštevati je treba kompleksnost karakteristike moderne Evrope. Glavno sporočilo je, da se mora sprejeti kompleksnost in variabilnost evropskega prostora in se ne osredotočati na posamičen teoretski model. V današnji Evropi ostajajo in sobivajo različne *zgodovinske linije razvoja*. Različne oblike organiziranja so obstajale skozi celoten zgodovinski razvoj. Morda ravno ta dinamika vpliva na uspeh evropskega kontinenta skozi čas. Država je osnova v analizah modernih teritorialnih napetosti. Ostaja veliko število izzivov suverenih držav. Enega od teh se lahko označi kot *globalizacijo*. Glavne tri metafore mrež zajemajo vsebino treh procesov: globalizacije, regionalizacije in prilagajanja države. Evropska unija je osnovni primer večnivojske politične organiziranosti, ki temelji na mrežah, ki vključujejo predstavnike držav kot nadnacionalne in supernacionalne entitete. Mreže obravnavajo teritorij, organiziranost in medorganizacijske odnose v drugačni luči (Jönsson in ostali 2000, 187–189).

V EU (in ostalih državah Evrope, vključenih v različne povezave) je značilno, da se kultura identificira kot nacionalna kultura, institucija vrednot, običajev in identitete, ki omogoča drugačnost med narodi. Nacionalna država ostaja osnova za grajenje - ne le v kulturnem, ampak tudi političnem in ekonomskem smislu (Cederman 2001, 94). Vedno znova se nam pri Evropi pojavlja vprašanje identitete. Evropo lahko pojmujejo kot prostor in kot vsebino.

Problem nastane ravno zaradi raznovrstnosti zgodovine, verskih in etničnih razlik (Brague 2008, 26–28).

Evropska unija pripravi sedemletno strategijo, ki predvidi razvoj na vseh področjih za obdobje sedmih let. Skladno s to strategijo se pripravijo programi za vsako področje. Denar se razdeli na decentralizirane in centralizirane razpise. Centralizirani se organizirajo iz Bruslja in imajo enake pogoje za vse upravičene države, medtem ko se denar za decentralizirane programe prenese na države članice, ki morajo priskrbeti del denarja za financiranje. Osnovne smernice so določene, vendar jih lahko prilagodijo specifičnim potrebam vsake države. V naslednjih dveh podglavjih bom ta sistem predstavila.

6.1.1 Financiranje kulturne dediščine v Evropi predstavitev

Pomembno je izpostaviti, da je instrumentalizacija kulturnih razlik lahko tudi nevarna. Evropa je sestavljena iz več tisoč različnih etničnih, kulturnih in zgodovinskih ozadij. Zavedanje in gradnja s povezovanjem različnih kulturnih skupin in podskupin ne glede na njihovo ozadje se izraža v oblikovanju novih kulturnih podskupin.

Kultura je ena izmed najstarejših odgovornosti države, v mnogih evropskih državah je še vedno razmeroma na nizki prioritetni lestvici politične in upravne stroke.

V večini Evropskih držav je država najpomembnejši akter v pravnem, političnem in finančnem smislu na področju kulturnega sektorja. Kultura je v Evropi javna dobrina in s tem mora biti dostopna vsem ljudem brezplačno in posledično financirana s strani javnih finančnih sredstev. Dostopnost kulture vsem, tudi socialno šibkejšim, je glavno vodilo nacionalne in nadnacionalne kulturne politike vse od 60. let prejšnjega stoletja (vključuje prost vstop do kulturnih dogodkov, koncertov, festivalov in kulturnega programa na televiziji). Ključna vloga je tudi arhiviranje z željo po ohranjanju za prihodnje generacije (Srakar in Tóth, 4-5).

Brague v svojem delu izpostavi, da obstaja več pojmovanj Evrope, prvotno lahko ločimo *kulturno* in *geografsko*, pri čemer izpostavi kompleksnost zgodovine Evrope. Izpostavi, da je Evropejec tisti, ki v sebi nosi zavest, da pripada neki celoti, hkrati pa poudari, da je Evropejec

tisti, ki si to želi. Naveže se na Renan: »Evropa je nenehen plebiscit. Celo vse tisto, kar najdemo v zgodovinski zavesti, vse, kar so viri in korenine, se nenehno zavestno preverja; v določeni meri pa je tudi zgodovina proizvod zavesti« (Brague 2003, 10). Meni, da si torej pripadnost Evropi pojasnimo kot pojem, ki je prožen in odprt za razvoj. Evropo je težko jasno določiti, saj obstajajo različne delitve: os sever-jug, os vzhod-zahod in nadaljnje verske delitve znotraj le-teh, saj za razliko od ameriškega prostora nima naravnih meja. Evropske meje so izključno kulturne (prav tu, 2003, 10–25).

Paradoks je, da kulturna raznolikost posameznih nacionalnih držav znotraj politike EU predstavlja oviro ekonomske racionalizacije in hkrati pomemben vir trga, ki je tehnološko usmerjen v rast, da bi bil učinkovit. EU mora definirati trg kot prostor trgovanja/izmenjave, ki je zapolnjen s kulturno vsebino, ter kot jezikovno in etnično različnost, ki je zopet istočasno vir problemov in ovir, po drugi strani pa omogoča ohranjanje specifičnosti in raznolikosti narodov (Cederman 2001, 101–103).

Oblikovalci politik Evropske unije so menili, da bo prišlo do evropeizacije kulture. Evropska politika naj bi vplivala na pluralizem znotraj federalne formacije držav (Schlesinger v Cederman 2001, 93).

Evropsko prepoznavnost in identiteto se najde v bogati kulturi Evrope. Kultura oblikuje smernice obnašanja, kar ni dovolj razvidno iz finančnega in strokovnega vidika (Mundy 2001, 11).

Evropska unija se je začela zavedati svoje krvave zgodovine in si ne želi ignorirati različnih etničnih, kulturnih in verskih ozadij. Prevzela je novo zgodovinsko vlogo. Spoštovanje različnih kulturnih, etničnih in verskih korenin je postalo podlaga za pozitivno promocijo različnih evropskih kulturnih ozadij in medsebojnega učenja.

»Da bi to pomanjkljivost odpravili, so politiki v evropsko razpravo uvedli pojem multikulturalnosti« (Debeljak 2013, 32).

V osemdesetih letih so začeli sredstva za umetnost in kulturno dediščino zbirati s pomočjo zasebnega sponzorstva, kar je posledično postalo problematično, saj so gospodarske družbe

zahtevale rezultate, boljšo prepoznavnost njihove blagovne znamke ali pa boljšo splošno prepoznavnost in dobro javno mnenje. Razen pri festivalih, komercialno sponzoriranje nikoli ni preseglo 10 % proračuna organizacije. Predvsem je problem dobiti sponzorje za mednarodne projekte. V Evropi so mednarodne projekte podprle družbe iz Amerike, Koreje in Japonske, saj gledajo Evropo kot enovit trg. Sponzorstvo je lahko dodatek v proračun kulturnih organizacij, vendar ne nadomesti javnih sredstev (Mundy 2001, 28–29).

Namen raziskave iz leta 2011 je bil boljša predstavitev zasebnega financiranja kulture Evropskemu parlamentu. Ekonomija mešanega financiranja umetnosti in kulture vključuje različne vire financiranja kulturnih dejavnosti, ki združujejo javno in zasebno podporo ter lastni prihodek. Ta model velja za model finančne vzdržnosti (Čopič in ostali 2011). V EU je splošno razširjeno prepričanje, da bo prav mešano financiranje umetnosti in kulture prineslo nove možnosti za vzdržljivost kulturnega sektorja, kar ustvarja pritisk za iskanje zasebnih virov, ki bi dopolnili javna sredstva. Na področju še ni dovolj primerljivih podatkov o obsegu zasebnega financiranja kulture in učinkovitost ukrepov in primerjalne metodologije v Evropi. Študija je zajela 27 držav EU (prav tu). Klasifikacija virov v ekonomiji mešanega financiranja v Evropi vsebuje: »Javno podporo (neposredno in posredno), zasebno podporo (podjetja, posamezniki, fundacije in skladi) in lasten prihodek« (prav tu, 11).

Neposredna javna podpora so sredstva zagotovljena s strani vladnih in/ali drugih javnih organov in zajema subvencije, nagrade in nepovratna sredstva. Torej denar, ki se neposredno prenese iz javnih sredstev na prejemnikov račun. V letu 2011⁵⁰ so zaznali zmanjševanje neposredne javne podpore za kulturo zaradi finančne krize v tistem času. *Posredna javna podpora* vključujejo ukrepe, ki so sprejeti na vladi in/ali v javnih institucijah v korist kulturnih organizacij z zakonodajnimi akti. V glavnem se posredni ukrepi nanašajo na davčne olajšave ali druge zakonodajno ugodne rešitve za kulturne organizacije. *Zasebna podpora* je finančna podpora, ki je lahko v obliki naložbe, daru ipd. Razdeli se lahko na podporo podjetij, darove posameznikov ter pomoč s strani fundacij in skladov. Podpora podjetij so neposredne naložbe z ciljem kapitalnega dobička, tudi javno-zasebna partnerstva, naložbe v umetniške zbirke, sponzorstvo in darili podjetij. *Individualno darovanje* so posameznikovi prispevki za kulturo. *Lasten prihodek* je poraba posameznikov za kulturne namene in nakup umetnin. Vključuje ves neposreden prihodek kulturnih organizacij ustvarjen na trgu (prav tu, 11–12).

---

⁵⁰ Leto priprave raziskave.

Zaradi izčrpanih proračunov je večina držav v Evropi pripravljena preizkusiti sistem zasebnega financiranja kulture. Leta 2011 so zaznali upad podpore podjetij kulturi. Pred nastopom finančne krize, se je podpora podjetij v zadnjem desetletju povečevala. Krčenje proračunov je bilo opaziti pri zasebnih fundacijah, ob enem pa se je tudi zmanjšala poraba posameznikov. Obstaja povezava med naložbami v kulturo in vrednostmi kulture (prav tu).

Značilnost zasebnega financiranja je osredotočenost predvsem na konvencionalno umetnost in prestižne kulturne organizacije. Mešano financiranje lahko zagotavlja podlago za stabilnost sektorja, kjer javna sredstva zagotovijo trdno podlago za stabilnost, spodbujanje zasebnega financiranja pa podpira posamezne prireditve, producente skladno z osebnim okusom. Pozitivna stran uvajanje raznovrstnosti financiranja je v temu, da pozitivne značilnosti enega nevtralizirajo negativne značilnosti drugega vira financiranja (Čopič in ostali 2011; Osborne 2004). V študiji je predstavljeno 16 mehanizmov⁵¹ za spodbujanje zasebnih naložb v kulturno sektor (prav tu, 13–1).

---

⁵¹ 1. *Znižana stopnja DDV*, ki bi omogočila znižanje DDV ob nakupu kulturnih dobrin, storitev in predmetov. To je glavna oblika v primeru nedelovanja trga in potrebe subvencioniranja kulturnih proizvodov zaradi majhnosti trga.

2. *Sponsorstvo* je prisotno v večini EU držav, vendar je kljub spodbujanju držav slabo prisotno.

3. *Javno-zasebna partnerstva* so v dogovoru med vlago in zasebnim sektorjem. Združijo prednostne naloge družbe z vodstvenimi sposobnostmi zasebnega sektorja, da se vladi ne upravlja z velikimi kapitalskimi odhodki, ob enem tveganje prekoračitve stroškov prevzame zasebni sektor.

4. *Odstotkovna zakonodaja* je ukrep, ki omogoča davkoplačevalcem nameniti določen odstotek dohodnine nepridobitni nevladni organizaciji. Ukrep omogoča, da se davkoplačevalci sami odločijo komu bo šel njihov delež davka in zbrana sredstva pripadajo točno določenemu prejemniku (Bullain v Čopič in ostali 2011, 13–14). Sistem obstaja tudi v Sloveniji.

5. *Donacije posameznikov* so enostranske poslovne transakcije za kulturne namene za spodbudo višjih kulturnih vrednot. Več držav članic EU spodbuja individualne donacije, po zgledu ZDA in ostalih držav anglosaške kulturnopolitične tradicije in ponujajo individualnim donatorjem olajšave.

6. *Donacije podjetij* so darila pravnih subjektov kulturnim organizacijam ali individualnim umetnikom, ki se jih spodbuja s pomočjo davčnih spodbud donatorjem.

7. *Prenos premoženja in umetniški del* je nadomestilo za plačevanje različnih davkov (npr. davek na premoženje). (Freudenberg v prav tu)

8. *Sorazmerni delež nepovratnih sredstev*, kjer mora prejemnik nepovratnih sredstev s strani države zbrati delež s strani privatnega financiranja s strani zasebnega sektorja.

9. *Loterijski skladi* so sredstva zbrana z namenskimi davki in so namenjena izvedbi kulturnim projektom, ki drugače ne bi bili realizirani.

10. *Kuponi* so dobropisi z določeno denarno višino za točno določen namen in so uporabljeni za spodbujanje povpraševanja po kulturnih izdelkih.

11. *Namenski davek* je prihodek, katerega poraba je zakonsko opredeljena (Pasquesi v prav tu).

12. *Bančni programi* so ugodna bančna posojila za kulturni sektor z ugodnimi obrestnimi pogoji (Holterhues v prav tu).

13. *Fundacije* so sistem spodbujanja zasebne podpore v kulturo in so nepridobitne organizacije, ki spodbujajo delovanje drugih organizacij oz. za lastne dobrodelne aktivnosti. Sektor evropskih fundacij raste.

14. *Človekoljubna podjetja* so človekoljubna podjetja in so vse pogostejša oblika naložb zasebnega kapitala v kulturni sektor.

Programi, ki podpirajo kulturo in kulturno dediščino

EU se je v kulturno politiko dolgo časa minimalno vključevala, da ne bi prišlo do podvajanja aktivnosti Sveta Evrope, ki je med drugimi primarno ohranjal varstvo in razvoj evropske kulturne dediščine (Leonard 2010, 238). Kulturna politika se prvič na evropskem nivoju pojavi v Maastrichtski pogodbi. Namen vključitve kulture v evropsko integracijo je bil razširitev temeljev, ki so bili osnovno postavljeni na ekonomskih in trgovskih prednostih povezovanja. Cilj je bil povišati pripadnost državljanov Evropski uniji, pri čemer kultura igra pomembno vlogo. Osnovni cilji in narava Kulturne politike EU so se nekoliko spremenili v procesu nadaljnega razvoja (Horvát 2011, 496; Directorate-General for Education and Culture 2006). Lizbonska pogodba priča o simboličnemu pomenu kulture, spodbuja države članice k spoštovanju bogate kulturne in jezikovne raznolikosti, omogoča varovanje in krepitev evropskih kulturnih dediščin. Glavna prioriteta je spoštovanje nacionalnih in kulturnih raznolikosti pri ohranjanju kulturne dediščine držav članic EU (Horvát 2011, 496; EU 2015; Directorate-General for Education and Culture 2006).

Evropsko finančno obdobje traja sedem let (Maher 2011, 25). Raven financiranja kulture je nizka, saj najbolj *razsipne* evropske države porabijo 2 %, najmanj radodarne pa zgolj le 0.3 % državnega proračuna (Mundy 2001, 19). V Evropi ima financiranje kulture iz državnih virov dolgo in spoštovanja vredno zgodovino. Odsevajo se drugi državni programi vse od plemiškega in kraljevskega podpiranja kulture do cerkvene ter naknadno mestne uprave (prav tu, 26). Danes se to vidi na različnih nivojih financiranja, od lokalnega, mestnega oz. občinskega, do nacionalnega (državnega) in nadnacionalnega (EU). Mundy strategije financiranja posamezne vlade razdeli na tri dele: neposredni prispevki, prispevki za podpiranje visokih lokalnih vlaganj v kulturo in denar zasebnega sektorja (2001, 27).

Pomembno je ohranjanje starih evropskih jezikov zaradi bogastva evropske miselnosti in javnega izražanja. Pomembna je dostopnost (npr. dostopna cena vstopnic in dostop do kulturnih dogodkov) in obveščanje o kulturi in kulturnih dogodkih, ki so vključeni v različne oblike politik (Mundy 2001, 42–43). Unija si prizadeva doseči cilje s kulturno politiko, s

---

15. *Umetniško-podjetniške organizacije* so specializirane agencije, ki povezujejo umetnost in podjetništvo in spodbujajo sodelovanje.

16. *Množično zbiranje sredstev in zbiranje sredstev na spletu* so nove oblike spodbujanja zasebnih naložb v kulturni sektor (prav tu).

katero bi razvila *ad hoc* aktivnosti v sklopu kulturnega sodelovanja, spodbujanj večletne pogodbe sodelovanja skozi kulturne mreže in partnerstva ter »promocijo projektov in podporo simboličnim kulturnim iniciativam« (Horvát 2011, 497).

Evropska unija je nastajajoči kulturni akter. Evropska unija je med GATT - pogajanj v letu 1993 pod pretvezo govorila o t. i. kulturni kolektivnosti. Zavzela je stališče koncepta skupne evropske kolektivne identitete, ki je temeljila na pravici posameznega naroda do ohranjanja lastnega kulturnega prostora. Državna avdiovizualna produkcija je postala vir avtentičnega izražanja posameznih narodov. Z vztrajnostjo se je kolektivna identiteta vzpostavljala kot vrednota (Cederman 2001, 93).

Prvi koraki sledenja Maastrichtski pogodbi so se začeli v devetdesetih in so trajali do leta 2000, pripravili so programe *Kalejdoskope*⁵² (1996–1999), *Ariane*⁵³ (1997–1999), in *Raphäel*⁵⁴ (1997–2000) (Horvát 2011, 497). Po odločitvi Sveta Evrope in Evropskega parlamenta so v letu 2000 vse tri programe združili v skupen program Kulture 2000. Prvotno naj bi se program zaključil leta 2004, vendar so ga podaljšali do leta 2006. Za celotno obdobje je proračun znašal 236.5 milijonov evrov za več kot 1500 projektov. Cilji programa Kultura 2000 so bili »promocija umetniške kreativnosti in razširjanje kulturnega znanja na področju glasbe, literature, likovne umetnosti, kulturne dediščine in novih oblik kulturnega izražanja« (Horvát 2011, 497–498). Cilje je program dosegal s promocijo sodelovanja med kulturnimi organizacijami, inštitucijami in predstavniki držav članic ob implementaciji podpore ukrepov na evropski ravni. V ospredju je bilo tudi razširjanje evropske kulture zunaj meja Unije. V sklopu programa so bili trije tipi aktivnosti: »inovativne in eksperimentalne aktivnosti v sodelovanju vsaj treh različnih držav članic; integrirane aktivnosti, urejene s strani večletnih kulturnih pogodb o sodelovanju med več državami članicami; posebni kulturni dogodki z evropsko in mednarodno dimenzijo« (prav tu). Kultura je bila prepoznana kot pomemben ekonomski faktor in inštrument socialne integracije. Skušali so povezati odnose med ostalimi evropskimi politikami, ki imajo vpliv na kulturo. Poleg držav članic so v programu sodelovale

---

⁵² »Program je bil oblikovan v letu 1996 s ciljem spodbuditi umetniško ustvarjanje, širitev trga za kulturne produkte in promocijo razvoja kulturnega trga na evropskem nivoju z namenom izboljšanja znanja in razširjanjem dela evropskih ljudi.« Višina proračuna je znašala 36,7 milijonov evrov za 518 projektov (Horvát 2011, 497).

⁵³ »Program je bil sprejet leta 1997 z namenom promocije in razširjanja in prevajanje evropskih literarnih del v ostale jezike EU, z namenom promocije širšega znanja in poznavanja literarnih del.« Celotni proračun je bil 11.1 milijonov evrov za 767 projektov (Horvát 2011, 497).

⁵⁴ »Pričetek programa je bil v letu 1997 s ciljem ohranjanja in obnove evropske kulturne dediščine.« Višina programa je bila 30 milijonov evrov za 360 projektov (Horvát 2011, 497).

tudi države EEA in pristopne države članice (Horvát 2011, 497–498). Razširitev upravičenih držav pri kandidaturi v programih Evropske unije lahko interpretiramo kot prizadevanje EU, da se kultura in dožemanje zgodovine, kulture in kulturne dediščine ohrani kot skupni zaklad ne le članic EU, ampak tudi celotne geografske Evrope in celo širše. Morda lahko v tem vidimo celo nov način prevzemanja vrednot na širšem geografskem področju. V prihodnjih programih se vključijo tudi države Balkana, Turčija idr.

Podatek, da kar 5 milijonov ljudi dela znotraj kulture in kulturnih sektorjev, pove, da pomembno vpliva na ekonomijo, rast in zaposlitev znotraj EU, čeprav so se za prvi *pravi* obsežnejši program financiranja kulturnih aktivnosti odločili šele leta 1998. Prvi proračun v višini 400 milijonov evrov, ki je namenil več sredstev kulturnemu področju, je bil *Program Kultura* (2007–2013). Sofinancirali so projekte in iniciative, ki so poudarjali in slavili evropsko kulturno raznolikost in so dvigovale zavedanje o skupni kulturni dediščini čezmejnega sodelovanja med organizacijami, umetniki in publiko. Posebni cilji programa so bili (Leonard 2010, 238; Horvát 2011, 498; EACEA 2015a):

- *transnacionalna mobilnost oseb, ki delujejo v kulturnem sektorju,*
- *transnacionalno kroženje umetniških in kulturnih del/izdelkov,*
- *spodbujanje medkulturnega dialoga.*

Program je obsegal tri razpisne sklope (Leonard 2010, 238; EACEA 2010; Horvát 2011, 498; *Strand 3.2*):

- *Sklop 1: Podpora kulturnim projektom⁵⁵,*
- *Sklop 2: Podpora organizacijam, dejavnim na področju kulture na evropski ravni⁵⁶,*
- *Sklop 3: Podpora analizam, zbiranju in razširjanju informacij ter doseganju čim večjega učinka projektov s področja kulturnega sodelovanja⁵⁷.*

---

⁵⁵ *Kulturnim organizacijam se zagotavlja podpora za mednarodne projekte sodelovanja in oblikovanja ter izvajanja kulturnih in umetniških dejavnosti. Bistveni element tega sklopa je pomagati organizacijam, kot so gledališča, muzeji, strokovna združenja, raziskovalni centri, univerze, kulturne ustanove in javni organi iz različnih držav (EACEA 2010, 8).*

⁵⁶ *Kulturne organizacije, ki delujejo ali želijo delovati na področju kulture na evropski ravni, lahko prejmejo podporo za operativne stroške. Podpora, dodeljena v okviru tega sklopa, je podpora za stroške poslovanja, ki jih imajo organizacije upravičenke z izvajanjem delovnega programa. Ta se zelo razlikuje od katerih koli drugih podpor, ki jih je mogoče dodeliti v okviru drugih sklopov programa. Podrobnejši opis podpore za operativne stroške in podpor za projekte je podan v III.2 poglavju. V okviru tega sklopa so upravičene tri kategorije organizacij (podrobnejši opis vsake izmed kategorij je podan v VII. poglavju): a) ambasadorji; b) zagovorniške mreže; c) platforme za strukturirani dialog. Prag podpor se razlikuje, odvisno od kategorije, in sicer od 100 000 EUR do 600 000 EUR. V vsakem primeru je podpora EU omejena na največ 80 % vseh upravičenih stroškov ali pa se ocenjeni stroški nanašajo na predlagani delovni program (za pragove glej VII.5.2 poglavje) (EACEA 2010, 9-10). Stroški morajo biti usklajeni z Infoneuro (EACEA 2015c).*

Izvajalska agencija za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo (v nadaljevanju EACEA) od leta 2006 ureja področje kulturnih, izobraževalnih in mladinskih programov. Kulturni programi so skladno z obsežno in s celovito novo kulturno politiko potrebovali koordinacijo na nivoju Unije. V maju 2007 Komisija objavi koncept strategije *Evropska agenda za kulturo v svetu globalizacije* (Horvát 2011, 499). Postavili so tri prednostne naloge: »Kulturno različnost in medkulturni dialog⁵⁷, spodbujanje ustvarjalnosti v okviru lizbonske strategije za rast in delovna mesta⁵⁹ in kultura kot bistveni sestavni del mednarodnih odnosov⁶⁰« (prav tu; EUR–LEX 2015). Strategija je uporabila odprto metodo koordinacije (OMC), ki je bila uspešna na drugih področjih politik in je vzpostavila tesnejše sodelovanje med EU in državami članicami ter strukturalni dialog med kulturnim sektorjem in vključevanjem kulture v vse pomembne politike. Pri pripravi je pomagala z izdelavo analiz in statistik. S pomočjo delovnih načrtov so pripravili področja prioritete, prvi delovni načrt je bil izdan za obdobje 2008–2010, drugi pa v letih 2011–2014 (Horvát 2011, 499).

---

⁵⁷ Podpora Evropske unije je na voljo za analize in dejavnosti razširjanja, ki pomagajo zbirati in preiskovati rezultate kot odziv na potrebo po trdnih kvantitativnih dokazih na področju kulture ter jih ocenjevati glede na cilje programa. Cilj te podpore je povečati obseg ter kakovost informacij in podatkov in s tem pridobiti primerjalne podatke in analize o kulturnem sodelovanju na evropski ravni, zlasti v zvezi z mobilnostjo ustvarjalcev in kulturnih akterjev, kroženjem umetniških del, umetniških in kulturnih izdelkov ter medkulturnim dialogom. Program podpira tudi zbiranje in razširjanje informacij ter dejavnosti, katerih cilj je čim bolj povečati vpliv projektov. Spodbuja izmenjavo izkušenj in dobre prakse, razširjanje informacij o programu in vseevropsko kulturno sodelovanje v širšem smislu (EACEA 2010, 10).

⁵⁸ Podpirati je treba odprtost in izmenjavo med kulturami. Ob upoštevanju tega je cilj nove agende za kulturo spodbujanje: mobilnosti umetnikov in strokovnjakov na področju kulture ter pretoka vseh umetniških izraznih sredstev, krepitev medkulturnih kompetenc in medkulturnega dialoga z razvojem sposobnosti, ki spadajo med ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, kot so kulturna zavest in izražanje ter sporazumevanje v tujih jezikih (EUR–LEX 2015).

⁵⁹ Kulturne dejavnosti prispevajo k dinamiki evropskega gospodarstva in konkurenčnosti EU. V kulturnem sektorju je na primer zaposlenih približno 5 milijonov ljudi v EU. V tem smislu predlaga Komisija naslednje cilje: spodbujanje ustvarjalnosti v izobraževanju in vključevanje te razsežnosti med ukrepe za vseživljenjsko učenje, krepitev organizacijskih sposobnosti v kulturnem sektorju s poudarkom na podjetništvu in usposabljanju kulturnega sektorja na področju upravljanja (inovativni viri financiranja, evropska razsežnost tržnih dejavnosti itd.), vzpostavljanje učinkovitih partnerstev med kulturnim in drugimi sektorji (IKT, raziskave, turizem, socialna partnerstva itd.) za krepitev vpliva naložb v kulturo (EUR–LEX 2015).

⁶⁰ V skladu s Konvencijo Unesca o zaščiti in spodbujanju raznovrstnosti kulturnega izražanja, ki jo je ratificirala EU in večina njenih držav članic, predlaga nova agenda o kulturi krepitev kulturne razsežnosti kot bistvenega sestavnega dela v zunanjih odnosih EU. Ta prednostna naloga je povezana z več ukrepi, katerih cilj je: nadaljnji politični dialog na področju kulture in spodbujanje kulturnih izmenjav med državami članicami EU in državami, ki niso članice EU, spodbujanje dostopa kulturnih dobrin in storitev iz držav v razvoju do svetovnih trgov s sporazumi o prednostni obravnavi ali ukrepih pomoči na področju trgovine, izkoriščanje zunanjih odnosov za vzpostavljanje finančne in tehnične podpore (ohranitev kulturne dediščine, spodbujanje kulturnih dejavnosti po vsem svetu), upoštevanje lokalne kulture v vseh projektih, ki jih financira EU, spodbujanje vključevanja EU v delo mednarodnih organizacij s področja kulture in v proces Zaveznitva civilizacij v okviru Združenih narodov. (Horvát 2011, 499, EUR–LEX 2015).

Nadalje se poudari pomembnost sodelovanja in pomoči, podpore, in sicer »razširjanje in promocijo širšega razumevanja evropske kulture in zgodovine, ohranjanje in varovanje kulturne dediščine, promocijo nekomercialnih kulturnih izmenjav in podporo umetniškemu in literarnemu kreiranju (vključno z avdiovizualnim sektorjem)« (Horvát 2011, 496). Isti člen predvideva promocijo in spoštovanje kulturne raznolikosti ter upoštevanje vseh kulturnih vidikov pri pripravi aktivnosti. Po natančnejši opredelitvi ciljev in namenov sta Evropski parlament in Svet Evrope sprožila zakonodajni postopek ob upoštevanju zakonodaje držav članic in po posvetovanju z Odborom regij. Usklajevanje kulturne in izobraževalne evropske politike in ohranitev suverenosti članic je oviralo oblikovanje evropskih programov in iniciativ, saj si je Unija prizadevala za sodelovanje med članicami pri promociji in podpori področij (prav tu, 496–497).

Poklicno in ljubiteljsko delovanje poteka vzporedno v kulturnem življenju v Evropi (Mundy 2001, 45). Koristnost povezovanja poklicnih in ljubiteljskih organizacij in društev je koristno, vpliva na izobraženo občinstvo in kritičnost do umetnosti. Mnogo kakovostnih umetnikov je bilo pogosto poklicno vpetih v druge poklice⁶¹. Pri pripravi kulturne politike se mora upoštevati povezanost obrtništva in kulture, saj obrtna dejavnost pomembno ohranja kulturno izročilo. Ohranjanje ročnih spretnosti spodbuja možnosti za neodvisno zaposlovanje žensk. Ročne spretnosti so preproste a učinkovito orodje za pospeševanja dialoga med skupnostmi (prav tu). EU se je poleg filmov in televizijskih programov ukvarjala z odstranitvijo ovir pri delovanju in ustvarjanju zunaj meja svoje države. Začasno so odstranili davke pri izvozu potrebne opreme za umetniško delovanje, glasbenih inštrumentov, kamer in ostale potrebne tehnike za ustvarjanje. Prizadevajo si tudi za odstranitev davka pri izvozu umetniških del, razen v primeru *nacionalnih umetniških zakladov*. Ustanoviti želijo skupni Evropski informacijski center, ki bi nadziral ukradena umetniška dela in tako onemogočil tatovom preprodajo le-teh. Problem predstavlja tudi brezposelnost umetnikov oziroma nezmožnost preživljanja s prodajo svojih izdelkov in ostalih oblik kulturnega delovanja. Pripravili so se različni ukrepi, ki vključujejo »uskladitev nacionalnih zakonodaj o avtorskih pravicah za kreativne umetnike in izvajalce, delež javnih subvencij za dramaturgijo in skladatelje, *pravice preprodaje* za umetnike ob vsaki uporabi in prodaji dela, plačilo licenčnih pravic v javni

---

⁶¹ Primeri umetnikov, ki so ljubiteljsko ustvarili mojstrovine: »Borodin (profesor kemije), Charles Ives (zavarovalniški zastopnik), Frederik Veliki (pruski kralj) - in vojni pesniki in dramatik po številu ne zaostajajo veliko« Sir John Vanburg, Micheangelo je poleg kiparjenja pisal čudovite sonete (Mundy 2001, 45).

domeni, ki bi jih lahko uporabili za plačila za blaginjo umetnikov ali sponzorstvo umetnosti« (Leonard 2010, 239–240).

V novem programu *Kreativna Evropa* je ena izmed osnovnih smernic in ciljev programa prav širitev občinstva. Osnovni trije cilji so (EACEA 2015b):

- *Pomoč kulturnemu in ustvarjalnemu sektorju pri izkoriščanju možnosti digitalne dobe in globalizacije;*
- *omogočanje sektorjem dosego svojih gospodarskih potencialov, ki prispevajo k trajnostni rasti delovnih mest, in socialno kohezijo;*
- *dajanje kulturi in medijskemu sektorju v Evropi dostop do novih priložnosti na mednarodnem trgu, domačih trgih, istočasno pa tudi občinstvu.*

Posebno mesto v kulturni politiki ima avdiovizualni sektor, saj je področje, kjer se križata ekonomija in kulturna pomembnost. Avdiovizualni sektor ima velik vpliv na socialno-kulturni razvoj, saj je primarni vir informacij. Pomemben vpliv ima tako na razvoj družbe kot na ohranjanje državne kulture, zato je ključnega pomena oblikovanje programov, ki so lahko finančno dobičkonosni. Zaradi pomembnosti je to področje ločeno od ostalih ukrepov na področju kulture. Osnovni cilj je oblikovanje enotnega trga in omogočanje svobode pri opravljanju storitev. Največjo krizo je avdiovizualni sektor dosegel v devetdesetih letih, vendar pred pripravo pravnih podlag Unija ni mogla vplivati na politiko. Od leta 1991 so bili izvedeni štirje programi, zadnji se je zaključil leta 2013 (Horvát 2011, 500, EACEA 2015d). V novi perspektivi se je skladno s strategijo *Evropa 2020* avdiovizualni sektor združil s programom *Kreativna Evropa* (EACEA 2015b).

6.1.2 Financiranje kulturne dediščine RS - predstavitev

V Sloveniji moramo upoštevati tudi članstvo v Evropski uniji in narediti pregled t. i. centraliziranih in decentraliziranih fondov. Evropa, kot nosilec novega je v nenehnem spreminjanju ustavnih, gospodarskih ali tehnoloških sprememb. Mnoge Evropejce to spodbuja, da se oklepajo znanih ali vsaj navidezno gotovih stvari. Pogosto je za Evropo značilno obžalovanje po izgubi pomembnih vrednih delcev zgodovine (Mundy 2001).

Evropska komisija je Sloveniji za obdobje 2007–2013 namenila 4,2 milijarde evrov sredstev. Ivačič opozori na slabo črpanje sredstev, saj bi lahko prav z dobro pripravljenimi projekti pospešili inovacije, uredili okolje in omogočili dostop do novih tehnologij ter dvignili konkurenčnost in zaposljivost. (Ivačič 2013, 11)

Strukturnih sprememb, ki bi spodbudile večjo udeležbo zasebnega financiranja v kulturi je v Sloveniji premalo. Kulturna politika sicer predvideva modernizacijo javnega sektorja na področju kulture in večjo vključitev zasebnega financiranja, vendar ni dovolj konkretnih ukrepov, ki bi cilje lahko uresničili (Čopič in ostali 2011, 16).

Slovenija ima centraliziran sistem, kjer pa tudi mestne občine in občine igrajo pomembno vlogo (Klamer in ostali 2009).

Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK) definira javni interes za kulturo, opredeli organe, inštitucije in mehanizme odgovorne za razvoj kulturnega sektorja (PIS 2002). V Sloveniji imajo osrednjo vlogo na področju kulture javne avtoritete. Kulturni sektor je močno institucionaliziran, saj so skoraj vse pomembne kulturne organizacije javne inštitucije. Sicer so samostojne pravne enote, vendar so močno birokratizirane. Metoda upravljanja kulture je intenzivna regulacija. Sam nadzor nad razvojem kulturnega področja je relativno šibak. V Sloveniji je kultura sofinancirana s strani državne in lokalne skupnosti. Na državnem nivoju večino nepovratnega financiranja ureja Ministrstvo za kulturo, in sicer ca. 90 %, ostalih 10 % pa je razdeljenih med tri nacionalna javne agencije⁶² (Čopič in ostali 2011, 73). Proračun Ministrstva za kulturo se je v času med letoma 2000 in 2005 povečal za 21 % glede na predhodne obdobje, predvsem zaradi investicij v kulturne ustanove. V času med letoma 2000 in 2005 pa se je celotni proračun za kulturo zmanjšal iz 2,14 % na 1,92 % (Klamer in ostali 2006, 18). JSKD je imel leta 2002 letni proračun v višini 4,6 milijonov evrov (prav tu, 27).

V letu 2007 se je za kulturo iz javnega proračuna (skupaj državni in lokalni nivo) v Sloveniji namenilo 272 milijonov evrov, oz. 0,81 % BDP. Državni delež porabe za kulturo je bil leta 2007 na 61 %, lokalni nivo pa je vključeval 39 % delež vložka. Nacionalni proračun za kulturo je v letu 2009 znašal 204 milijone evrov, v letu 2010 je znašal 209 milijonov evrov in

---

⁶² JSKD, Slovenski filmski center in Javna agencija za knjigo.

v letu 2011 pa je dosegel 215 milijonov evrov. Leta 2011 je prišlo do proračunskega reza, zaradi zmanjševanja javne porabe v višini 38 milijonov evrov, kar posledično pomeni manjše financiranje kulturnih programov v javnem in nevladnem sektorju, kateremu je že tako namenjen manjši delež sredstev. Slovenska vlada se trudi modernizirati področje javnega kulturnega sektorja (Čopič in ostali 2011, 73). Kljub spodbujanju zasebnih naložb v zadnjem desetletju, predstavlja zasebni kapital v kulturni sektor v Sloveniji zelo majhen delež. V letu 2007 je delež privatnega sofinanciranja v javnih inštitucijah znašal 24,9 % celotnega proračuna, ta delež se zmanjša v času med 2007 in 2009, kot posledica ekonomske krize. Prav tako se je lasten prihodek kulturnih organizacij v obdobju med 2007 in 2009 padel iz 24,9 % na 17,2 %. Zmanjšala sta se tudi sponzorstvo in donatorstva iz 1,51 % na 1,39 % celotnega proračuna. Prihodki lokalnih javnih inštitucij so se zmanjšali iz 14,7 % na 13,3 % celotnega proračuna. Skladno z zahtevami projektov so v zadnjih letih nevladne in kulturne organizacije morale zbrati do 50 % sofinanciranje celotnega proračuna posameznega projekta v obliki lastnega deleža. To je potrebno predvsem pri kandidiranju za evropske projekte, kjer se uspešnost realizacije projekta gleda skozi finančno ogledalo. V Sloveniji kljub ciljem kulturne politike primanjkuje jasnih mehanizmov implementacije usmeritev. Zakonodaja je sicer urejena, vendar še vedno šepa pri realizaciji (prav tu, 74).

V Sloveniji ne obstaja *posrednik*, ki bi urejal odnos med kulturnim in poslovnim sektorjem, kar posledično pomeni problematiko na področju spodbujanja privatnih naložb v kulturo. V Sloveniji velja, da kultura ni profitabilna za finančne naložbe in ne povrne vložka enako kot ostali sektorji. Prav tako se še ni oblikovala jasna razlika med sponzorstvom in pokroviteljstvom, tudi zaradi malega kulturnega trga v Sloveniji. Primanjkuje komunikacijski in marketinški plan za sodelovanje, ni razvitega kulturnega organiziranja in izobraževalnega programa le-tega in podjetništva in neurejena davčna politika, ki bi spodbujala k darovanju (prav tu, 74–75). V Sloveniji je slabo razvit sistem privatnih fundacij,⁶³ zato bi bila potrebna implementacija ukrepov s strani javnih avtoritet. Leta 2007 se je v Sloveniji uvedla odstotkovna zakonodaja za javni interes (0,5 % davka) (prav tu, 75). Davčna zakonodaja v Sloveniji omogoča naslednje mehanizme zasebnega financiranja kulture: znižana stopnja DDV, sponzorstvo, davek za dediščino in darila (do 5000 evrov so izobraževalne, kulturne, verske in dobrodelne organizacije izvzete iz plačila davka), davek za nepremičnine ni

---

⁶³ Ustanova Gallus, Ustanova patra Stanislava Škrabca, Imago Sloveniae, Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju

upoštevani pri zgodovinskih stavbah, odstotkovna zakonodaja za posameznike, zmanjšanje davka za darila ali gotovino namenjeno za kulturne namene (prav tu, 75–76).

Ukrepi vlade v letih 2008 do 2011 so dvignili javni proračun in dodelili večji delež kulturi, tako na državnem kot lokalnem nivoju. V letu 2009 se je proračun Ministrstva za kulturo povečal iz 178 milijonov evrov na 204 milijone evrov. V letu 2012 pa se je pod desno vlado proračun za Ministrstva za kulturo zmanjšal kar za 10 %. Največji rez med sektorji je doletel področji kulturne dediščine z ostrim zmanjšanjem proračuna za več kot 10 %, samo v letu 2012. Podpora za večje zaposlovanje v kulturi, še posebej v nevladnih organizacijah, samostojnih in zasebnih neprofitnih sektorjih, je bila s strani Ministrstva za kulturo predlagana v *Nacionalnem programu za kulturo 2014-2017* (Čopič in ostali 2013, 46–47).

V letih med 2002 in 2009 so slovenske organizacije na področju kulturne dediščine uspešno pridobile sredstva za 49 projektov. Sicer pa je Slovenija v temu obdobju s skupno 164 organizacijami iz Slovenije uspešno sodelovala pri 668 projektih mednarodnega razpona financira iz programov EU iz področja kulture, umetnosti in avdio-vizualne umetnosti (Culture.si 2016).

Kulturne organizacije se ne morejo zanašati le na pokroviteljstvo za posebne projekte, saj morajo prilagoditi resnico za izpolnjevanje določenih meril. Razpisi, programi in donacije imajo strogo opredeljene kazalnike in cilje, ki jih mora posamezni projekt doseči (Mundy 2001, 27–28). Pri pisanju projektov so pogosta potrebna kreativna prilagajanja ciljev programov. Organizacije imajo varovalo, ki ima točno določena in stroga merila za vlaganje in reševanje prošelj za nepovratno financiranje.

Programsko-funkcionalna klasifikacija je osnova pri izdatkih državnega proračuna za pripravo finančnih načrtov in opredelitev natančnejših osnov. Pravila opredelijo razdelitev porabe proračuna v nekem obdobju in programe, ki bodo sofinancirani iz proračuna (Maher 2011, 22).

Kot je razvidno v tabeli 10 Neve Maher, ima kultura oznako 18 in spada v proračunsko postavko, ki je opredeljena tudi za nevladne organizacije in šport (prav tu, 22). Za državne uradnike in politike na vseh ravneh države (lokalni, regionalni in državni) je pomembno, da

ob omejenem proračunu lahko poskrbijo za ravnovesje med preskrbo in spodbudami (Mundy 2001, 10).

Za kulture, ki so bile zatirane s strani imperialističnih sistemov (med katerimi je bila tudi Jugoslavija), je prav zavedanje narodne pripadnosti privedlo do osamosvojitve. Državna kultura ne more ostati neokrnjena, zato zdrave kulture vključijo nove informacije iz okolja in jih obrnejo v dobro njihove kulture (Mundy 2001, 47). EU si z različnimi nepovratnimi sredstvi in posojili prizadeva za ohranjanje spomenikov in stavb. Velik interes je za ohranjanje kulturne dediščine v slabše razvitih regijah (Leonard 2010, 240). Z različnimi nagradami, kot so nagrada za evropsko dediščino⁶⁴, priznanje za moderno arhitekturo⁶⁵, priznanje za mednarodno uspešne evropske glasbenike⁶⁶ in EU priznanje za literaturo⁶⁷, želijo spodbuditi delovanje umetnikov, glasbenikov, arhitektov, avtorjev in vseh ostalih, ki delujejo na področju kulturne dediščine. Nagrajujejo tudi medkulturni dialog (Leonard 2010, 241–243). Posebni interes EU je tudi širjenje kulturnega občinstva. Spodbujati želijo podporo prevodov manj govorečih jezikov, selitev Evropskega filmskega festivala in organizacijo Evropske prestolnice kulture⁶⁸. V Sloveniji je bil Maribor Evropska prestolnica kulture v letu 2012 (EACEA 2015b; Leonard 2010, 240).

V Sloveniji razlikujemo kulturno dediščino in kulturne spomenike, kot del kulturne dediščine, ki je še posebej pomemben za Slovenijo (Čopič in Tomc 1997, 135; Ministrstvo za kulturo 2016a).

Ministrstvo za kulturo RS ureja zakonodajo na področju varovanja in ohranjanja kulturne dediščine. Na tem področju imamo tri zakone (*Ministrstvo za kulturo 2015*):

- *Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1)*,
- *Zakon o vračanju protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine (ZVPOPKD) in*

---

⁶⁴ The European heritage award.

⁶⁵ The EU prize for contemporary architecture.

⁶⁶ The European border breakers award.

⁶⁷ The EU prize for literature.

⁶⁸ Inicijativa za oblikovanje programa Evropske prestolnice kulture je bila sprožena v letu 1985. Osnovno je bilo predvideno eno mesto, od leta 2009 pa sta imenovana dva (eno mesto iz EU-15, drugo iz ostalih držav članic), ki sta za eno leto podprta s strani kulturnega programa. Večino investicij in infrastrukture za potrebo kulturnih aktivnosti je financirano s strani držav članic in strukturnih fondov. Namen programa je, da mesto prikaže kulturno dediščino mesta in regije in omogoči predstavitev umetnikov iz različnih držav sveta. Je priložnost transformacije mesta v smislu kulture, turizma in infrastrukture (Horvát 2011, 499).

- *Zakon o lastninjenju kulturnih spomenikov v družbeni lastnini (ZLKSDL).*

V Sloveniji skladno z zakonodajo velja 17 podzakonskih predpisov (pravilniki in uredbe), ki urejajo različna področja kulturne dediščine vse od izdelave inventur in registrov premične in nepremične kulturne dediščine, o trgovanju, strokovnega, tehničnega in prostorskega področja varovanja kulturne dediščine, načrtih konsektorstva, raziskavah, financiranje raziskav itn. Pokrivajo področje arheologije, organizacije muzejev, izvažanje predmetov kulturne dediščine, tudi varovanja in ohranjanja (prav tu). Priročnik za označevanje nepremičnih kulturnih spomenikov dodatno ureja področje označevanja (prav tu).

Mednarodne uredbe in direktive , ki urejajo področje kulturne dediščine glede izvoza premetov kulturne dediščine in vračanju protipravno odstranjenih predmetov iz države članice (prav tu).

Slovenija je sprejela in sledi naslednjim nacionalnim programom in resolucijam (Ministrstvo za kulturo RS 2016):

- *Nacionalni program za kulturo 2014–2017,*
- *Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018,*
- *Firenška resolucija o rabi jezika na univerzi - priporočljive smernice za delovanje inštitucij.*

Nacionalni program za kulturo 2014–2017 je strateški dokument z jasno vizijo, ki ureja razvojni načrt kulturne politike in je del zakonske dolžnosti Ministrstva za kulturo. To je načrt za celovito prenovo kulturnega sektorja. V njem so opredeljeni cilji in prioritete z vseh področij umetnosti in kulture. Slovenski kulturi daje domovinsko pravico znotraj vladnih politik. Dokument še posebej izraziteje spodbuja pobude s področja arhitekture, oblikovanja in kulturnega trga. Sledi trem načelom kulturne politike, vrhunskosti, raznovrstnosti in dostopnosti. V perspektivi se posvečajo vpeljavi instrumentov kulturne politike, ki se ne omejuje le na financiranje različnih področij. Namen je vpeljati nov model kulturne politike. Splošni cilji so postavljeni na treh ravneh. Prva se nanaša na posamezna področja kulture in znotraj njih definira ukrepe, ki bi uspešno reševali izzive tega področja. Namen druge ravni je doprinos dodane vrednosti vsem področjem kulture. Tretja pa vsebuje predvsem strukturne rešitve in preoblikovanje oz. reformo trga dela na področju kulture, ki med drugim na novo

opredeli položaj vseh ključnih akterjev v kulturi (Ministrstvo za kulturo RS 2016a, 7). Nacionalni program in njegovi razvojni projekti so usklajeni z novo finančno perspektivo 2014–2020 EU. Posebno pozornost imajo predvsem kulturne in kreativne industrije, saj predstavljajo možnost povezave med kulturnimi ustvarjalci in gospodarstvom, saj se skladno z razvojem stremi k oblikovanju novega modela ekonomije. Kultura ostaja javna dobrina, zato bo tudi novi model slonel na večinskem proračunskem financiranju. Predvsem pa želi spodbuditi bolj odprt prostor za nove zaposlitve, kar bi do leta 2017 povečalo število zaposlenih v kulturi. Velika spodbuda gre okrepitvi zaposlovanja v nevladnih organizacijah, pri samozaposlitvah in krepitev zasebnega sektorja. Med cilji je tudi oblikovanje agencije, ki bi sistematično skrbela za izboljšanje zaposlenih v kulturi in bila okrepljena tako s pravno kot z informacijsko podporo. Agencija naj bi posredovala med prehajanjem zaposlenih iz javnega v zasebni sektor in obratno ter omogočila angažiranje samozaposlenih (prav tu, 8).

Dokument vsebuje obravnavo 12 kulturnih področij, sedem področij povezovanja vseh kulturnih oblik. Trg dela deli na področij, izpostavi investicije v kulturi in predstavi kulturne projekte znotraj perspektive Evropa 2020 (prav tu) V programu je kot javni interes izpostavljena kulturno-umetnostna vzgoja (v nadaljevanju KUV), kar je tudi po mojem mnenju izjemnega pomena za celovit razvoj posameznika in posledično družbe kot celote. Pozornost je namenjena tudi različnim družbenim skupinam in subkulturam, ki so vključene v različne kulturne dejavnosti. Splošni cilji⁶⁹ in ukrepi obsegajo vse od izobraževanja na področju kulture, večje dostopnosti, medsektorskega sodelovanja in oblikovanje nacionalnega odbora, ki bo sodelovalo z vsemi inštitucijami in s skupnostmi, ki skrbijo za izobraževanje mladih, ter tudi medgeneracijsko sodelovanje. Opredeljeni so tudi specifični cilji po različnih kulturnih področjih, ki vsebujejo:

- (1) Razvoj in promocijo bralne kulture;
- (2) vsaj enkrat letno se v okviru formalnega izobraževanja zagotovi otrokom in mladim obisk programa filmske vzgoje v Art kino mreži ali Slovenski kinoteki;
- (3) kulturno-vzgojni koncertni cikel za študentsko populacijo;

---

⁶⁹ 1. Sistem KUV, ki ga bo mogoče načrtno dolgoročno izvajati in bo temeljil na kakovostni kulturni produkciji.

2. Priporočene vsebine kakovostne, raznolike in dostopne ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje na vseh področjih kulture za različne ciljne skupine.

3. Izvajanje KUV kot vseživljenjske dimenzije, s poudarkom na pripravi programov, ki vključujejo starejše oziroma katerih nosilci so starejši (organizacije za starejše v sodelovanju s kulturnimi ustanovami) ter skrbijo za medgeneracijsko povezovanje na različnih področjih kulture.

4. Strokovno usposabljanje na področju KUV za strokovne delavce v kulturi ter vzgoji in izobraževanju.

- (4) izjavo, da bo do leta 2017 četrtnina slovenskih VIZ aktivno sodelovala v nacionalnem medresorskem projektu *Teden kulturne dediščine*;
- (5) zagotovitev o kakovostnem izobraževanju o arhitekturi (opredelitev glej v poglavju Arhitektura), oblikovanju, krajinski arhitekturi, urbanizmu, prostorski kulturi oz. celovito grajenemu prostoru v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja za otroke in mladostnike;
- (6) pet medresorskih mrežnih projektov KUV v okviru projekta *Kulturna šola* (prav tu, 105–116). Vse s plemenitim namenom približevanja kulture širši javnosti, izboljšanja kakovosti, predvsem pa za zavedanje, kako pomembna je kultura pri dvigu kulturne zavesti pri posamezniku.

Ministrstvo za kulturo med drugim upravlja z decentraliziranimi projekti⁷⁰, ki so delno sofinancirani iz Evropske unije, delno iz proračuna Republike Slovenije. Med njimi lahko izpostavim razpis ESS – Javni razpis za izbor operacij za večjo socialno vključenost pripadnikov ranljivih družbenih skupin s področja kulture v okviru evropskega socialnega sklada v letih 2016–2017⁷¹. Razpis omogoča dodatno podporo kulturnim projektom manjšin in ostalim ranljivim skupinam z namenom integracije, ohranjanja kulturne dediščine in namenom večje aktivacije ter izboljšanja pogojev zaposlitve za manjšine in ostale ranljive skupine (Ministrstvo za kulturo 2016).

Ministrstvo za kulturo sestavljajo trije organi, Uprava Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine, Arhiv Republike Slovenije in Inšpektorat Republike Slovenije (Čopič in Tomc, 1997, 98). Ministrstvo sodeluje s strokovnimi skupinami, ki jih imenuje ministrstvo. V praksi se delo nanaša predvsem na sodelovanje pri posameznih projektih. Nacionalni svet za kulturo, ki je posvetovalno telo vlade s pravico samostojnega sprejemanja izhodišč in usmeritev pri pripravi osnove za oblikovanje predloga nacionalnega kulturnega programa. Sestavljajo ga uveljavljeni umetniki in strokovnjaki. Kulturološka zbornica Slovenije združuje umetnike in strokovnjake po posameznih kulturnih dejavnostih in so pomemben organiziran del strokovne javnosti, ki združuje društva s področja kulture. Javni skladi so javne institucije, ki izvajajo nacionalni kulturni program s posameznih področij. Sredstva iz proračuna, ki so namenjena za področje, ki ga pokriva posamezni sklad, so prenesena iz državnega proračuna. Skladi so

---

⁷⁰ V povezavi z Eu perspektivo 2020 iz Nacionalnega programa (Ministrstvo za kulturo 2016a).

⁷¹ jr-ess-2016-2017-socialna vključenost.

samostojne pravne osebe, ki samostojno sprejemajo odločitve za delitev sredstev s svojega področja (prav tu, 100–101). O porazdelitvi sredstev za kulturo na občinah odloča občinski svet. Oddelek za kulturo imajo praviloma le mestne občine (prav tu, 101–102).

Javni sklad Republike Slovenije za kulturno dediščino (JSKD) pokriva široko paleto aktivnosti, ki spodbujajo delovanje in razvoj kulturnega področja s posebnim poudarkom na ohranjanju večinske in manjšinske kulturne dediščine. Želi spodbujati ustvarjalnost na kulturnem področju, zagotavljati strokovno in organizacijsko podporo in omogočiti dostopnost kulturnih vsebin v celotni Sloveniji. Organizacija sama skrbi za kulturne prireditve, koordinira seminarje, delavnice, tečaje in kolonije, izdajajo revije in ostale publikacije, sofinancira projekte in manjše investicije za opremo in prostor ter izpostavi posebne dosežke in dolgoletno kulturno delo s podelitvijo priznanj. Sklad je bil ustanovljen z namenom izvajanja kulturne politike Republike Slovenije leta 1996, kot Sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti. Leta 2000 se je preimenoval v JSKD. Ureja ga Zakon o Javnem skladu RS za kulturne dejavnosti (Uradni list RS, št. 29/10). Javni sklad je sestavljen iz 59 območnih izpostav, ki pokrivajo celotno ozemlje Republike Slovenije in delujejo tudi v zamejstvu in širše v svetu. Sklad je član v mednarodni organizaciji ECUCo in v evropski mreži ENVAA.

Obsega naslednja kulturna področja (JSKD 2016):

- *glasba: zborovstvo in instrumentalna,*
- *gledališče in lutke,*
- *folklorni programi,*
- *etno program,*
- *likovni programi: kiparstvo, slikarstvo, keramika, fotografija,*
- *film in video,*
- *sodobni ples,*
- *literatura in*
- *založništvo.*

Slovenska akademija znanosti in umetnosti (v nadaljevanju SAZU) je bila ustanovljena leta 1938 in velja za najvišjo znanstveno in umetniško ustanovo v Sloveniji, ki združuje znanstvenike in umetnike. V središču dejavnosti je spodbujanje razvoja in misli, tako v znanosti, kot umetnosti. Pri svojem delovanju deluje na šestih področjih, razdeljenih v

razrede, ki pokrivajo področje družboslovja in naravoslovja ter umetnosti. Ima tri posebne enote: Oddelek za mednarodno sodelovanje in znanstveno koordinacijo, Biblioteko SAZU in Kabinet akademika Franceta Bernika. Izpostaviti je potrebno biblioteko, ki je tretja največja knjižnica pri nas in sodeluje pri izmenjavi publikacij in gradiv z organizacijami s celega sveta. SAZU je članica številnih mednarodnih združenjih⁷² in je ustanoviteljica pomembnih raziskovalnih ustanov, kot so Inštitut Jožef Stefan, Kemijski inštitut, Turbo inštitut ter Elektro inštitut Milan Vidmar, in sicer samostojne raziskovalne organizacije Znanstvenoraziskovalnega centra (v nadaljevanju ZRC SAZU), s katero še vedno tesno sodeluje. Skupaj izvajata dolgoročni program *Naravna in Kulturna dediščina slovenskega naroda* v inštitutih (SAZU 2016):

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Inštitut za arheologijo, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, Muzikološki inštitut, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Inštitut za slovensko narodopisje, Glasbenonarodopisni inštitut, Inštitut za slovensko izseljenstvo, Filozofski inštitut, Geografski inštitut Antona Melika, Inštitut za raziskovanje krasa, Paleontološki inštitut Ivana Rakovca, Biološki inštitut Jovana Hadžija, Družbenomedicinski inštitut, Inštitut za kulturno zgodovino in Inštitut za antropološke in prostorske študije.

Osrednje naloge vsebujejo (SAZU 2016):

- *Obravnava temeljna vprašanja znanosti in umetnosti;*
- *sodeluje pri oblikovanju politike raziskovalne dejavnosti in umetniškega ustvarjanja;*
- *daje ocene, predloge in mnenja o stanju, razvoju in pospeševanju znanosti in umetnosti, organizaciji raziskovalnega dela in umetniškega ustvarjanja;*
- *organizira raziskovalno delo, tudi z univerzami in drugimi raziskovalnimi organizacijami, zlasti na področjih, ki so pomembna za poznavanje naravne in kulturne dediščine slovenskega naroda, za razvoj njegovega jezika in kulture ter*
- *razvija mednarodno sodelovanje na področju znanosti in umetnosti.*

---

⁷²• Združenje evropskih akademij (ALLEA).

•Mednarodna mreža za človekove pravice (IHRN).

•Med akademski forum za mednarodne zadeve (IAP).

•Mednarodno združenje akademij (UAI).

•Mreža srednjeevropskih in vzhodnoevropskih akademij (CEEN).

•Svetovalni odbor za znanost evropskih akademij (EASAC).

•Mednarodni znanstveni odbor za raziskovanje Alp (ISCAR).

ZRC SAZU je leta 2015 začel šestletno programsko obdobje *Naravna in kulturna dediščina*, ki nadaljuje izvajanje infrastrukturnega programa s strokovno, tehnično in programsko podporo 18 inštitutom in Založbi ZRC pri izvajanju informacijske, dokumentacijske in predstavitvene dejavnosti »novim in obstoječim 18 raziskovalnim programom, 54 temeljnim raziskovalnim projektom, 13 aplikativnim in 8 podoktorskih projektom« (ZRC SAZU 2016). Prav tako tudi trem že delujočim projektom s ciljem raziskovanja. Sodelavci ZRC SAZU sodelujejo v raziskovalnih projektih, kjer so njihove prednostne naloge pomembne dejavnosti infrastrukturnega programa in podpore državnim in ostalim vladnim organom in resorjem pri izvajanju njihovih aktivnosti »z zbiranjem gradiva, vzorcev in podatkov na terenu, arhiviranjem gradiva, laboratorijskimi analizami, računalniškimi obdelavami podatkov, kartografsko dejavnostjo, urejanjem in vzdrževanjem podatkovnih zbirk« (prav tu). Založba ZRC je med večjimi znanstvenimi založbami v Sloveniji in poleg izdajanja lastnih znanstvenih in strokovnih organizacij skrbi za pripravo novinarskih konferenc in ostalih promocijskih dogodkov, kot so debatni večeri in ostali dogodki v knjigarni Azil in Atrij (prav tu).

V Načrtu razvoja raziskovalnih infrastruktur 2011–2020, v sodelovanju z MIZŠ so predvideli finančno podporo projektom (*prav tu*):

- *DARIAH – Digitalna raziskovalna infrastruktura za umetnost in humanistiko (Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities); LifeWatch – Znanstvena in tehnološka infrastruktura za podatke o biotski raznovrstnosti in opazovalnice (Science and Technology Infrastructure for Biodiversity Data and Observatories);*
- *CLARIN – Infrastruktura za skupne jezikovne vire in tehnologije (Common Language Resources and Technology Infrastructure);*
- *EPOS – Evropski sistem opazovanja plošč (European Plate Observing System).*

V Sloveniji obstajajo tudi ostali javni kulturni zavodi, ki pokrivajo poklicna gledališča, glasbene zavode, nacionalno knjižnico, muzeje, galerije, arhive, spomeniške zavode, nacionalno filmsko tehnično bazo in kulturni center. Občine financirajo knjižnice in kulturne domove oz. centre (Čopič in Tomc 1997, 102).

Javno financiranje kulturnih dejavnosti poteka s strani občin za njihove lokalne kulturne dejavnosti, financiranje iz družabnega proračuna pa gre za financiranje oz. sofinanciranje

programov in projektov ter dejavnosti projektov, zavodov, skladov in posamičnih ustvarjalcev (prav tu, 106–109).

6.2 Kulturna politika ZDA in zvezne države Ohio

ZDA imajo federativno državno ureditev, kjer ima posamezna zvezna država svojo državno suverenost. Politični in finančni sistemi posameznih zveznih držav se razlikujejo. Zaradi lažje primerjave se bom osredotočila na zvezno državo Ohio. Podrobneje bom predstavila politiko države glede ohranjanja kulturne dediščine.

Kulturni sistem je rezultat političnega in ekonomskega sistema. Osnovni element kulturnega sistema je jezik, vključuje pa tudi različne inštitucije (vse od administrativnih do religijskih praks), arhitekturo, vse od univerzitetnih programov do literature. Uradni jezik ZDA je angleščina, čeprav ZDA tvori post-kolonialni, transnacionalen kulturni sistem. Zaradi velikega števila migracij, veliko število različnih kultur sobiva stran od kraja izvora (King 2000, 6). Tovrstno specifično situacijo, ko kulturni prostor ne moremo opredeliti kot *nacionalno* družbo, niti *mednarodno* družbo, niti kot *politično* in *ekonomsko nevtrarno*, lahko poimenujemo družbo kulturno in zgodovinsko oblikovano kot post-kolonialno (King 2000, 9). Ameriška dediščina sega v obdobje puritanstva. Američani so se zavedali, da živijo v obdobju, ki zahteva perfektnost in v okoliščinah, ki onemogočajo dosego le-tega. Čudež Amerike je možen zaradi čudeža ponovnega rojstva. Nič se ne zgodi brez odrekanja in trpljenja (Hague 1964, 165).

ZDA imajo dolgotrajno zgodovino neprofitnega sektorja, ki ima svoje korenine v ameriških vrednotah kot so individualizem, željo po decentralizaciji moči in ločitev cerkve od države. V poznem 19. stoletju se je ta koncept ločitve in izrazitega privatnega neprofitnega sektorje oblikoval. Prostovoljne organizacije so izpolnjevale potrebe skupnosti, pozneje se tovrstno delovanje konec 19. stoletja in v začetku 20. stoletja uveljavi tudi v politiki (Salamon v Salamon in Anheier 1997, 280 - 281). Med razlogi oblikovanja tako močnega nevladnega sektorja je bila odklonilnost do centralizirane avtoritete in sovražnost do kraljeve moči in je ob enem spodbujala duh individualizma. V času novih imigrantov so prav neprofitne organizacije omogočale podporni sistem za uspešno integracijo. V Ameriki so si s tem omogočali podporo ne da bi se zanašali na državo, da jim to zagotovi. Na dobrodelne

organizacije so se zanašali predvsem med državljansko vojno in veliko depresijo (Salamon v Salamon in Anheier 1997, 282 - 285).

V letu 2013 je Obama povišal proračun za kulturo in umetnost za 5 %. V ZDA kulturo ureja *Biro za izobraževanje in kulturo* (Bureau for Educational and Cultural Affairs). Gibsonn (2007, 203–206) v svojem delu povezuje vprašanje kulture z močjo. S pomočjo le-te so posamezne skupine oblikovale identiteto, ki jim je pomagala v boju za njihove pravice. V teh primerih se je uporabljala s stališča prevzemanja politične moči. Za primere izpostavi boje za enakopravnost spolov, rasno enakopravnost, pravice homoseksualcev ipd. Prihaja do *kulturizacije* koncepta moči (prav tu).

Filozofija financiranja in sistema kulture in umetnosti v ZDA temelji na dobrih davčnih olajšavah za donatorje. To tezo so ZDA razvile do skrajnosti, saj podpirajo demokratično načelo proste izbire in zgodovinsko radodarnost ljudi za obnovo svojega kraja. Za državno financiranje kulture in posledično kulturne dediščine, razen z davčnimi olajšavami, ni povezano. ZDA imajo le mali državni sklad za subvencioniranje umetnosti in dejansko deluje, kot da nimajo kulturne politike (Mundy 2001, 27-28).

Tu se moramo zaradi boljšega razumevanja okoliščin v ZDA dotakniti še *ameriških sanj*, ki obljublajo bogastvo in razkošno življenje, obljublajo maksimizacijo potencialov posameznika znotraj družbe. Vsak lahko doseže udobno življenje in prispeva k ameriškim vrednotam; družba svobode, enakosti in medsebojne solidarnosti. »Sanje, ki nas postavljajo v središče, kot svetilnih v svetu, ki trpi pomanjkanje realizacije tovrstnih sanj« (Wallerstein 2003, 1-2).

V ZDA se v zadnjih dvajsetih odvija privatizacija javnih služb, kjer umetniške inštitucije in njihovi programi niso izvzeti. V veliki meri zato, ker so se javna sredstva skrčila. Še pred stotimi leti so omogočali umetniškim ustanovam neodvisno delovanje s pomočjo davčne politike. Muzeji so bili močno komercializirani, razstave so postavljene v sodelovanju s korporacijami. Neodvisnost muzejev je bila *ugrabljena* s strani bogatih zasebnikov, ki obvladujejo nadzorne odbore muzejev. Umetnost je potrebno zaščititi. Zaradi potrebe po dodatnih sredstvih in pritiska komercialnih zunanjih pritiskov se zmanjšuje filantropija in prihaja do razprodaje umetnin. Dolžnost inštitucij bi bila, da se pametno izognejo tovrstnim

pritisikom. Vendar pride do konflikta medtem, ker si umetniki želijo vidnost lastnih izdelkov, medtem, ko pa prodajalci izkoristijo priložnost za dobro prodajo umetnin in s pomočjo muzejev odpirajo vrata prodaji. Leta 2010 je bilo prelomno leto, ko je bil direktor L.A.'s Museum of Contemporary Art, Jeffrey Deitch, izbran s strani uspešnih prodajalcev umetnin in ne s strani neprofitnega sektorja. Agresivna privatizacija je posledica konzervativne in neoliberalne doktrine iz 80. let 20. stoletja, ki je privatizirala javne službe: železnice, študentska posojila, državne zapore, celo ameriško vojsko. Privatizacija in komercializacija umetniških muzejev se ne bo ustavila, dokler ne bodo postavljene jasne meje med topoglavo trgovino in živahnim civilnim življenjem. Muzeji so sestavni del naše kulturne infrastrukture, so pot do človeške sreče in mostovi skupnega znanja, in v Ameriki se ta infrastruktura ruši in ima nizko nacionalno prioriteto. Kot primer vpliva kapitala na umetnost je bila v enem izmed muzejev⁷³ v Atlanti razstava ob 100. obletnici razvoja steklenice Coca-Cola (Knight 2015).

6.2.1 Financiranje kulturne dediščine v ZDA

ZDA imajo najverjetneje najbolj razdelan in prepoznavni neprofitni sektor z jasno razdelano in skladno zakonodajo in uporabnostjo. Neprofitni sektor se je oblikoval prav v ZDA, ki ima v državni zakonodaji posebno obravnavo in jim omogoča izjemo znotraj davčnega sistema s kar 26 različnimi podsistemskimi obravnavami. Širše se deli še v dve skupini, v prvi so članske organizacije (različni socialni klubi, delavske unije), v drugo pa spadajo vse organizacije, ki so namenjene javnosti v širšem pomenu. Dobrodelne neprofitne organizacije so oproščene plačevanja davka, istočasno pa lahko sprejemajo finančne donacije, katere lahko donatorji uporabijo za olajšanje svojih davčnih bremenitev (Salamon in Anheier 1997, 15–16).

V obdobju med 1960 in 1970 se je povečalo število neprofitnih organizacij zaradi podpore s strani vlade, saj se je velikokrat obrnila nanje pri reševanju potreb. To sodelovanje je tvorilo nekakšno obliko javno-privatnega sodelovanja. V temu obdobju je bilo vzpostavljeno partnerstvo na vseh nivojih. Po letu 1981, ko je predsedniško funkcijo prevzel Ronald Regan, se je situacija bistveno spremenila. Podpiral je mnenje, da se mora javna uprava in vlada umakniti z vseh področij, ki ga pokriva neprofitni sektor. Federalna podpora neprofitnim organizacijam se je zmanjšala na eno četrtnino in se ni povrnila do začetka 90. na isti znesek kot pred letom 1980 (Salamon v Salamon in Anheier 1997, 304–306). Teoretično so privatne

---

⁷³ Atlanta's High Museum of Art

organizacije ločene od državnega aparata, vendar ima vladna politika kljub temu močan vpliv na neprofitne organizacije. Nanje vplivajo določila in regulacije, postavljene s strani vladne politike, kot so politika enakih priložnosti, dostopnost za invalide in razna določila, ki se nanašajo na varnost okolja, varstvo pri delu, zaščita delavcev ipd. (prav tu, 310–311).

V obdobju med 2002 in 2013 so trendi⁷⁴ na področju umetnosti in kulture v ZDA pokazali:

- (1) Umetnost je v obdobju recesije trpela, vlaganje v umetnost in kulturo okrevava počasneje kot gospodarstvo.
- (2) Potrebe in želje publike se z novo tehnologijo spreminjajo. V letu 2013 se je le 31 % odrasle populacije udeležilo umetniškega ali kulturnega dogodka v živo, v letu 2003 je bil ta delež 40 %. V istem obdobju je padlo število udeležencev iz 15,5 % na 12,9 % odrasle populacije. V času med 2007 in 2012 je upadla podpora v obliki dotacij gospodinjstev iz 9,3 % na 8,2 %.
- (3) Tehnologija spreminja vključenost publike v umetnost in oblikovanje umetniških modelov prodaje umetnosti. Med letoma 2004 in 2013 se je število prenosa glasbe povečal iz 139 milijonov na 1,33 bilijonov. Podobno se je povečala uporaba elektronskih knjig in upad prodaje knjig v tiskani obliki.
- (4) Neprofitne umetniške organizacije se spopadajo s finančnimi primankljaji. Število neprofitnih organizacij s finančnim primankljajem se je iz 36 % leta 2007 povečalo na 45 % v letu 2009. Leta 2013 42 % neprofitnih umetniških organizacij ni uspelo doseči pozitivnega čistega dobička. Vse to dviga skrb za stabilnost na področju umetnosti in kulture.
- (5) Na splošno vsi indikatorji v umetnosti in kulturi upadajo, kar dviga zaskrbljenost.
- (6) Zmanjšanje privatnega financiranja med letoma 2008 in 2011 je v višini 1.1 bilijona dolarjev.
- (7) Zmanjšanje finančne podpore študentov umetnosti.
- (8) Umetnost, kljub težkim časom kreira nova delovna mesta, 11.500 novih delovnih mest med letoma 2002 in 2013, 11.500 novih umetniških del⁷⁵ (Kushner in Cohen 2016, iv–vii).

---

⁷⁴ Izbrani trendi, relevantni za nalogo.

⁷⁵ 150 oper, 1.446 orkestrskih aranžmajev, 3.054 iger in skoraj 6.500 filmov.

Ministrstvo za kulturo ali podobne vladne organizacije nimajo glavne vloge pri nadzoru nad kulturo v ZDA. Javna podpora neprofitnim umetniškim skupinam znaša komaj do 13 % proračuna. National Endowment for the Arts (v nadaljevanju NEA) je edini večji vladni finančni podpornik kulture. V 90. letih 20. stoletja se je celo zmanjšala vloga in višina sredstev NEA (Positive Solutions v Čopič in ostali 2011, 84–85; Woronkowicz in ostali 2012). Druga dva vira financiranja umetnosti in kulture sta ostalo javno financiranje s pomočjo javnih agencij in federalnih oddelkov ter donacije privatnega sektorja (Woronkowicz in ostali 2012).

ZDA je na vrhu lestvice darovalcev dobredelnim organizacijam v višini 1,67 % BDP. Glavni elementi in karakteristike podpore kulture in umetnosti v ZDA so:

- Omejena vladna vloga v direktno financiranje kulture, saj vmešavanje vlade razumejo kot kršitev prvega amandmaja Ustave.
- Ideologija individualizma ima velik vpliv na prioriteto individualnega odločanja pred skupinskim odločanjem.
- Liberalizem, daje prednost svobodi odločanja pred socialno državo, tako da so tudi kolektivne dobrine odvisne od samoorganiziranja.
- V primerjavi s članicami EU imajo manjši davčni prihodek za posameznike (do 35 %) in višji davčni odbitek, do 50 % donatorjevega prispevka.
- Tradicija davčnega odbitka se je začela v 1960 letih.
- Različne oblike neprofitnih organizacij z različnimi davčnimi regulacijami.
- Profesionalno področje zbiranja denarja.
- Različen davčen sistem, ki se razlikuje od DDV-ja (Čopič in ostali 2011, 84–85).

Finančna kriza⁷⁶ je imela vpliv tudi na zasebno financiranje v ZDA. Leta 2008 so zaznali 2 % padec financiranja v primerjavi z letom 2007 (Givin USA Foundation v Čopič in ostali, 85). Leta 2009 je prišlo do dodatnega 3,6 % padca (The Centre of Philanthropy v prav tu). Kulturni sektor je zaradi tovrstna odvisnost od zasebnega financiranja kulturnega sektorja toliko bolj ranljiv v primerjavi z mešanimi sistemi v Evropi (prav tu). Dobrodelno individualno financiranje je družbena obveza vseh iz višjega dohodkovnega razreda, umetnost dobi najmanjši delež v višini 5,4 % in le 4,4 % gospodinjstev financira kulturo. Delež

---

⁷⁶ Getty Trust endowment: v letu 2001 je bil proračun 4,9 milijard dolarjev, leta 2010 pa 4,8 milijard dolarjev. Metropolitan muzej je izgubil podporo obeh dotacij (Positive Solution v prav tu).

financiranja je celo nižji v primerjavi (glede na število prebivalcev) z evropskimi državami⁷⁷ (prav tu, 85–86).

Sistem privatnega financiranja v ZDA je sestavljen iz različnih podpornih mehanizmov zbiranja finančnih sredstev. *Dobrodelno darovanje*, kjer privatne donacije s strani posameznikov, korporacij in dobrodelnih ustanov zberejo največ denarja s pomočjo spodbud davčnega sistema⁷⁸, najnižja sredstva so bila zbrana leta 2005, ko je bil delež najnižji na 4 %. Po letu 2005 se je stanje ponovno izboljšalo, do padca leta 2008, ko je zopet padlo na 4,1 % finančnega deleža, zbranega s strani zasebnega financiranja (Americans for the Arts v prav tu, 86). Kljub temu je sistem dobrodelnega organiziranja pozitiven in lahko stimulira razvoj umetnosti (prav tu) *Planirano darovanje*, je posledica davčne reforme iz leta 1969, ki je preoblikovalo ugodnosti za darovanje neprofitnim in privatnim organizacijam in jim ob enem uredilo ugodnejši davčni sistem ali jih celo oprostilo davka. (prav tu)

Obama je želel spremeniti trend upadanja sredstev za umetnost, zato je za proračun leta 2013 predlagal 5 % povišanje finančnih sredstev za kulturo, kar je bilo sprejeto z velikim odobravanjem s strani umetniške sfere (Boehm 2012). V fiskalnem letu 2013/14 je bilo za umetnost v proračunu določenih 63 milijon dolarjev več kot v fiskalnem letu 2012/13, ko je bil proračun 1.416 bilijonov dolarjev. V tem fiskalnem letu se je zmanjšal proračun za umetnost za 95 milijonov dolarjev iz leta 2011/12, ko je bilo za umetnost rezerviranih 1.511 bilijonov dolarjev (Boehm 2014). Proračun je bil kritiziran, saj se ni izenačil s fiskalnim letom 2011/12 (prav tu).

Nacionalni zakon za zgodovinsko ohranjanje iz leta 1966⁷⁹ je prepoznal pomembnost ohranjanja nacionalne dediščine v času federalnega razvoja in je bil pomembna zmaga prizadevanj za predano ohranjanje. Glavni elementi zakona so (NCSHPO 2016):

- oblikovanje federalne politike za ohranjanje nacionalne dediščine,
- ustanovitev partnerstev med federalnim in državnim nivojem ter federalnim in plemenskim,

---

⁷⁷ ZDA: 69 EUR/na prebivalca (2010); Danska: 259,33 EUR/na prebivalca (2008); Španija: 148 EUR/na prebivalca (2007), Nemčija: 66.9 EUR/na prebivalca (2007) (prav tu, 85), Slovenija: 121,37 EUR/na prebivalca (povprečje za leta 1990 do 2012) (Srakar in Tóth, 8).

⁷⁸ V letu 2008 je količina zbranega denarja v višini 12,79 bilijonov dolarjev padla za 6,4 % (oziroma 9,9 %, upoštevajoč inflacijo) v primerjavi z letom 2007, ko je bilo zbrano 13,67 bilijonov dolarjev (prav tu, 86).

⁷⁹ National Historic Preservation Act of 1966.

- ustanovitev nacionalnega registra za zgodovinska mesta in programe nacionalnih zgodovinskih znamenitosti,
- podelitev mandatov izbranih, kvalificiranih uradnikov za ohranjanje zgodovine v zveznih državah,
- ustanovitev nadzornega odbora za zgodovinsko ohranjanje,
- dodelitev federalne agencije z odgovornostjo skrbništva,
- ustanovitev vloge certificirane lokalne samouprave znotraj zveznih držav.

Kongres je v prvem delu zakona opredelil cilje, ki so usmerjeni v (National Historic Preservation Act of 1966, As amended through 2006, 1):

- (1) prepoznavanje pomembnosti zgodovinske dediščine za duh naroda,
- (2) pomembnost ohranjanja zgodovinskih in kulturnih temeljev naroda z namenom dajanja smisla ameriškim ljudem,
- (3) ugotovitve izgubljanja nacionalne dediščine,
- (4) varovanje nezamenljive dediščine v interesu javnosti z namenom, da se ohrani kulturni, izobraževalni, estetski, inspiracijski, ekonomski in energetski dobrobit za prihodnje generacije,
- (5) varovanje zgodovine s programi in z aktivnostmi pred urbanizacijo,
- (6) spodbujanje znanja o zgodovinskih virih in spodbujanje načrtovanja ohranitve ekonomske rasti,
- (7) prepoznavanje pomembnosti vloge privatnih agencij in posameznikov, ki morajo ohraniti in podpreti dediščino s pomočjo programov in aktivnosti za zgodovinsko ohranitev s strani države, lokalnih vlad in Nacionalnega sklada za zgodovinsko varovanje⁸⁰.

V drugem delu izpostavi pomembnost politik federalne vlade pri ustanavljanju partnerstev z zveznimi državami, lokalno vlado, s plemeni staroselcev, privatnimi organizacijami in posamezniki za (prav tu, 2, 3-14, 19, 29, 32-35):

- (1) omogočanje finančne, tehnične pomoči in ostalih pomembnih virov pri ustvarjanju pogojev, kjer bodo pomembni zgodovinski viri preživeli v moderni družbi za sedanje in prihodne generacije,

---

⁸⁰ The National Trust for Historic Preservation in the United States.

- (2) nuditi vodilno vlogo pri ohranjanju vseh zgodovinskih virov naroda ter sodelovanje z zveznimi državami, s plemeni staroselcev, staroselcev Havajev in lokalno vlado,
- (3) oblikovati federalni vir finančnih sredstev za območja v lasti naroda,
- (4) pomagati pri ohranjanju virov, ki niso v federalni lasti ter pomoč organizacijam in posameznikom, ki delujejo v privatni sferi,
- (5) spodbujati javno in privatno ohranjanje vseh zgodovinsko zgrajenih okolij naroda in
- (6) pomagati zveznim državam, lokalnim vladam, plemenom staroselcev in staroselcem Havajev pri izvajanju njihovih programov in ostalih aktivnostih. (prav tu, 2) V 101. sekciji opredelijo razširitev Nacionalnega registra zgodovinskih mest in vse kriterije za vpis, opredelijo se vloge vseh pomembnih igralcev in ostale pogoje (prav tu, 3–14), v 108. sekciji opredelijo višino skladov za varovanje kulturne dediščine v prihajajoča proračunska leta⁸¹ (prav tu, 19), v sekciji 206 avtorizirajo vključitev ZDA v mednarodnem centru za študij ohranjanja in restavriranja kulturnih področij (prav tu, 29), v sekciji 301 definirajo osnovne izraze (prav tu, 32 - 34), sekcija 306 predvidi ustanovitev Nacionalnega centra za arhitekturo v Columbusu. (prav tu, 35)

Uradniki *Nacionalnega sklada za zgodovinskega ohranjanja*⁸² v 50 državah in okraja Columbia so partnerji znotraj *Nacionalnega programa ohranjanja nacionalnega parka*⁸³. Skupaj si prizadevajo za ohranitev nacionalne kulturne identitete, ustvarjene in zgrajene v okolju. Od leta 1970 so uradniki⁸⁴ prejeli razpise v vrednosti 56.4 milijonov dolarjev letno s strani *Sklada za zgodovinsko ohranjanje*⁸⁵ za njihove aktivnosti pri prizadevanju ohranjanja zgodovinske dediščine. Sredstva so razdeljena proporcionalno v sodelovanju z certificiranimi lokalnimi samoupravami, tako da povezujejo nacionalni, državni in lokalni nivo. HPF razpisi neposredno podpirajo lokalne projekte za ohranjanje in varovanje (National park Service - State Historic Preservation Program 2016).

Salamon opozori, da obstaja več različnih definicij neprofitnega sektorja v ameriški politični zgodovini, ki so rezultat različnih političnih konotacij, zato so vsi delno zavajajoči. Sam izpostavi štiri oblike neprofitnih organizacij: neprofitne, dobrodelne, prostovoljske in

⁸¹ Za leto 1977 je bilo namenjenih 24,400.000 dolarjev; za leti 1978 in 1979 v višini 100,000.000 dolarjev, za leta od 1980 do leta 2015 pa 150,000.000 dolarjev.

⁸² The State Historic Preservation Offices.

⁸³ National Park Service preservation programs.

⁸⁴ The State and Tribal Historic Preservation Offices.

⁸⁵ The Historic Preservation Fund (HPF).

samostojne. V mojem primeru je pomemben termin *dobrodelna organizacija*⁸⁶. To so vse, ki delujejo v dobrobit zagotavljanja potreb, ki nastanejo v okolju, in se tudi financirajo iz privatnih donacij. Tovrstne organizacije med drugim vključujejo aktivnosti, ki so povezane z umetnostjo, kulturo, izobraževanjem in ostalimi potrebami širše družbe (v Salamon in Anheier 1997, 291–292). Glede na pravno obliko se delijo na nekorporativne⁸⁷, korporativne in sklade (prav tu, 294–296).

*Biro za izobraževanje in kulturo*⁸⁸ se ukvarja z ohranjanjem antičnih in zgodovinskih spomenikov, objektov in arheoloških mest, ki bogatijo našo družbo. Oddelek *Centra za kulturno dediščino*⁸⁹ se ukvarja predvsem z varovanjem in ohranjanjem vseh nenadomestljivih virov po svetu (Bureau of Educational and Cultural Affairs 2015).

Leta 1970 je ZDA skupaj z ostalimi 115 državami podpisala *115. Konvencijo o ukrepih za prepoved in preprečevanje nedovoljenega uvoza, izvoza in prenosa lastništva kulturnih dobrin* in *Konvencijo o implementaciji kulturne lastnine*. Obe sta vodilo za omejitev uvoza pomembnih arheoloških najdb in etnološkega materiala (prav tu, 2015a).

Pri *National Assembly of State Arts Agencies* so prepoznali umetnosti kot pomembno sredstvo politike in generator blaginje za države. Umetnost so opredelili kot pomembno *gospodarsko gonilo*, saj kreira nova delovna mesta⁹⁰ in proizvaja davčne prihodke. Umetnost je prepoznana kot gonilo pri spodbujanju poslovnih aktivnosti, turističnem prihodku, ohranja kvalificirano delovno silo in uravnava vrednost nepremičnin. Ob enem je pomembna pri oživljanju podeželja, mest in socialno šibkega prebivalstva. Umetnost je tudi *izobraževalno sredstvo*, saj spodbuja domišljijo pri mladih, učni uspeh v šoli, kritično razmišljanje, komunikacijo ter inovativne veščine, ki so potrebne za dobro delovno silo. Nadalje oblikuje *državlanski katalizator*, ki spodbuja kvaliteto življenja, močno demokracijo, spodbuja državljanski diskurz in skupno reševanje problemov. *Kulturna zapuščina* spodbuja ohranjanja kulture in

---

⁸⁶ Opomba: Termin se ne nanaša le na dobrodelne organizacije, ki pomagajo socialno ogroženim, kot bi ta oznaka pomenila v slovenskem primeru.

⁸⁷ Unincorporated.

⁸⁸ Bureau of Educational and Cultural Affairs.

⁸⁹ The Department's Cultural Heritage Center.

⁹⁰ V ZDA je 686,000 kreativnih organizacij, ki zaposluje 2.8 milijonov delavcev, na nacionalnem nivoju je v neprofitnih umetniških organizacijah je skupno 5,7 milijonov zaposlenih (National Governors Association; Americans for the Arts v National Assembly of State Arts Agencies 2010, 10).

dediščine, močnejše zavedanje pomembnosti ohranitve za predajo prihodnjim generacijam (National Assembly of State Arts Agencies 2010, 2).

V letu 2013 je kulturni in umetniški sektor vključeval 2,21 milijona umetnikov, 766.000 samozaposlenih umetnikov, 95.000 neprofitnih umetniških organizacij in 656.000 dodatnih umetniških poslovnih subjektov. Potrošniki so porabili 151 bilijonov dolarjev za umetnost (Kushner in Cohen 2016, iii).

Federalna državna sredstva za ohranjanje kulturne dediščine so razdeljena med različne federalne institucije, kjer je dostopnih več kot 900 subvencij za različna področja iz vseh federalnih agencij (Grants.gov 2016). Na temu mestu bom predstavila le nekaj najpomembnejših za nalogo:

- *Znotraj ministrstva za obrambo* poteka program za upravljanje z viri dediščine⁹¹, ki se ukvarja z varovanjem in izboljšanjem naravnih virov in kulturne dediščine, ki vključuje arheološko raziskovanje in teme, povezane s staroselci (Department of Defense 2016).
- *Oddelek za izobraževanje* se ukvarja z ohranjanjem kulturne identitete ter izobraževanjem na področju umetnosti (U.S. Department of Education 2016).
- *Oddelek za gradnjo in urbanizem*⁹² financira aktivnosti zgodovinskega ohranjanja in revitalizacije, povezane s turizmom (U.S. Department of Housing and Urban Development 2016).
- *Znotraj Nacionalnih arhivov in zapisov*⁹³ deluje komisija⁹⁴, ki se ukvarja z zapisovanjem in objavljanjem zgodovinsko relevantnega založništva in podpira dokumentarce, povezane z zgodovino ZDA (U.S. National Archives and Records Administration 2016).
- *Znotraj organizacije nacionalnega parka*⁹⁵ podeljujejo več projektov na področju ohranjanja dediščine, ki med drugim podpirajo kulturo staroselcev, izobraževanje o pomembnosti ohranjanja naravnih virov in kulturnih najdišč, raziskovanje zgodovine, založništvo publikacij, povezanih z zgodovinskimi in arhitekturnimi mesti, in shranjevanje najdenih materialov. Subvencionirajo projekte ohranjanja starih zgradb,

---

⁹¹ the Legacy Resource Management Program.

⁹² The Department of Housing and Urban Development (HUD).

⁹³ The National Archives and Records Administration.

⁹⁴ The National Historical Publications and Records Commission (NHPRC).

⁹⁵ The National Park Service (NPS).

podzemnih železnic in pokopališč. Spodbujajo se projekti, ki povezujejo dediščino in turizem, živo dediščino in neprofitne aktivnosti za zgodovinsko ohranjanje. Podpira se tudi vse povezano z intelektualno zgodovino in vsem, kar ima poseben nacionalni interes (National Park Service 2016).

- *Inštitut za podporo muzejem in knjižnicam* financira projekte, ki so povezani za doseganje strateških ciljev institucij, izboljšanje dostopnosti širši javnosti, omogoča izobraževanje strokovnjakov in ostalih zaposlenih (Institute of Museum and Library Service 2016).
- *Nacionalna podpora umetnosti* financira folklorno in tradicionalno umetnost, kreativno umetnost mladih, podpira in hrani umetnost ter spodbuja dostopnost do le-te. Spodbuja učenje o umetnosti mladih in dostopnost umetnosti socialno ogroženim (National Endowment for the Arts 2016).
- *Nacionalna dotacija za humanistiko*⁹⁶ ponuja programe za ohranjanje dediščine s tem, da obravnava več zgodovinskih mest, povezanih z ameriško zgodovino, podpira muzeje, knjižnice in organizacije, ki se ukvarjajo z zgodovino, izdajo publikacij in programov ter dostopnostjo do omejenih izdaj knjig, časopisov, dnevnikov, rokopisov, arhivov, zemljevidov, zvočnih zapisov, premičnih in nepremičnih podob in ostalih objektov umetnosti in materialne kulture (National Endowment for Humanities 2016).
- *Nagrade ECA* za podporo neprofitnih organizacij, ki delujejo na področju kulture, izobraževanja in akademskem področju. Podpirajo tudi programe izmenjave (Bureau of Educational and Cultural Affairs 2016).

Pomembnejše nacionalne neprofitne organizacije, ki se ukvarjajo s kulturno dediščino in imajo več razpisanih programov:

- Fundacija 1772, ki ohranja ameriško zgodovino za prihodnje generacije (The 1772 Foundation 2016).
- Ameriška fundacija za arhitekturo, ki spodbuja javno razumevanje arhitekture in dizajna (American architectural foundation 2016),
- Fundacija Getty financira muzeje pri nakupovanju in ohranjanju kulturnih zbirk, ohranjanju zgradb in mest s posebno arhitekturno, zgodovinsko in kulturno konotacijo, obnavljanje zgodovinskih struktur, podpira univerzitetne pri ohranjanju

---

⁹⁶ The National Endowment for the Humanities (NEH).

njihovih relevantnih zgradb, izobraževanj in treningov (The Getty foundation 2016).

- Dobrodelna organizacija James Marston Fitch za zgodovinsko ohranjanje in izobraževanje (The James Marston Fitch Charitable Foundation 2016).
- Nacionalni sklad za zgodovinsko ohranjanje podeljuje in upravlja z več različnimi skladi za inovativne projekte ohranjanja, restavriranja, varovanje in interpretacijo kulturnih in avtentičnih virov. Spodbuja izobraževanje, filantropijo in razumevanje zgodovine (National Trust Funding 2016).
- Nacionalni inštitut za konzervacijo ima nalogo ohranjanja nacionalne dediščine za prihodnje generacije s pomočjo izobraževalnih programov na različnih področjih, ki istočasno skrbijo za sanacijo in obnovo pomembnih področij, prizadetih s strani naravnih katastrof oz. drugih vplivov (Heritage Preservation Funding 2016).

V zgornjih odstavkih sem predstavila nekaj pomembnejših virov financiranja in inštitucij za varovanje kulturne dediščine, ostali nameni financiranja (predvsem neprofitnim organizacijam) so dosegljivi na spletni strani v imeniku za ohranjanje kulturne dediščine. (Preservation Directory 2016)

V ZDA imajo nekaj skladov namenjenih financiranju kulturne dediščine v nerazvitih delih sveta (Archaeological Institute funding 2015). Ameriški ambasadorji imajo pri svojem upravljanju sklad za ohranjanje kulturne dediščine, ki podpira ohranjanje kulturnih mest, objektov in oblike izražanja tradicionalne kulture v več kot 100 razvijajočih državah. Sklad podpira restavracijo antičnih in zgodovinskih zgradb, podporo pri varovanju redkih rokopisov in muzejskih zbirk, varovanje in ohranjanje pomembnih arheoloških mest in dokumentacijo izginjajočih tradicionalnih rokodelskih tehnik in izginjajočih jezikov. S tem programom spodbujajo ohranjanje skupne zgodovine in spoštovanje drugih kultur (Bureau of Educational and Cultural Affairs 2016a; United States mission; UNESCO 2016). Podobno delujejo tudi sklad za svetovno dediščino⁹⁷, fundacija za ohranjanje⁹⁸, Inštitut Earthwatch, svetovni nadzor nad spomeniki⁹⁹, program svetovnega sklada¹⁰⁰, sklad za

---

⁹⁷ Global Heritage Fund.

⁹⁸ Conservation Foundation Annual Grant Program.

⁹⁹ World Monuments Watch.

¹⁰⁰ Worldwide Grant Program.

ameriško korporativno odgovornost¹⁰¹, sklad Svetovne banke¹⁰² v sodelovanju z italijanskim skladom¹⁰³, filantropija družine Heinz¹⁰⁴, ohranjanje industrijske dediščine¹⁰⁵, fundacija Tiffany¹⁰⁶. Vse te organizacije financirajo različne projekte ohranjanja kulturne dediščine s svetovnega seznama kulturne dediščine v nerazvitih regijah (Archaeological Institute funding 2015).

6.2.2 Financiranje kulturne dediščine v zvezni državi Ohio

*Državni urad za ohranjanje zgodovine*¹⁰⁷ s sedežem v Columbusu je uradna agencija za varovanje zgodovine v zvezni državi Ohio, vse od ustanovitve leta 1967, ko je organizacija za zgodovino Ohio¹⁰⁸ prevzela dolžnosti, določene na kongresu z Nacionalnim aktom o zgodovinskemu ohranjanju¹⁰⁹ iz leta 1966. Delno je financiran z letnimi nepovratnimi sredstvi s strani Oddelka sklada za notranje ohranjanje zgodovine¹¹⁰, organizacije za zgodovino Ohio, zvezne države Ohio in ostalih javnih in privatnih virov, ki dopolnjujejo federalna nepovratna sredstva. Urad sestavljajo arheologi, zgodovinarji, arhitekturni zgodovinarji, zgodovinski arhitekti in ostali, ki posedujejo strokovno znanje z različnih področij, povezanih z ohranjanjem. Urad (Ohio History Connection 2016):

- *pripravlja in razdeljuje državni zgodovinski načrt za ohranjanje,*
- *identificira zgodovinska mesta in arheološka mesta,*
- *nominira upravičene posesti za nacionalni register zgodovinskih mest¹¹¹,*
- *pregleduje sanacijska dela za pripravo posesti nacionalnega registra za zvezne davčne dobropise za naložbe,*
- *svetuje glede pomembnosti in predlaganih federalno podprtih projektov za vpliv na zgodovinske, arhitekturne in arheološke vire,*
- *kvalificira skupnosti za certificirane programe lokalne samouprave in administracijo podeljenih nepovratnih sredstev,*

---

¹⁰¹ American Express Corporate Responsibility.

¹⁰² Projekt ohranjanja umetnosti (Bank of America 2016).

¹⁰³ Italian Trust Fund for Culture and Sustainable Development.

¹⁰⁴ Heinz Family Philanthropies.

¹⁰⁵ Industrial Heritage Preservation Grants.

¹⁰⁶ Environmental & Cultural Preservation Grant Program.

¹⁰⁷ The State Historic Preservation Office.

¹⁰⁸ The Ohio History Connection.

¹⁰⁹ National Historic Preservation Act.

¹¹⁰ U.S. Department of the Interior's Historic Preservation Fund.

¹¹¹ The National Register of Historic Places.

- svetuje o varovanju stavb in mest ter ponuja izobraževalne programe in publikacije.

Na vladni strani so dostopne informacije o več kot 50-ih muzejih in zgodovinskih mestih, slikovitih rekah, Guvrenerjevi rezidenci in zgodovinskih vrtovih, zgodovinskih mostovih, trgih, cestah in državni umetniški galeriji Riffe, ki se jih v zvezni državi Ohio lahko obišče (Ohio.gov 2016).

Razvojna agencija Ohio v sodelovanju z državno pisarno za zgodovinsko ohranjanje¹¹² preverja 44 prijaviteljev, 71 zgodovinskih zgradb, ki so vključene v davčni program zvezne države Ohio za zgodovinsko ohranjanje¹¹³. Prijavitelji zahtevajo 64.7 milijonov dolarjev davčnih olajšav iz 18 skupnosti v Ohio z namenom preoblikovanja zgodovinskih zgradb in posledično ohranitve le-teh. V petnajstih letih se je s pomočjo programa financiralo 284 projektov, ki so sanirali 398 zgodovinskih zgradb iz 52 skupnosti v državi Ohio. Program je v tem času omogočil finančno pomoč v višini 4.4 bilijonov dolarjev za zasebno financiranje sanacije in zvezne davčne olajšave neposredno preko projektov rehabilitacije. Dostopen je vsem lastnikom zgradb z zgodovinsko vrednostjo (Ohio Development Services Agency 2016).

Leta 1965 je bila ustanovljena agencija *Svet za umetnost v Ohio*¹¹⁴, ki podpira in določa umetnost v skupnosti v izobraževalnem, kulturnem in ekonomskem smislu. Spodbuja in podpira razvoj umetnosti in ohranjanja kulturne dediščine Ohia s pomočjo finančnih sredstev¹¹⁵. Poleg podeljevanja finančnih sredstev nudi podporo umetnikom in umetniškim aktivnostim, ki vključujejo javnost, istočasno pa nudi pomoč v organizaciji in spodbuja rast umetnosti v okolju. Pokriva področja investicij, vključevanja, inovacij in vodenja načrtovanja in programov, ki so prioritete za razvoj. Predvsem (Ohio Arts Council 2016):

- Investira v umetnost in kulturo v vseh 88 področjih v Ohio,
- prenavlja programe izobraževanja na področju umetnosti in spodbuja dostopnost šolam in fakultetam,
- spodbuja oblikovanje služb na področju kreativnega sektorja,
- spodbuja podjetnike s področja umetnosti in kreativne sfere,

¹¹² At the State Historic Preservation Office.

¹¹³ Historic Preservation Tax Credit program.

¹¹⁴ The Ohio Arts Council.

¹¹⁵ The Ohio Legislature and the National Endowment for the Arts.

- modernizira proces podeljevanja sredstev,
- se povezuje s profesionalci kreativnega področja na proaktiven način,
- redno vzdržuje stik z umetniki, administratorji, učitelji in ostalimi voditelji skupnosti,
- prenaša znanje in dobre prakse iz preteklih finančnih obdobj,
- gradi nove odnose s partnerji na državnem, regijskem in nacionalnem nivoju,
- vodi državni umetniški in kulturni sektor ter spodbuja razvoj politik, vizij in dinamične skupnosti.

Svet za umetnost Ohio se ukvarja tudi s koordinacijo galerije Riffe in administracijo *odstotek za umetniški program*¹¹⁶. Z njimi sodeluje organizacija Državljeni Ohia za umetnost¹¹⁷, ki je bila razvita kot podporni servis za sredstva in podporo umetnosti in umetnosti izobraževanja za celotno državo. Nudi jim strokovno pomoč pri zagotavljanju pravne pomoči, publikacij in informacij o javnih sredstvih v zvezni državi Ohio (Community partnership for Arts and Culture 2016). Zvezna država Ohio je leta 2012 bila uvrščena v kategorijo držav, ki dobijo med 0,25 in 0,64 % državnega financiranja na prebivalca (Woronkovicz in ostali 2012). Za obdobje 2015 do 2017 so pripravili strategijo s 4 principi: pametno in drzno investiranje v kulturo in umetnost; spodbujanje avtentičnega dialoga na področju umetnosti in izmenjava idej med javnostjo in agencijami; inovativnost in spodbujanje umetnosti v Ohio v smeri kreativne evolucije ter aktivno vodstvo v razvoju umetnosti in kulturnega sektorja v Ohio (Ohio Arts Council 2016a).

*Zgodovinsko lokalno zavezništvo Ohio*¹¹⁸ je na svoji spletni strani predstavil finančna sredstva, dostopna s strani zvezne države Ohio (Ohio lokal history alianca 2016). Za kulturno dediščino podeljujejo sredstva (History Fund 2016):

- *Ohio History Connection* koordinira sklad, ki se financira s strani *tax check-off* in je od leta 2011 prvi in edini vir financiranja zgodovinskih projektov v Ohio. Višina sredstev, ki jih prebivalci Ohia namenijo pri svojih davčnih napovedih, je odvisna od višine sredstev in koliko projektov bo financiranih s pomočjo Zgodovinskega sklada. Skladno s pogodbo, med organizacijo in zvezno državo, morajo zbrati sredstva v višini 150.000 dolarjev, soočajo se s problemom, saj s težavo dosegajo višino zbranih sredstev. Prizadevajo si, da bi lahko ta sredstva zbirali v daljšem časovnem obdobju.

---

¹¹⁶ The Percent for Art Program.

¹¹⁷ Ohio Citizens for the Arts.

¹¹⁸ Ohio lokal history alianca.

Program želijo ohraniti za vse zgodovinske organizacije v Ohio. Od leta 2012 je podelil 448.000 dolarjev finančnih sredstev 47 organizacijam, čeprav so prejeli 225 prijav za skupno vrednost 2,7 milijonov dolarjev sredstev.

Ohio Humanities je državni partner *Nacionalne donacije za humanistiko*. S pomočjo nepovratnih sredstev in javnih programov pomagajo pri interpretaciji zgodovine, oblikovanju prihodnosti in definiciji individualnih vrednot. Cilj je oblikovanje živahnih skupnosti v celotni državi Ohio. Financirajo se s pomočjo donacij (*Ohio Humanities 2016a*). Nepovratna sredstva se delijo na velika četrtinska in mesečna nepovratna sredstva. Posebna sredstva so namenjena medijem, programom za razvoj medijev, razvoju kulturne dediščine za turistične namene in sredstva, namenjena izobraževanju (*Ohio Humanities 2016b*). Primer programa, namenjenega ohranjanju kulturne dediščine, pa je *Ohio Chautauqua*. Projekt predstavlja tradicijo iz 19. stoletja in vsebuje predstavitev živeče zgodovine, predstave, glasbo, izobraževanje in dogodke, ki vključujejo individualno kulturno doživetje (*Ohio Humanities 2016c*).

Cleveland restoration Society je privatna neprofitna organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1972. Do leta 1987 so delovali zgolj na prostovoljni ravni. Takrat so zaposlili prvo osebo za polni delovni čas. Z leti je zrasla v organizacijo s proračunom preko milijona dolarjev, z odborom skrbnikov, sedežem in strokovno ekipo, ki ponuja programe za zgodovinsko ohranjanje in znanje. Skozi ohranjanje zgodovine spodbujajo revitalizacijo raznolikih skupnosti, vpliva na krepitev regionalne ekonomije in kvalitet življenja v območju delovanja. Vizija je ohranitev arhitekturne dediščine. Skozi strateško delovanje želijo omogočiti kreativne soseske na zgodovinskih območjih ter ohranitev pomembnih znamenitosti, spodbujati javno politiko, naklonjeno ohranjanju in poudarjati pozitivne strani ohranjanja (*Cleveland Restoration Society 2016*).

7 PRIMERJAVA IN ANALIZA RAZLIK IN PODOBNOSTI MED SISTEMOMA

»Imamo veliko različnih religij, različnih jezikov, različnih barv kože, ampak vsi pripadamo eni človeški rasi.«¹¹⁹

Kofi Annan

Opravila bom primerjavo lastnosti (podobnosti in razlik) sistemov financiranja kulturne dediščine ter jih ovrednotila kot prednosti in slabosti posameznega sistema. Zadnjega se bom lotila objektivno, ob zavedanju lastne kulturne pristranskosti, posledice lastnega družinskega in družbenega okolja, saj kot o percepciji poudari Thompson, je le-ta naša lastna interpretacija zgodovine (v Van der Aa 2005, 22-23). Pri primerjavi si bom pomagala s pomožnim vprašanjem: *Kakšen je sistem financiranja kulture v EU in kakšen je sistem financiranja kulture v ZDA?*

Osnovna ugotovitev in odgovor na tretje vprašanje je, da je sistem financiranja kulture v EU primarno javni sistem financiranja, ki ga posledično države kombinirajo z zasebnim, v ZDA pa je sistem financiranja kulture temelji na zasebnemu financiranju in je javni delež skoraj zanemarljiv. Natančnejša primerjava sledi v naslednjih podpoglavjih.

7.1 PODOBNOSTI IN RAZLIKE

Skozi celotno magistrsko delo sem jasno prikazala, da sta si obravnavana sistema zelo različna in zato v nekaterih delih težko primerljiva. Pa vendar obstaja znotraj obeh sistemov družbeni konsenz, ki nalaga strateško pomembnost ohranitve kulturne dediščine. Načini strateškega planiranja pa se pri obravnavanih primerih javnega in zasebnega sistema financiranja, razlikujejo. Tako bo način oblikovanja strategije za ohranitev kulturne dediščine, moja glavna izhodiščna točka za iskanje podobnosti in razlik sistemov financiranja pri moji primerjavi Republike Slovenije in zvezne države Ohio.

---

¹¹⁹ Prevod citata: »We may have different religions, different languages, different colored skin, but we all belong to one human race.«

V Evropi ima javno financiranje kulture in kulturne dediščine dolgo tradicijo. Nekoč jo je financirala aristokracija, razsvetljeni vladarji in mecenji (opredeljeno v 4. in 5. poglavju naloge), ki so s tem imeli nadzor nad izvajanjem in oblikovanjem kulture in kulturne dediščine. Podpirali so umetnike, glasbenike in odpirali prve muzeje. Jasna delitev med javnim in zasebnim se zgodi v 18. stoletju, v 19. stoletju pa se razvije misel, da je kultura javna dobrina. Kultura se smatra za javno dobrino v Evropi, kar je tudi glavni izziv za Evropo; ohraniti kulturo kot javno dobrino in ob enem spodbuditi zasebno financiranje za dodatno obogatitev področja. V ZDA je kultura obravnavana kot tržno blago (Čopič in ostali 2011, 83; Osborne 2004). Ob primerjavi trendov zasebnih naložb v kulturo se pokažejo velike razlike v ciljnih politike in posledično v rezultatih sistemoma v EU in ZDA, saj se razlikujeta v strukturi in obsegu zasebnega financiranja. Razlike so posledica političnega in pravnega okolja, razpoložljivih virov za zbiranje sredstev. Upoštevati je potrebno tradicionalne razlike v navadah zbiranja prispevkov, pa tudi same kulture in tradicije razdeljevanja bogastva in darovanj (Čopič in ostali 2011, 83; Osborne 2004). Razlike v obliki financiranja so posledica različnih nacionalnih tradicij, zakonodajnih struktur in političnih vzorcev mobilizacije (Čopič in ostali 2011, 84). Evropske države želijo spodbuditi privatno financiranje, kot podporo javnemu. ZDA pa je kulturo izpostavila predvsem privatnemu trgu, vladne institucije imajo zanemarljivo vlogo pri kulturi. Zbiranje sredstev (fundraising) je v ZDA profesionalizirano, v Evropi se je proces profesionalizacije področja zbiranja sredstev začel leta 1990, področje še ni v celoti razvito (Čopič in ostali 2011, 86). V ZDA je bolj razviti mehanizmi in oblike dobrodelnega darovanja, kot v EU (prav tu, 88).

Ugotovitev 1: Odnos do umetnosti, kulture in kulturne dediščine, se razlikuje že v samem dojemanju, kaj predstavlja. V Evropi se smatra, kot javno dobro, v ZDA pa kot zasebna dobrina. Sistem financiranja ZDA sledi na interesu posameznikov in njihove želje po ohranjanju kulture in celo kaj se bo kdaj ohranjalo. V Evropi pa prvotno javnemu interesu.

Pred letom 1980 je imela ZDA dobro razvit in delujoči javni sistem. Po letu 1980 pa pride do privatizacije javnega sektorja. To, kar Američani dojemajo kot javni sektor, so dejansko inštitucije (v različnih organizacijskih oblikah), ki so podizvajalci lokalne, državne ali federalne oblasti, ki izvajajo naročila skladno z zahtevami. Vse organizacije naj si bodo javne ali privatne, ki se ukvarjajo ali s financiranjem projektov kulturne dediščine drugih

organizacij ali aktivnim ohranjanjem, tekmujejo na trgu. Lahko bi celo rekli, da kulturna dediščina tekmuje z ostalimi kulturnimi izražaji, dobrodelnimi organizacijami ipd. na prostem trgu. V 80. letih 20. stoletja države v Evropi odprejo možnost komercialnega sponzorstva in zbiranja sredstev na trgu. To se nadaljuje v 90. letih 20. Stoletja, ko se začnejo spreminjati in razvijati politike na področju kulture in umetnosti v Evropi in ZDA. Evropske države skozi davčno zakonodajo spodbudijo zasebno financiranje v kulturi, ob enem v ZDA občutno znižajo javno podporo in kulturo prepustijo trgu in silam povpraševanja (Čopič in ostali 2011, 83).

Ugotovitev 2: V času 80. letih 20. stoletja se je začel proces odpiranja zasebnega trga kulturi v Evropi in intenzivna privatizacija v ZDA, kar lahko interpretiramo kot *podobnost* med sistemoma. Za programe v ZDA, ki so t. i. javni programi in jih izvaja javni sektor so financirani s strani donacij. Zelo malo sredstev federalna ali lokalna skupnost v ZDA nameni iz proračuna za ohranjanja kulturne dediščine. Tu se vidi *razlika* med obema sistemoma, saj je za Evropski sistem značilno, da je javno financiranje osnova, zasebno pa le dodatek in podpora stabilnosti financiranja.

V Evropski uniji se za kulturno dediščino v sklopu 7 letne strategije rezervirajo finančna sredstva, ki se porazdelijo na različne programe, ki jih izvaja Agencija, to so centralizirani programi. Del sredstev (primer Evropski socialni sklad za ranljive skupine) se prenese na države članice, decentralizirani programi, katere vsaka država razdeli preko svojih razpisov. Slovenija pripravi svojo strategijo, ki jo nato izvaja. Torej sredstva so zagotovljena, projekti namenjeni kulturni dediščini tekmujejo med seboj. Slovenija pripravi večletno strategijo, ki je usklajena s strategijo EU, UNESCO-vimi priporočili in ostalimi dokumenti, opredeljenimi v tej nalogi. Rezerviran denar iz proračuna strateško razdeli med različne projekte, nepovratno financiranje projektov. Velika pozornost je namenjena izobraževanju. *National Historic Preservation Act* je kongres ZDA sprejel leta 1966, kjer so sicer definirali kulturno dediščino, ki pa deluje bolj kot nekakšno priporočilo. Organizacije pripravijo same svoje strategije, vizije in cilje, ki jim sledijo. Sicer imajo zvezne države, tudi Ohio neke splošno opredeljene usmeritev, oziroma strategijo. Osnovna usmerjenost strategije v Sloveniji tako neprofitnih, kot javnih organizacij v zvezni državi Ohio je v ohranjanju kulturne dediščine. Razlika se kaže predvsem v viru financiranja.

Ugotovitev 3: Strateška usmeritev je lahko pozitivna, v kolikor se izvaja korektno. Pomanjkljivost je v tem, da v kolikor ni sredstev namenjenih za neko področje ga je težje spodbujati, saj nimamo razvitega sistema donacij, kot v ZDA. Sama strategija, sama po sebi ne zagotavlja kvalitetnega izvajanja programov, zagotovi le neke osnovne temelje. Že v Sloveniji imamo kar nekaj propadajočih kulturnih spomenikov ali zgradb, ki kljub zavedanju propadajo, saj enostavno ni dovolj finančnih sredstev za podporo vseh projektom. Razlika med sistemoma je vidna tudi v točki obstoja oz. neobstoja strategije.

Največ razlik med ZDA in EU je v javnofinančni politiki. V ZDA imajo več davčnih ukrepov¹²⁰, ki spodbujajo vključitev zasebnega sektorja v financiranje kulture. Strategija podpore podjetij umetnosti in kulturi v ZDA je čedalje manj dobrodelna in vse bolj tržno in sponzorko usmerjena (Čopič in ostali 2011, 83). »Razlike v ravni individualnega darovanja v ZDA in Evropi v splošnem izhajajo iz zveznega davka na dohodek, davka na premoženje, davka na kapitalski dobiček in davka na darila. Instrumenti, ki se denimo uporabljajo v ZDA, v Evropi pa niso tako razširjeni, sodijo na področje človekoljubnih podjetij in darovanja z oporoko« (prav tu). Kulturni sektor v ZDA ni finančno stabilen, kljub visokemu zasebnemu financiranju. Zaradi konstantne rasti fiksnih stroškov, zmanjševanje javnega financiranja, gospodarska kriza, povečevanja konkurence in vse večja pričakovanja pokroviteljev so spodbudili razmišljanje v smeri oblikovanja ustrezne ravni podpore kulture, ne le z privatnim, ampak tudi z ustreznim javnim financiranjem (prav tu). Pozitivne strani sponzoriranja so medsektorsko učenje ter prenos znanja iz tržno naravnanih podjetij na kulturo. Pogosto pride do partnerskega odnosa, v katerem obe strani izboljšata originalno idejo. Velik problem za sponzorstvo predstavlja obup organizacij pred finančnim propadom (prav tu, 30). Za Evropo velja, da je pomembno usklajeno sodelovanje med vlado in organizacijami. Pri nekaterih postkomunističnih državah se je to izkazalo za problematično. Privatizacija mora omogočati predvsem večjo kreativno svobodo in ne finančno prepuščenost trgu (prav tu). V ZDA delež privatnega financiranja znaša kar 83 % celotnega proračuna za kulturo (National park Service v Čopič in ostali, 2011, 88), v Evropskih državah je ta delež nižji zaradi urejenega sistema javnega financiranja. Visoka podpora zasebnega financiranja umetnosti v ZDA še ne

---

¹²⁰ Ukrepi v ZDA so »različne oblike zasebnega darovanja, večji odstotek darovanja posameznikov v skupnem zasebnem financiranju kulture, mehanizmi dobrodelnega darovanja na podlagi davčnega okvira (npr. skupinski sklad darovalcev, ki zagotavlja davčne olajšave, dobrodelni skladi, kjer dar ostane v posesti darovalca do njegove smrti in ta prejema prihodke iz njega, dobrodelni skladi), večje davčne olajšave za individualno darovanje in merila za upravičenost do davčne olajšave« (prav tu).

pomeni finančne stabilnosti, kot smo videli v 6 poglavju, saj je delež zasebnega financiranja v nekaterih Evropskih državah višji kot v ZDA.

Ugotovitev 4: ZDA imajo bistveno višji delež privatnega financiranja kot Evropske države. Vendar je v primerjavi z nekaterimi Evropskimi državami nižji, glede na število sredstev na prebivalca (v poglavju 6).

7.2 PREDNOSTI IN SLABOSTI

Prednosti in slabosti slovenskega sistema financiranja

Prednost Slovenskega sistema, ki temelji na javnem financiranju je vsekakor v tem, da ima kultura poseben prostor v razvojnem načrtu. Javni programi omogočajo enakopravno vključenost tudi skozi javni izobraževalni sistem, ki je prav tako financiran s strani države. Slabost pa je vidna v tem, da se morda preveč prepušča odgovornost javnim inštitucijam, ki sicer po najboljši moči želijo urediti birokracijo in financiranje področja. Slabost pa je, da je kultura (vključno s kulturno dediščino) premalo cenjena, ker je javno dostopna.

Prednosti in slabosti financiranja v zvezni državi Ohio

Prednost zasebnega financiranja zvezne države Ohio se kaže v večjemu organiziranju s strani prebivalcev, ki se povezujejo v različne javne in zasebne organizacije. Strategije se prilagajajo trenutnim potrebam oz. so zastavljene zelo fleksibilno, kar pomeni, da se vedno lahko prilagodi trenutnim potrebam. Slabost pa je, da je ohranjanje prepuščeno entuzijazmu aktivistov in zaposlenih v različnih javnih in zasebnih fundacijah.

8 ODGOVOR NA RAZISKOVALNI VPRAŠANJI IN ZAKLJUČNA MISEL

»Kulturna dediščina: Ohranjanje svoje kulture, vrednot in tradicij presega vsako ceno.

Ljudje ne morejo živeti brez tega.»¹²¹

Getano Lui, jr.

8.1 Odgovor na zastavljeni raziskovalni vprašanji

Na začetku naloge sem si zastavila dve vprašanji, na katere bom tu, skladno z zapisanim v prejšnjih poglavjih odgovorila. Prvo vprašanje se je glasilo:

Kaj je vplivalo na krepitev zavedanja o pomembnosti ohranitve kulturne dediščine in na razvoj potrebe po natančni opredelitvi pojma, dokončno uradno definiranega v obliki dveh mednarodno sprejetih dokumentov – Konvencija o varovanju svetovne in naravne kulturne dediščine, sprejeti leta 1971 in Konvenciji o varovanju nesnovne kulturne dediščine sprejeti leta 2003?

V prvem delu v četrtem poglavju sem predstavila nekaj zgodovinskih momentov, dokumentov, izjav intelektualcev, ki so vedno znova potrjevala zgodnjo zavest, da so nekatere stvari vredne ohranitve in varovanja pred zobom časa, prav tako sem opisala razvoje ostalih panog, ki spadajo v umetnost, kulturo in kulturno dediščino, kot so restavriranje, pomembnost zapisovanja in prenosa znanja na prihodnje generacije vse do 20. stoletja. V drugem delu pa sem se osredotočila predvsem na pomembne zgodovinske momente v 20. stoletju in delovanje mednarodnih strokovnjakov in predstavnikov držav pri oblikovanju predlogov, ki so pripeljali najprej do prve konvencije leta 1971, ki je opredelila trenutno mednarodno sprejeto definicijo materialne dediščine. Drugi del poti, med konvencijo iz leta 1971 in konvencijo iz leta 2003, ki je definirala še nematerialno kulturno dediščino, je bila celo bolj trnava. Predstavniki in strokovnjaki se pogosto med seboj niso razumeli in strinjali kaj naj bi bila nematerialna

---

¹²¹ Prevod citata: »Maintaining one's culture, values and traditions is beyond price. Human beings cannot live without that.«

kulturna dediščina, saj so prav zaradi svoje kulturne identitete drugače dojemali kaj naj bi jo predstavljalo. Vsaka kultura ima drugačen odnos do interpretacije lastne zgodovine. Pavličeva mi je v intervjuju povedala »Tudi t.i. primitivni narodi imajo lahko zelo bogato in zanimivo kulturno dediščino, ki jo mi¹²² zaradi nepoznavanja označujemo kot »primitivno«« (Priloga B).

Na zaključni konvenciji, ki sta oblikovali *končni* definiciji kulturne dediščine, materialne in nematerialne, je vplivala celotna zgodovina človeštva in razvijajoči se odnos skozi aktivnosti posameznikov in inštitucij, ki so vplivali na oblikovanje definicije.

Na tej dolgi poti so na pomembno zavedanje v okolju vplivali umetniki, intelektualci, arhitekti. Popisovanje izjemnih spomenikov in kulturnih mest vrednih ohranjanja. Z njihovo pomočjo se je počasi dvigala zavest, kako pomembna je kulturna dediščina, saj se lahko veliko tudi naučimo iz nje, pa naj bodo to stavbe, slike, kipi ali pa nematerialna dediščina. Prvi odloki v Evropi, ki so bili povezani z ohranjanjem, so bili predvsem na temo ne uničevanja in proti vandalizmu, v pomoč so bili tudi papeški dekreti, ki so dajali navodila o ohranjanju in varovanju v procesih novih gradenj. Vsak dokument je pomagal k dvigu zavesti, ki je razvidna v dokumentih UNESCO-a.

Zaključna ugotovitev in odgovor: Večkrat sem omenila da se kultura skozi čas izgublja, spreminja in prilagaja časom in zunanjim vplivom. Nekaj kar danes obravnavamo kot moderno kulturno izražanje in ustvarjanje bo imelo nekoč pridih časa in razvoja skozi čas. Na oblikovanje definicije kulturne dediščine je vplival razvoj misli skozi čas, pomembni dokumenti, ki so prvi oblikovali področje kulture in varovanja kulturne dediščine, v 20. stoletju pa so iniaitiovo prevzele mednarodne organizacije (v koordinaciji UNESCO), ki so skozi dolgoročen proces, ki je skupno trajal 90 let in bil med vojnama prekinjen. Od prvega srečanja o varovanju in ohranjanju v Bernu, leta 1913 do Konvencije leta 2003, kjer je bila oblikovana končna definicija je namreč minilo 90 let.

Sledila sem cilju *kako* vpliva oblika financiranja na *ohranjanje* kulturne dediščine. Na drugo zastavljeno vprašanje ni enostavnega, kratkega odgovora, zato bom odgovorila večnivojsko, oz. razdelila na več ugotovitev:

---

¹²² Opomba: Pod »mi« je mišljena naša zahodna kultura.

Katere so podobnosti/razlike in prednosti/slabosti med javnim in zasebnim sistemom financiranja kulturne dediščine, prikazanih na primeru primerjave med Republiko Slovenijo in zvezno državo Ohio, ZDA?

V petem poglavju sem predstavila kulturno dediščino v javnem in zasebnem, skozi opredelitev razlik med javnimi in zasebnimi izvajalci ter javnimi/družbenimi vrednotami in zasebnimi/družinskimi vrednotami, ki vplivajo na odnos neke (konkretne) družbe do kulturne dediščine in njene želje po ohranitvi, varovanju ter prenosu na znanj predhodnikov na bodoče generacije. *Prva ugotovitev* je bila, da tudi na obliko financiranja vplivajo vrednote, ki izhajajo iz družinskega in družbenega okolja, saj vplivajo na oblikovanje politik. V primeru zvezne države Ohio in na sploh celotne ZDA je privaten sistem financiranja, ki je posledica ameriške miselnosti, da morajo sami poskrbeti za svojo kulturo. Gospod *Jure Žmavc* mi je v intervjuju povedal:

Fundacije so po navadi v privatnem, celo družinskemu upravljanju, obstaja kar nekaj tudi slovenskih, kjer se denar nabira potem pa ga razdelijo med projekte. Kultura se v večini financira s pomočjo prispevkov, članarin in donacij. Dejansko ljudje želijo sami financirati in držati aktivnosti ohranjanja kulturne dediščine stran od države. Na splošno živijo Američani po sistemu »Ne se spraševati, kaj bo država naredila zate ampak, kaj boš ti naredil za državo«, kot je rekel Kennedy. Zato tudi ni pričakovanj za financiranje s strani države. Slovenska skupnost drži skupaj in poskrbi, da se financirajo projekti, ki predstavljajo slovensko kulturo v Clevelandu. (Priloga A)

Druga ugotovitev, ko država rezervira finančna sredstva lahko pride do problema izvajanja programov, zaradi nerazumevanja izvajalcev razpisa, ki se velikokrat izgubijo v birokratskih pogojih in dejansko spregledajo pomembnost kvalitete, oz. zaradi sledenju jasno začrtanih predpisov zmanjka prostora za fleksibilnost in prilagodljivost potrebam, ki se pojavijo v nekem trenutku, saj so strategije zastavljene dolgoročno.

Tretja ugotovitev so podobnosti in razlike med sistemoma. Osnovna podobnost je, da se na nek način oba sistema zavedata potrebe po ohranjanju kulturne dediščine in vsak po svojih močeh tudi rezervira sredstva, tu se pa začnejo glavne razlike. V Evropski uniji se rezervirajo

skladi namenjeni nepovratnemu financiranju kulturne dediščine, prav tako v Sloveniji imamo rezervirana proračunska sredstva, ki so namenjena točno določenemu ohranjanju dediščine.

Ugotovila sem, da sta sistema diametralno različna in, da ju je težko primerjati. Slovenija svoja sredstva za ohranjanje kulturne dediščine črpa predvsem iz nepovratnih virov iz Evropske unije v kombinaciji z lastnimi javnimi sredstvi. Relativno malo je privatnih kulturnih organizacij, ki bi sredstva vlagala v ohranjanje kulturne dediščine. Skozi zgodovinski razvoj pojma kulturna dediščina in načina ohranjanja skozi zgodovino je vidno, da je država hitro (po Francoski revoluciji) prevzela skrb za ohranjanje kulturne dediščine iz rok cerkve, mecenov in kraljev, ki so imeli pomembno vlogo pri ohranjanju kulturne dediščine. Izziv je tudi v tem, da je Slovenija mala država, tako da niti ni dovolj subjektov, kateri bi lahko podpirali razvoj kulture, kot je to v zvezni državi Ohio in na splošno v ZDA.

V sedmem poglavju sem naredila primerjavo podobnosti/razlik in prednosti/slabosti med sistemoma, skladno z obravnavo v šestem poglavju.

Zaključna ugotovitev in odgovor na drugo raziskovalno vprašanje: Vsekakor ne morem zaključiti, da je en sistem boljši od drugega. Takšna ocena bi bila nerealna in pristranska. Posledica načina financiranja kulturne dediščine je njena zgodovina in predvsem usmeritve v privatizacijo javnega sistema. Prav tako smo v slovenski družbi (kot tudi v ostalih Evropskih) vajeni, da se kultura na splošno, vključno s kulturno dediščino financira iz javnih sredstev, saj gre pri ohranitvi za javni interes. Pri mali državi, kot je Slovenija, je varovanje kulturne dediščine izjemnega pomena, saj le tako lahko nadaljujemo in zavarujemo tako materialno kot nematerialno kulturno dediščino, ki sta izjemnega pomena pri oblikovanju identitete naroda. V zvezni državi Ohio in povsod v ZDA je kultura domena individualnega interesa in ni obravnavana kot javni interes, kar sami povezujejo s spoštovanjem prvega amandmaja ustave.

8.2 Zaključna misel

Osnovna misel ob zaključku je vsekakor, da se kulture med seboj razlikujejo in, da moramo biti izjemno pazljivi, kadar govorimo o kulturi in kulturni dediščini neke družbe, saj se nikoli ne more v celoti primerjati z drugo, ker ima vsaka svoje specifične elemente.

Ena izmed ugotovitev komparativne analize kulturne politike Slovenije in zvezne države Ohio v nalogi je, da bi bilo potrebno razviti prilagojeno posebno metodologijo, ki bi lahko vključila vse razlike v pojmovanju pojmov javna institucija, javni denar in javno ter zasebno financiranje. Razlike med pojmi so enostavno preveč različne. Dognala sem, da je še veliko vprašanj, ki bi jih bilo potrebno v nekem nadaljnjem delu obdelati, saj bi lahko njihov nazornejši prikaz bil koristen za razvoj področja ohranjanja kulturne dediščine, ki mi v času dela še niso bili dosegljivi. Vse to pa presega okvire te naloge. V ZDA, in posledično v zvezni državi Ohio, temelji sistem na drugačen način in po drugem principu kot pri nas. Za kakršno koli globlje in natančnejše primerjanje med sistemoma bi bilo potrebno razviti novo metodološko tehniko, ki presega doseg moje magistrske naloge. V nalogi sem postavila problematiko, poiskala vire, naredila sicer primerjavo, kije tudi pokazala dodatne *luknje*, ki jih nisem mogla zapolniti. Skozi izčrpno študijo enega in drugega primera sem ugotovila, da bi vsekakor bile potrebne natančnejše analize sistemov, predvsem našega, ki bi lahko izboljšal delovanje kulturnega področja in ohranjanja kulturne dediščine.

Ob zaključku lahko trdimo, da je ohranjanje kulture in zgodovine držav v vse bolj globaliziranem svetu bistvenega pomena, saj ne moremo nadaljevati razvoja v kolikor nismo prepoznali temeljev na katerih stojijo družbe. Za vse, naj bodo iz razvitih ali nerazvitih držav, je pomembno ohranjanje kulture in zgodovine (Wolfensohn v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 5).

»Unikatni spomeniki postanejo ruševine, živali in drevesa izginjajo v izjemnih naravnih parkih...če jih bomo zanemarjali in pozabljali bo to tragična izguba za vse« (Francesco Bandarin v Lopez 2002, uvodni tekst). V vojni, leta 1993 je bil porušen most v Mostarju, Bosna in Hercegovina (Lopez 2002, 41), leta 2001 so talibani porušili kipa bude v Afganistanu (Nato in Afganistan 2016), v Iraku so leta 2003 ob zračnem napadu poškodovali nacionalno knjižnico in izropali nacionalni muzej, večina zgodovinskih stavb in artefaktov je bila uničenih (Aljazeera 2016), poleti 2015 je ISIS uničil tempelj Baal Shamin iz UNESCO-seznama kulturne dediščine v mestu Palmira, Sirija. Skupina se je s preprodajo artefaktov financirala (CBSN 2015; Robin Yassin-Kassab v The Guardian 2016) in to je le nekaj primerov, kjer nismo uspešno zaščitili naše svetovne kulturne dediščine. Osebnostno menim, da je potrebno skrbeti za kulturno dediščino, jo ohranjati, restavrirati, predvsem pa v primeru

naravnih nesreč ali vojne, zaščititi. Ob vsaki izgubi zapisane besede, stavb, kipov, nezapisanih zgodb iz ustnega izročila umre del naše svetovne kulture in je nenadomestljiv.

Predvsem pa bo potrebno dvigniti zavest, da je vsaka izguba dragocene kulturne dediščine, pa naj bo to porušena stavba, ali uničena knjiga katere koli družbe, izguba za vse nas. Saj le s poznavanjem kultur lahko začutimo povezanost med nami v temu trenutku z vsemi, ki so ustvarjali skozi čas.

9 LITERATURA

- 1 A Soul for Europe. 2016. *Public Expenditure on Culture as a of GDP*. Dostopno prek: [http://www.asoulforeurope.eu/files/media_pdf/ASFE %20Public %20Expenditure %20on %20Culture %20as %20a %20Per cent %20of %20GDP.pdf](http://www.asoulforeurope.eu/files/media_pdf/ASFE%20Public%20Expenditure%20on%20Culture%20as%20a%20Percent%20of%20GDP.pdf) (5. maj 2016).
- 2 Alexander, Jeffrey C. in Steven Seidman. 1995. *Culture and society. Contemporary debates*. New York: Cambridge University press.
- 3 Aljazeera. 2016. *Shattered Heritage: The US Destruction of Iraq's Heritage Documentary*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=Wyo8WALqyJo> (4. marec 2016).
- 4 American arhitectural foundation 2016. *Center for Design and Cultural Heritage*. Dostopno prek: <http://www.archfoundation.org/category/center-for-design-cultural-heritage/> (23. april 2016).
- 5 Ancient Greece. 2016. *Sculptures of the Parthenon*. Dostopno prek: <http://ancient-greece.org/art/parthenon-sculpture.html> (23. april 2016).
- 6 Archaeological Institute Funding. 2015. *Outside Funding Opportunities*. Dostopno prek: <https://www.archaeological.org/sitepreservation/outsidefunding> (5. februar 2015).
- 7 Arnestad, Georg. 1994. *The Cultural Responsibility of the State - from the point of view of the Baltic Sea States*. Report from the ARS Baltica seminar Stockholm, August 18-21, 1994. Göteborg: Graphic Systems.
- 8 Ballantine, Jeanne H. in Keaith A. Robertson. 2011. *Our Social World. Introduction to Sociology. Third Edition*. Canada: Pine Forge Press.
- 9 Bank of America. 2016. *The Art Conservation Project* Dostopno prek: <http://museums.bankofamerica.com/arts/Conservation> (17. marec 2016).
- 10 Barzun, Jacques. 2000. *From Dawn to Decadence. 500 Years of Western Cultural Life. 1500 to the Present*. New York: HarperCollins books.
- 11 Baylis, John in Steve Smith. 1997. *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations*. Oxford: University Press.
- 12 Beck, Ulrich. 2000. *What is Globalization?* Cambridge: Polity Press.
- 13 Bertoncini Sabatini, Paolo. 2016. *Antoine Chrysostôme Quatremère de Quincy (1755-1849) and the Rediscovery of Polychromy in Grecian Architecture: Colour*

- Techniques and Archaeological Research in the Pages of "Olympian Zeus."* Dostopno prek: <http://www.arct.cam.ac.uk/Downloads/ichs/vol-1-393-408-bertoncini.pdf> (25. april 2016).
- 14 Bio. 2016. *Petrarch Biography. Philosopher, Poet (1304–c. 1374)*. Dostopno prek: <http://www.biography.com/people/petrarch-9438891> (22. marec 2016).
- 15 --- 2016a. *Donatello*. Dostopno prek: <http://www.biography.com/people/donatello-21032601> (23. marec 2016).
- 16 Biography of Renaissance Architect. 2016. *Leon Battista Alberti*. Dostopno prek: <http://www.visual-arts-cork.com/old-masters/alberti-leon-battista.htm#early> (23. april 2016).
- 17 Blake, Janet. 2002. *Developing a New Standard-setting Instrument for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage Elements for consideration*. Paris: UNESCO. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001237/123744e.pdf> (12. julij 2015).
- 18 Bloom, Allan. 1987. *The Closing of the American mind*. New York: Touchstone.
- 19 Boehm, Mike. 2012. *Obama's 2013 budget calls for 5 % increase for arts and culture*. Los Angeles Times. Dostopno prek: <http://latimesblogs.latimes.com/culturemonster/2012/02/obama-proposes-arts-funding.html> (10. avgust 2015).
- 20 --- 2014. *Obama budget: Good for D.C. museums, not for NEA and arts grants*. Dostopno prek: <http://www.latimes.com/entertainment/arts/culture/la-et-cm-obama-arts-budget-smithsonian-nea-national-gallery-kennedy-center-20140304-story.html> (10. avgust 2015).
- 21 Brague, Rémi. 2003. *Evropa, rimska pot*. Celje: Mohorjeva družba.
- 22 Brockman, John. 2011. *Culture*. New York: Edge Foundation, Inc.
- 23 Bufon, Milan. 2004. *Med teritorialnostjo in globalnostjo*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- 24 Bureau of Educational and Cultural Affairs. 2015. *Cultural heritage center*. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/cultural-heritage-center> (17. september 2015).
- 25 --- 2015a. *Cultural heritage center. Cultural Property Protection*. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/cultural-heritage-center/cultural-property-protection> (17. september 2015).

- 26 --- 2016. *ECA awards grants*. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/organizational-funding> (17. marec 2016).
- 27 --- 2016a. The Ambassador's Fund for Cultural Heritage. Dostopno prek: <http://eca.state.gov/cultural-heritage-center/ambassadors-fund-cultural-preservation> (17. marec 2016).
- 28 Burke, Peter. 2007. *Kaj je kulturna zgodovina*. Ljubljana: Založba Sophia.
- 29 Cabinet. 2005/06. *Rome. Broken city*. Dostopno prek: <http://www.cabinetmagazine.org/issues/20/bratton.php> (22. april 2016).
- 30 Cartwright, Mark. 2015. *Vitruvius. Anchient History Encyclopedia*. Dostopno prek: <http://www.ancient.eu/Vitruvius/> (24. marec 2016).
- 31 CBSN. 2015. *ISIS destroys historic ruins in Palmyra, Syria* Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=73-2iXkrAyM> (4. marec 2016).
- 32 Cederman, Lars-Erik. 2001. *Consturcting Europe's Identity. The External dimension*. London: Lynne Rienner Publishers Inc.
- 33 Cleveland Restoration Society. 2016. *Mission, Vision & Strategy*. Dostopno prek: http://www.clevelandrestoration.org/about/perspectives_013.php (4. marec 2016).
- 34 Cohen, Robin in Paul Kennedy. 2007. *Global Sociology. Second edition*. New York: New York University Press.
- 35 Community partnership for Arts and Culture 2016. *State funding*. Dostopno prek: <http://cultureforward.org/advocacy/Public-Policies/State-Funding> (20. april 2016).
- 36 Cultivating culture: Thinking and writing about culture around the world: The *Importance of Cultural Heritage*. Dostopno prek: <http://www.cultivatingculture.com/2013/04/05/the-importance-of-cultural-heritage/> (10. avgust 2015).
- 37 Culture in development. 2015. *What is cultural heritage*. Dostopno prek: http://www.cultureindevelopment.nl/Cultural_Heritage/What_is_Cultural_Heritage (12. julij 2015).
- 38 Culture.si. 2016. Dostopno prek: http://www.culture.si/en/EU_projekti# (13. april 2016).
- 39 Čopič, Vesna in Gregor Tomc. 1997. *Kulturna politika v Sloveniji*. Ljubljana: FDV.
- 40 Čopič, Vesna, Aleksandra Uzelac, Jaka Primorac, Daniela Angelina Jelinčić, Andrej Srakar in Ana Žuvela 2011. *Encouraging Private Investment In The Cultural Sector*. IMO - Institute for International Relations. Dostopno prek:

- http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460057/IPOL-CULT_ET_%282011_%29460057_EN.pdf (2. maj 2016).
- 41 Čopič Vesna in Péter Inkei, Anita Kangas and Andrej Srakar 2013, Avgust. *Trends in Public Funding for Culture in the EU*. EENC Report. Pdf.
- 42 Davies, Norman 1998. *Europe. A history*. New York: HarperCollins Publishers, INC.
- 43 Directorate-General for Education and Culture. 2006. With the support of: *The Economy Of Culture In Europe*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf (15. marec 2016).
- 44 Debeljak, Aleš 2013. Evropske meje. *Sobotna priloga*, 32 (5. oktober).
- 45 Department of Defense. 2016. *Welcome to the Department of Defense Legacy Tracker*. Dostopno prek: <https://www.dodlegacy.org/legacy/> (19. april 2016).
- 46 Dictionary Of Art Historians. 2016. *Winckelmann, Johann Joachim*. Dostopno prek: <https://dictionaryofarthistorians.org/winckelmannj.htm> (25. marec 2016).
- 47 Dictionary Of Art Historians. 2016a. *Milizia, Francesco*. Dostopno prek: <https://dictionaryofarthistorians.org/miliziaf.htm> (25. marec 2016).
- 48 EACEA. Education, Audiovisual and Culture executive Agency. 2010. Vodnik po programu Program Kultura (2007-2013). Dostopno prek: <http://eacea.ec.europa.eu/culture/programme/documents/2010/may/SL-v2.pdf> (2. avgust 2015).
- 49 ---2015a. *Culture programme 2007-2013*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/culture/programme/about_culture_en.php (2. avgust 2015).
- 50 --- 2015b. *Creative Europe*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/opportunities/index_en.htm (4. avgust 2015).
- 51 --- 2015c. *Financial programming and budget. InforEuro*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/budget/contracts_grants/info_contracts/inforeuro/inforeuro_en.cfm (4. avgust 2015).
- 52 --- 2015d. *Media Programme*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/media/index_en.php (5. avgust 2015).
- 53 Economy Watch: 29.6. 2010. *Public Finance and Private Finance*. Dostopno prek: <http://www.economywatch.com/finance/public-finance/public-finance-and-private-finance.html> (28. julij 2015).
- 54 Encyclopedia Britannika. 2016a. *Francesco di Giorgio*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/biography/Francesco-di-Giorgio> (22. marec 2016).

- 55 --- 2016b. Sixtus IV. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/biography/Sixtus-IV> (23. marec 2016).
- 56 --- 2016c. Thomas Howard, 2nd earl of Arundel. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/biography/Thomas-Howard-2nd-Earl-of-Arundel> (23. marec 2016)
- 57 --- 2016d. *Flavio Biondo*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/biography/Flavio-Biondo> (22. marec 2016).
- 58 Encyclopedia.com. 2016. *Pius III*. Dostopno prek: http://www.encyclopedia.com/topic/Paul_III.aspx (24. marec 2016).
- 59 Enotni Evropski Akt. 1986. Dostopno prek: http://www.svz.gov.si/fileadmin/svz.gov.si/pageuploads/Primarna_zakonodaja/EEA.pdf (1. marec 2016).
- 60 Entrepreneur, Grant proposals. 8.7.2015. Dostopno prek: <http://www.entrepreneur.com/encyclopedia/grant-proposals> (8. julij 2015).
- 61 EU. 2015. *The EU Motto*. Dostopno prek: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/motto/index_en.htm (5. avgust 2015).
- 62 EUR-LEX. 2015. *Evropska agenda za kulturo v svetu globalizacije*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l29019&from=EN> (5. avgust 2015).
- 63 ---2016. Acces to European Union Law. *The Single European Act*. Dostopno prek: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV_%3Axy0027 (1. marec 2016).
- 64 European Architecture Series. 2016. Jacques-Germain Soufflot (1713-80). Dostopno prek: <http://www.visual-arts-cork.com/architecture/soufflot-jacques-germain.htm> (24. april 2016).
- 65 Evropska unija. Informacije o EU: *Finančna sredstva, 5.februar*. Dostopno prek: http://europa.eu/about-eu/funding-grants/index_sl.htm (5. februar 2015).
- 66 Featherstone, Kevin in Radaelli Claudio, ur. 2003. *The Politics of Europeanisation*. New York: Oxford University Press.
- 67 Fink-Hafner, Danica in Damjan Lajh. 2005. *Proces evropeizacije in prilagajanje političnih ustanov na nacionalni ravni*. Ljubljana: FDV.
- 68 Folklife 1989: *Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore. Adopted by the General Conference at its twenty-fifth session*. Paris, 15 November 1989. Dostopno prek: <http://www.folklife.si.edu/resources/Unesco/1989Recommendation.htm> (13. julij 2015).

- 69 Franchi, Elena. 6.7.2015. *What is cultural heritage?*: Dostopno prek: <https://www.khanacademy.org/humanities/art-history-basics/beginners-art-history/a/what-is-cultural-heritage> (6. julij 2015).
- 70 Frangilli, Francesco. 1999. *The Role of Private Financing in Sustainable Cultural Development* v Culture in Sustainable Development. Investing in Cultural and Natural Endowments , ur. Ismail Serageldini in Joan Martin-Brown, 11. Washington: The international Bank for Reconstruction and Development/THE WORLD BANK.
- 71 Gibson, Mark. 2007. *Culture and Power. A History of Cultural Studies*. New York: Berg.
- 72 Grande Arte. 21.6.2015. *Theodoric The Great, And His Love Of The Fine Arts*. Dostopno prek: <http://grandearte.net/anecdotes-painters-engravers-sculptors-and-architects-and-curiosities-art/theodoric-great-and-his-lo> (21. julij 2015).
- 73 Grant space. 8.7.2015. *What is a foundation?*: Dostopno prek: <http://grantspace.org/tools/knowledge-base/Funding-Resources/Foundations/what-is-a-foundation> (8. julij 2015).
- 74 Grants gov. 2016. Dostopno prek: <http://www.grants.gov/> (19. april 2016)
- 75 Gregorčič, Marta. 2006. Umetnost in aktivizem. *Časopis za kritiko znanosti*. Let. XXXIV, 2006, št. 223: 21.
- 76 Hague, John A, ur. 1964. *American Character and Culture*. Florida: Everett Edwards Press, Inc.
- 77 Heritage Preservation Funding. 2016. *Heritage Preservation Strategic Plan*. Dostopno prek: <http://www.heritagepreservation.org/about/strategicplan.htm> (18. marec 2016).
- 78 History Fund. 2016. *Ohio History Connection*. <https://www.ohiohistory.org/preserve/local-history-office/history-fund> (20. april 2016).
- 79 Hix, Simon. 2005. *The Political System of the European Union. Second Edition*. Printed China (Hampshire, New York): Palgrave Macmillian.
- 80 Horowitz, Irving Louis, ur. 1967. *Power, Politics and People. The Collected Esseys of C. Wright Mills*. London-Oxford-New York: Oxford University Press.
- 81 Horváth, Zoltán. 2011. *Handbook on the European Union*. Budapest: HVG-ORAC Publishing House Ltd.
- 82 ICOMOS. 2004. *The World Heritage List: Filling the Gaps - an Action Plan for the Future. An Analysis by ICOMOS*. Paris: ICOMOS – pdf. Dokument

- 83 Iglesias, Enrique. 1999. *Cultural Heritage: Economic Challenges and Opportunities*. Culture in Sustainable Development. Investing in Cultural and Natural Endowments v Serageldini in Martin-Brown ur. 1999, 21-23. Washington: The international Bank for Reconstruction and Development/THE WORLD BANK.
- 84 Institute of Museum and Library Service. 2016. *About us*. Dostopno prek: www.imls.gov (19. april 2016).
- 85 Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. SSKJ. 2015. *Amerikanizacija*. Dostopno prek: [http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs %3D990](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D990) (19. oktober 2015).
- 86 Ivačič, Anita. 2003. *Kako do sredstev z uspešno prijavo na razpise*. Obrtnik, 11-13 (december).
- 87 Javne finance: *Javno financiranje*. 2015. Dostopno prek: <http://www.financnislovar.com/definicije/javne-finance.html> (20. julij 2015).
- 88 Javni sklad republike Slovenije za kulturne dejavnosti (JSKD) 2016. *Organizacija sklada*. Dostopno prek: https://www.jskd.si/organizacija/uvod_organizacija.htm (16. april 2016).
- 89 Johnson, Haynes in Bernard M. Gwertzman. 1968. *Fulbright the dissenter*. New York: Doubleday and company, inc.
- 90 Jokilehto, Jukka 1986: *A history of Architectural Conservation. The contribution of English, French, German and Italian Thought towards an International Approach to the Consevation of Cultural Property*. Dostopno prek: <http://mestrado-reabilitacao.fa.utl.pt/disciplinas/jaguiar/jukkajokilehto1986historyofconservation.pdf> (15. julij 2015).
- 91 --- 2005: *Definition Of Cultural Heritage. References To Documents In History*. ICCROM. Dostopno prek: [http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents %20on %20line/Heritage %20definitions.pdf](http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf) (14. julij 2015).
- 92 Jönsson, Christer, Sven Tägil in Gunnar Törnqvist. 2000. *Organizing European Space*. London: Sage Publications.
- 93 King, Anthony D. 2000. *Culture, Globalization and the World-System. Contemporary conditions for the representation of Identity*. 2000: University of Minnesota.
- 94 Klabin, Israel. 1999. The Intrinsic Value of Heritage v *Culture in Sustainable Development. Investing in Cultural and Natural Endowments*,ur. Ismail Serageldini in

- Joan Martin-Brown, 25. Washington: The international Bank for Reconstruction and Development/THE WORLD BANK.
- 95 Klamer, Arjo, Anna Mignosa in Lyudmilla Petrova 2006. *The relationship between public and private financing of culture in the EU*. Dostopno prek: http://www.culturalpolicies.net/web/files/134/en/Financing_the_Arts_and_Culture_in_the_EU.pdf (3. maj 2016).
- 96 Knight, Christopher. 2015. *Museums' disturbing transformation: relentless commercialization* v *Los Angeles Times*, 17. julij. Dostopno prek: <http://www.latimes.com/entertainment/arts/la-ca-cm-knight-art-commercialization-20150719-column.html> (18. april 2016).
- 97 Komel, Dean. ur. 2008. *Obrazi Evrope: Evropa, svet in humanost v 21. stoletju, dialog v kulturi – dialog med kulturami*. Ljubljana: Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko.
- 98 Kraševac, Alenka. 2002. *Oblikovanje javnih politik. Primer kulturnih politik v Sloveniji*. Ljubljana: FDV.
- 99 Kulturni bazar. 2016. *Dediščina gre v šolo : Dnevi evropske kulturne dediščine - vabilo šolam in vrtcem*. Dostopno prek: <http://www.kulturnibazar.si/aktualno/dediscina-gre-v-sole-dnevi-evropske-kulturne-dediscine-vabilo-solam-in-vrtcem/> (27. marec 2016).
- 100 Kuper, Adam 2000. *Culture: the anthropologists' account*. USA: Firs Harvard University Press Paperback edition.
- 101 Kushner, Roland J. in Randy Cohen 2016. *National Arts Index 2016: An Annual Measure Of The vitality Of Arts And Culture In The United States: 2002-2013*. Americans for the Arts in Muhlenberg College: pdf.
- 102 Kymlicka, Will. 1995. *Multicultural Citizenship*. New York: Oxford University Press.
- 103 --- 2005. *Sodobna politična filozofija*. Ljubljana: Krtina.
- 104 Lane, Jan-Erik in Svante O. Ersson. 2005. *Culture and Politics. A Comparative Approach. Second Edition*. Akdersgitm Gabts: Ashgate Publishing limited.
- 105 Leonard, Dick. 2010. *Guide to the European Union. The definitive guide to all aspects of the EU. Tenth Edition*. London, The Economist in Association with profile Books LTD.
- 106 Lewis, Ioan M. 2003. *Social and Cultural anthropology in perspective. Third edition*. USA: Transaction Publishers.

- 107 Lopez, Jean. 2002. *Tell me About: World heritage*. Paris: UNESCO Publishing.
- 108 Maher, Neva. 2011. *Financiranje proračunskih uporabnikov*. Ljubljana. Dostopno prek: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/vs/Gradiva_ESS/Impletum/IMPLETUM_21EKONOMIST_Financiranje_Maher.pdf (20. julij 2015)
- 109 Mark,Joshua J. 2009. Ancient History. *The Seven Wonders*, 2. september. Dostopno prek: http://www.ancient.eu/The_Seven_Wonders/ (21. julij 2015).
- 110 --- 2014. Ancient History. *Theodoric the Greath*, 9. oktober Dostopno prek: http://www.ancient.eu/Theodoric_the_Great/ (22. julij 2015).
- 111 Marsh, David and Gregory Stoker. 2002. *Theory and Methods in Political Science*. New York: Palgrave Macmillian.
- 112 Mazrui, Ali. 1999. *The Social Dimension of Culture and Contemporary Expression*. V *Culture in Sustainable Development. Investing in Cultural and Natural Endowments*, ur. Ismail Serageldini in Joan Martin-Brown, 25. Washington: The international Bank for Reconstruction and Development/THE WORLD BANK.
- 113 Ministrstvo za kulturo RS. 2015. *Varstvo kulturne dediščine*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/varstvo_kulturne_dediscine/ (14. september 2015).
- 114 --- 2015a *Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2013*. Ljubljana: Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/financna_porocila/Porocilo_2013-_za_koncno_objavo.pdf (19. oktober 2015).
- 115 --- 2016. *Nacionalni programi in resolucije*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/nacionalni_programi_in_resolucije/ (15. januar 2016).
- 116 --- 2016a. *Nacionalni program za kulturo 2014-2017: pot do novega modela kulturne politike*. Dostopno prek: <http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/novice/NET.NPK.pdf> (20. januar 2016).
- 117 --- 2016b. *Javni razpis za izbor operacij za večjo socialno vključenost pripadnikov ranljivihdružbenih skupin na področju kulture v okviru evropskega socialnega sklada v letih 2016–2017 (JR-ESS-2016-2017-SOCIALNA VKLJUČENOST)*. Dostopno prek: <http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/>

- Razpisi/2016/razpisi/JR-ESS-2016-2017-
SOCIALNA_VKLJUCENOST/Javni_razpis_.pdf (18.april 2016).
- 118 Moore, Jerry D. 1997. *Vision of Culture. An Introduction to Anthropological Theories and Theorists*. USA: Altamira Press, A Division of Sage Publications, Inc.
- 119 Mundy, Simon. 2001. *Kulturna politika. Kratek vodnik*. Ljubljana: Svet Evrope-Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK v Ljubljani in Ministrstvo za kulturo RS. Tiskarna Simčič.
- 120 Nastran Ule, Mirjana. 2000. *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- 121 National Assembly of State Arts Agencies 2010. *Why Should Government Support The Arts?* Washington: National Assembly of State Arts Agencies.
- 122 National Conference on State Historic Preservation officers (NCSPHO) 2016. *National Historic Preservation Act of 1966*. Dostopno prek: <http://ncshpo.org/resources/national-historic-preservation-act-of-1966/> (15. april 2016).
- 123 National Endowment for Humanities. 2016. *About NEH*. Dostopno prek: <http://www.neh.gov/about> (19. april 2016).
- 124 National Endowment for the Arts. 2016. *About th NEA*. Dostopno prek: <https://www.arts.gov/about-nea> (19. april 2016).
- 125 National Historic Preservation Act of 1966, As amended through 2006. Dostopno prek: <http://xoxyohh9fh753j91bj7hl15l.wpengine.netdna-cdn.com/nhpa2008-final.pdf> (15. april 2016).
- 126 National Park Service. 2016. *State Historic Preservation Program*. Dostopno prek: <https://www.nps.gov/shpo/> (2. april 2016).
- 127 National Trust Funding. 2016. *Find Preservation Funding*. Dostopno prek: <http://www.preservationnation.org/resources/find-funding/?gclid=CL6Bopej37sCFSbNOgod3kYAlw> (18. marec 2016)
- 128 NATO in Afganistan 2016. –*The future of the Byamias Buddhas*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=aElJmNYkmG8> (4. marec 2016).
- 129 Ohio Arts Council. 2016. *About the Council*. Dostopno prek: <http://www.oac.ohio.gov/aboutthecouncil> (20. april 2016).
- 130 Ohio Arts Council. 2016a. *State Arts Plan 2015-2017. A New Strategic Direction. Executive Summary*. Dostopno prek: [http://www.oac.ohio.gov/Portals/0/about/pdfs/State %20Arts %20Plan %202015-](http://www.oac.ohio.gov/Portals/0/about/pdfs/State%20Arts%20Plan%202015-)

- 2017 %20- %20EXEC %20SUMM %20- %20FINAL.pdf?ver=2016-02-26-164731-207 (4. maj 2016).
- 131 Ohio Development Services Agency 2016. *Ohio Historic Preservation Tax Credit Program*. Dostopno prek: https://development.ohio.gov/cs/cs_ohptc.htm (20. april 2016).
- 132 Ohio History Connection. 2016. Dostopno prek: <https://www.ohiohistory.org/preserve/state-historic-preservation-office> (2. april 2016).
- 133 Ohio Humanities 2016a. Dostopno prek: <http://www.ohiohumanities.org/> (25. april 2016).
- 134 ---2016b. *Grants*. Dostopno prek: <http://www.ohiohumanities.org/grants/> (26. april 2016).
- 135 --- 2016c. *Programs*. Dostopno prek: <http://www.ohiohumanities.org/grants/#Program> (26. April 2016)
- 136 Ohio lokal history alianca. 2016. *Grants. Where is the Money?* Dostopno prek: <http://www.ohiolha.org/grants/> (20. april 2016).
- 137 Ohio.gov 2016. *Activities and Attractions*. Dostopno prek: <http://www.ohio.gov/tourism/attractions/> (20. april 2016).
- 138 Philadelphia Museum of Art 2016. Dostopno prek: <http://www.philamuseum.org/collections/biography/9016.html> (24. april 2016).
- 139 Osborne, William. 2004, 11. marec. *Marketplace of Ideas: But First, The Bill A Personal Commentary On American and European Cultural Funding*. V Arts Journal. Dostopno prek: <http://www.artsjournal.com/artswatch/20040311-11320.shtml> (4. maj 2016).
- 140 Pavlič, Breda. 2016. Intervju z nekdanjo raziskovalko v UNESCO in Oddelku za svoboden pretok informacij in komunikacijske politike, potem pa ustanoviteljica programa Svetovna kulturna in naravna dediščina za mlade in otroke. Ljubljana, 7. april.
- 141 Pikalo, Jernej, ur. 2010. *Nova državljanstva v dobi globalizacije*. Ljubljana: Založba Sophia.
- 142 Pravno informacijski center PIS. 2002. *Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo – (ZUJIK)*. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3370#> (2. maj 2016).
- 143 Preservation Directory. 2016. *Grants & Funding Sources*. Dostopno prek: <http://www.preservationdirectory.com/PreservationGeneralResources/GrantsFundingSources.aspx> (18. marec 2016).

- 144 Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje. Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: FDV.
- 145 Ramet, Sabina P. in Gordana P. Crnković. 2003. *Kazaaam! Splot! Ploof! The American Impact on European Popular Culture since 1945*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- 146 Ritzer, George. 2011. *The McDonalozation of Society 6*. Maryland: Sage Publications, Inc.
- 147 Salamon, Lester M. in Helmut K. Anheier. 1997. *Defining the nonprofit sector. A cross-national analysis*. Great Britain: Bell&Bain Ltd, Glasgow.
- 148 Sardoč, Mitja. 2011. *Multikulturalizem – pro et contra. Enakost in različnost v vzgoji in izobraževanju*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- 149 Sax, Joseph L. 1989. *Heritage Preservation as a Public Duty: The Abbe Gregoire and the Origins of an Idea*. Berkeley Law Dostopno prek: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2662&context=facpubs> (24. april 2016).
- 150 SAZU – Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 2016. *O SAZU*. Dostopno prek: <http://www.sazu.si/o-sazu.html> (17. april 2016).
- 151 Sherin, Sarah 2015. *A Historical Study on the Preparation of the 1989 Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore*: Dostopno prek: <http://www.folklife.si.edu/resources/unesco/sherkin.htm> (12. julij 2015).
- 152 SPAB 2009. The Manifesto. Dostopno prek: <https://www.spab.org.uk/what-is-spab-/the-manifesto/> (25. april 2016).
- 153 Srakar, Andrej in Ákos Tóth. *Public Budgets for Culture in the EU during the 2008–2012 Financial Crisis: An Econometric Analysis*?. *V Hácienda Publica Española/Review of Public Economics*.
- 154 Sweney, Simon. 2005. *Europe, the State and Globalisation*. London: Copyright Licensing Agency Ltd.
- 155 *The 1772 Foundation*. 2016. Dostopno prek: www.1772foundation.org (19. april 2016).
- 156 The Encyclopedia of Diderot and d'Alembert. 2016. *About the Project*. Dostopno prek: <http://quod.lib.umich.edu/d/did/intro.html> (24. april 2016).
- 157 The Getty foundation. 2016. *Our Priorities*. Dostopno prek: www.getty.edu/grants (19. april 2016).

- 158 The globalisation website. 2015. Globalisation issues: What is globalisation? Dostopno prek: <http://sociology.emory.edu/faculty/globalization/issues01.html> (5. februar 2015).
- 159 The J. Paul Getty Trust. 2016. *Bartolomeo Cavaceppi*. Dostopno prek: <http://www.getty.edu/art/collection/artists/3318/bartolomeo-cavaceppi-italian-17161717-1799/> (24. april 2016).
- 160 The James Marston Fitch Charitable Foundation. 2016. Dostopno prek: www.fitchfoundation.org (19. april 2016).
- 161 The World of the Habsburgs. 2016. *Stately architecture – Johann Bernhard Fischer von Erlach*. Dostopno prek: <http://www.habsburger.net/en/chapter/stately-architecture-johann-bernhard-fischer-von-erlach?language=de> (24. april 2016).
- 162 Uchmanowich, Pauline. 2004. *Considering Cultural difference*. USA: RR Donnelley & Sons Company.
- 163 UNESCO 1972. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Dostopno prek: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (12. julij 2015).
- 164 --- 1982a: *Mexico City Declaration on Cultural Policies World Conference on Cultural Policies Mexico City, 26 July - 6 August 1982*. Dostopno prek http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf (13. julij 2015).
- 165 --- 1982b: *World Conference on Cultural Policies Mexico City, 26 July 6 August 1982, Final report*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0005/000525/052505eo.pdf> (13. julij 2015).
- 166 --- 1989: *Draft Medium-Term Plan (1990-1995)*. Paris. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000825/082539eb.pdf> (15. julij 2015).
- 167 --- 1993: *International Consultation On New Perspectives For Unesco's Programme: The Intangible Cultural Heritage*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001432/143226eo.pdf> (13. julij 2015).
- 168 --- 1995. *Our Creative Diversity. Reprst of the World Commission on Culture and Development*. France: World Commission on Culture and Development.
- 169 --- 1998: *Decisions Adopted By The Executive Board At Its 155th Session*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001142/114238e.pdf> (14. julij 2015).

- 170 <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00160-EN.pdf> (20. marec 2016).
- 171 --- 2002a. *Final Report: International Jury For The Proclamation By Unesco Of Masterpieces Of The Oral And Intangible Heritage Of Humanity Extraordinary Meeting (Elche, 21-23 September 2001)*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/04594-EN.pdf> (5. avgust 2015).
- 172 --- 2002b. *International Meeting of Experts : Intangible Cultural Heritage: Priority Domains for an International Convention Rio de Janeiro, Brazil, 22-24 January 2002. FINAL REPORT*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00074-EN.pdf> (15. avgust 2015).
- 173 --- 2002c. *Third Round Table of Ministers of Culture "Intangible Cultural Heritage, mirror of cultural diversity". Istanbul, Turkey 16-17 September 2002. Final Communiqué. Istanbul Declaration*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00072-EN.pdf> (16. avgust 2015).
- 174 --- 2002č. *Report Of The First Session Of The Intergovernmental Meeting Of Experts On The Preliminary Draft Convention For The Safeguarding Of The Intangible Cultural Heritage*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images//0012/001290/129000e.pdf> (16. avgust 2015).
- 175 --- 2003a. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003*. Dostopno prek: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (14. julij 2015).
- 176 --- 2003b. *Second Session Of The Intergovernmental Meeting Of Experts On The Preliminary Draft Convention For The Safeguarding Of The Intangible Cultural Heritage*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images//0013/001300/130016e.pdf> (15. marec 2016).
- 177 --- 2003c. *Third Session Of The Intergovernmental Meeting Of Experts On The Preliminary Draft Convention For The Safeguarding Of The Intangible Cultural Heritage*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images//0013/001312/131274e.pdf> (15. marec 2016).
- 178 --- 2005. *Basic Texts of the 1972 World Heiritage Convention*. Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- 179 --- 2010. *High panel on peace and Dialogue among Culture. UNESCO Headquarters, 18 February 2010. Paris, UNESCO*.

- 180 --- 2014. *What is meant by »Cultural heritage«?* Dostopno prek: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/> (5. december 2014).
- 181 --- 2015a. *The World Heritage Convention.* Dostopno prek: <http://whc.unesco.org/en/convention/> (12. julij 2015).
- 182 --- 2015b. *Meetings on intangible cultural heritage (co-)organized by UNESCO.* Dostopno prek: http://www.unesco.org/culture/ich/en/events?meeting_id=00057 (14. julij 2015).
- 183 --- 2015c. *Proclamation of the Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity (2001-2005).* Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/?pg=00103> (14. julij 2015).
- 184 --- 2015č. *Text of the 2005 Convention.* Dostopno prek: <https://en.unesco.org/creativity/convention/what-is/convention-text> (4. avgust 2015).
- 185 --- 2016. *Encouraging transmission of ICH : Living Human Treasures.* Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/?pg=00061> (13. januar 2016).
- 186 U.S. Department. 2015. *About the US and Unesco.* Dostopno prek: <http://www.state.gov/p/io/unesco/usunesco/> (14. julij 2015).
- 187 U.S. Department of Housing and Urban Development. 2016. *FHA-Approved Nonprofits.* Dostopno prek: http://portal.hud.gov/hudportal/HUD?src=/program_offices/housing/sfh/np (19. april 2016).
- 188 U.S. Department of Education. 2016. Dostopno prek: www.ed.gov (19. april 2016).
- 189 U.S. National Archives and Records Administration. 2016. *Trust Fund Annual Report.* Dostopno prek: <http://www.archives.gov/about/plans-reports/trust-fund/index.html> (19. april 2016).
- 190 United States Census Biro. 2015. *State & County QuickFacts. Ohio.* Dostopno prek: <http://quickfacts.census.gov/qfd/states/39000.html> (12. avgust 2015).
- 191 United States mission in UNESCO. 2016. Dostopno prek: <http://unesco.usmission.gov/afcp.html> (17. marec 2016).
- 192 U.S. Department 2015. *About the US and Unesco.* Dostopno prek: <http://www.state.gov/p/io/unesco/usunesco/> (14. julij 2015).

- 193 Van der Aa, Bart Johannes Maria 2005. *Preserving the heritage of humanity? Obtaining world heritage status and the impacts of listing*. Dostopno prek: http://www.waddenacademie.nl/fileadmin/inhoud/pdf/06-wadweten/Proefschriften/thesisBart_van_der_Aa_verkl.pdf (14. julij 2015).
- 194 Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS) 2016. *Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine*. Dostopno prek: <http://www.zvkds.si/sl/dekd/dekd-tkd> (27. marec 2016).
- 195 ZRC SAZU – Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 2016. *Naravna in kulturna dediščina 2015–2020*. Dostopno prek: <http://www.zrc-sazu.si/sl/programi-in-projekti/naravna-in-kulturna-dediscina-2015-2020> (18. april 2016).
- 196 Žmauc, Jure. 2015. Intervju z Generalnim konzulom RS Jure Žmauc v Clevelandu, zvezna država Ohio med letoma 2009 in 2015. Hoče, 10. november.
- 197 Yassin-Kassab, Robin. *Isis's destruction of Palmyra: 'The heart has been ripped out of the city'*. The Guardian. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/02/isis-destruction-of-palmyra-syria-heart-been-ripped-out-of-the-city> (4. marec 2016).
- 198 Wiesel, Elie. 1999. *Sustaining Culture and Creative Expression in Development v Culture in Sustainable Development. Investing in Cultural and Natural Endowments*, ur. Ismail Serageldini in Joan Martin-Brown, 11. Washington: The international Bank for Reconstruction and Development/THE WORLD BANK.
- 199 Witcombe, Christopher L.C.E. Giovanni Pietro Bellori. 2016. *The Idea of the Painter, Sculptor and Architect (1664)*. Dostopno prek: <http://arthistoryresources.net/baroque-art-theory-2013/bellori.html> (24. april 2016).
- 200 Wolfensohn, James D. 1999. *Culture and Sustainable Development: Investing in the Promise of Societies v Culture in Sustainable Development. Investing in Cultural and Natural Endowments*, ur. Ismail Serageldini in Joan Martin-Brown, 25. Washington: The international Bank for Reconstruction and Development/THE WORLD BANK.
- 201 Woronkowicz, Joanna, Bonnie Nichols in Sunil Iyenga. 2012. *How the United states funds the arts*. Washington: National Endowment For The Arts. Dostopno prek: <https://www.arts.gov/sites/default/files/how-the-us-funds-the-arts.pdf> (6. maj 2016).

PRILOGI

Priloga A: Intervju g. Jure Žmauc

Generalni konzul RS Jure Žmauc v Clevelandu, zvezna država Ohio med letoma 2009 in 2015.

Kraj in čas intervjuja: Torek, 10. november 2015 ob 10. uri v Hočah.

---

1. Kakšna je kulturna dediščina slovenske manjšine v zvezni državi Ohio?

V Clevelandu je največje število Slovencev v tujini, lahko se reče, da je ohranjanje kulturne dediščine in običajev kar velik del aktivnosti. Obstaja Slovenski arhiv, kip Ivana Cankarja iz kamna v Rockefellerjevem parku, kjer so nekakšni kulturni vrtovi, Slovenski klub ga je postavil leta 1932. Vsaka manjšina skrbi s svojimi privatnimi sredstvi za svoj del parka, vodovod je pa v javni, mestni lasti. Tudi ostale manjšine iz bivše Jugoslavije imajo svoj delček v kulturnem vrtu. Sicer je pa velika multikulturalnost in nekako se vse kulture nekako pomešajo, ob enem pa se ohrani neka zavednost.

2. Koliko je Slovencev v zvezni državi Ohio in ali ohranjajo povezanost z matično državo?

Po nekaterih podatkih med 50.000 in 60.000 v Clevelandu. Je zelo velika pripadnost. Zanimivo, da tudi druga in tretja generacija želi ohranjati stike. Mogoče so celo bolj zavedni, kot starši. Je pa veliko tudi na novo preseljenih.

3. Kdo odloča o dodelovanju pomoči kulturnim projektom?

V ZDA obstajajo štiri stebri/moči odločanja, oz. ravni: Mesto, okraj, država, federalna. Pri gospodarstvu in pri kulturni dediščini se državna in federalna pozabita. Vse se dogaja v mestu in okraju. Z njimi se lahko tudi pogovarjaš o vseh informacijah o financiranju projektov. Ti sogovorniki imajo informacije, kako vložiti in dobiti denar iz večjih fundacij. So tudi dobro obveščeni. Razlika je že v razsežnostih, ki jih iz stališča Slovenije ni mogoče razumeti. Mesto Cleveland z okolico ima okoli 3,5 milijonov prebivalcev – samo mesto ima več prebivalcev kot Slovenija, zvezna država Ohio pa skoraj 12 milijonov ljudi.

4. Na kakšen način se ohranja kulturna dediščina Slovencev?

Kar se tiče kulture. Cleveland ogromno pomaga našemu direktoratu. Leta 2008 se je ustanovil *Center za Slovenske študije*, tako nekako, z zelo megalomanskimi idejami in zelo visokimi zneski denarja. Cleveland je podaril prostore za Center in knjižnico.

Slovenski muzej v Clevelandu ima med drugim tudi vse kar je v času svojega službovanja v senatu dobil senator Vojnović. Obstaja tudi muzej Polke (Polka Hall of Fame), ki ima javno-zasebno obliko delovanja. Imajo tudi tridnevni Polka festival. Različna društva organizirajo kurentovanje, razne festivale domače glasbe (predvsem polke), kulinarčne dogodke in podobno. Obstaja tudi časopis, aktivno deluje nekaj društev. Zelo aktiven je bil prof. Vinko Lipovec, ki je dopolnil 100 let in poskrbel, da se skupnost povezuje in hranijo dokumenti. Obstajata dve slovenski šoli Sveti Vid in Marijino vnebovzetje – tesno povezani s cerkvijo. Cleveland je tudi pobraten z Ljubljano od leta 1975, vsi razen aktualnega župana so prišli na obisk.

5. Kako pa delujejo privatne fundacije?

Fundacije so ponavadi v privatnem, celo družinskem upravljanju, obstaja tudi nekaj slovenskih, kjer se denar nabira in potem razdeli med projekte. Kultura se večini financira s pomočjo prispevkov, članarin in donacij. Dejansko ljudje želijo sami financirati in držati aktivnosti ohranjanja kulturne dediščine stran od države. Na splošno živijo Američani po sistemu »Ne se spraševati, kaj bo država naredila zate, ampak kaj boš ti naredil za državo«, kot je rekel Kennedy. Zato tudi ni pričakovanj za financiranje s strani države. Slovenska skupnost drži skupaj in poskrbi, da se financirajo projekti, ki predstavljajo slovensko kulturo v Clevelandu.

6. Kako se vidi multikulturalnost?

Kulturna raznolikost se vidi v ulici Saint Clair v vzhodnem delu Clevelanda, ki je multikulturalna. Za vstop Slovenije v Evropsko unijo so bile razobešene zastave po celotni ulici. V Clevelandu je bilo 1910 okoli 10 % Slovencev na milijon prebivalcev. Multikulturalnost je pozitivna.

Amerika je sama multikulturalna, prebivalci se zavedajo, da so še vedno potomci Evropejcev. Na primer v Clevelandu je Ukrajinski muzej, nekaj denarja so dobili s strani mesta, ampak so jo v večini financirali sami. Vse lahko imaš in zgradiš, vendar moraš vse financirati sam, s tem imajo tudi neodvisnost in suverenost. Predvsem pa niti ne pomislijo, da bi morali dobiti kaj denarja od mesta oz. države. Sigurno je 90 % v domeni skupnosti, če želi ohranjati svojo kulturno dediščino.

Priloga B: Intervju dr. Breda Pavlič

Dr. Breda Pavlič, nekdanja raziskovalka v UNESCO-vem in Oddelku za svoboden pretok informacij in komunikacijske politike, kasneje še ustanoviteljica programa Svetovna kulturna in naravna dediščina za mlade in otroke.

Kraj in čas intervjuja: Sreda, 7. april 2016 ob 9. uri v Ljubljani.

---

1. *Kaj je kulturna dediščina po vašem mnenju?*

Kulturna dediščina, zame in glede na delo, ki sem ga opravljala za UNESCO, je ohranjanje vsega tistega, kar je najboljše skozi generacije doseženega na področju ustvarjalnosti. Na področju materialne ustvarjalnosti, kot so spomeniki, arhitektura, predvsem slikarstvo, skulpture, pa seveda tudi glasba, ples, rituali in vse kar je neoprijemljivo pri izražanju kulture. Ko smo v UNESCO razvijali program za mlade, kako bi se mladi na vseh stopnjah vključili v napore ohranjanja kulturne dediščine, predvsem v to, kar je priznано kot Svetovna kulturna in naravna dediščina. Sredi 90 let smo pod mojih vodstvom pripravljali priročnik, v katerem je simpatična vizualna prisposoda: ohranjanje kulturne dediščine je razumeti kot koralni greben. Torej koralni greben, ki skozi stoletja počasi raste in na delih, ki že odmirajo, nastajajo novi, ki se nalepijo na te ostanke in potem zacvetijo, ti spet pozneje odmorejo...in spet nastanejo novi. In tako naprej, naprej in naprej. Je lepa prisposoda, da novo ki prihaja črpa življenjsko moč od predhodnega in pravzaprav živi skozi novost ki prihaja. To je prekrasna prisposoda.

Podobno je izrazil angleški pesnik Thomas Elliot, da je čas preteklosti tudi čas sedanjosti in prihodnosti in čas prihodnosti je čas preteklosti in sedanjosti. Če uspemo razumeti, da je vse kar ustvarjajo danes črpa svojo moč iz preteklosti, zato je pomembno ohranjati spomenike. Vse kar je bilo ustvarjeno, je majhen kamenček v tem kar se rojeva danes in se bo rojevalo v prihodnosti. Zato, ko se uničuje, ne glede v kateri kulturi in kjerkoli na svetu, vsakič, ko se uniči nekaj, se uniči za celoten svet, se uniči delček, ki je izžareval ustvarjalno moč, ki se je prenašala preko svojih meja. Kulturna dediščina je žal premalo cenjena in premalo smo bili pozorni in prisotni, posebej v času revolucij, ko se želi množično uničiti simbole prejšnjih družbenih ureditev ali verske simbole. Z uničevanjem se naredi velika škoda za kasnejše generacije in želi se pretrgati vez s preteklostjo.

Zanimivo je, da so v Sloveniji takoj po 2. svetovni vojni želeli gorečneži, ob vzpostavljanju nove Jugoslavije porušiti vse cerkvice. Slovenija je znana, da ima na vsakem gričku svojo

cerkvico, ki so odigrale pomembno vlogo skozi celotno zgodovino slovenstva in razvoju slovenskega naroda. Niso bile le izraz kulture in vere, saj so bile v času Turških in ostalih napadov tudi varno, praktično zavetje. Cerkveni zvonovi so opozorili na nevarnost in tako so imeli zaščitno vlogo za ljudi. Zavedajoč se tega, je Boris Kidrič strogo nasprotoval poskusom, da se jih uniči. Poudaril je, da so le-te sestavni del kulturne dediščine, zgodovine celotnega razvoja slovenstva. Res pa je, da se v času socializma niso obnavljale, mnoge so bile celo oropane. Obnavljanje se je začelo predvsem po osamosvojitvi, vendar so vseeno preživele. To je primer potrebe neke razgledanosti tistih, ki odločajo. To velja za vse kulturne spomenike.

Prof. Božidar Jezernik je opozoril, da pri nas nimamo dovolj razvitega odnosa do dediščine in ohranjanja spomenikov. Skozi zgodovino smo uničili mnoge spomenike. V Sloveniji ni nobenega spomenika Mariji Tereziji, ki je bila izjemno pomembna in napredna pri razvoju šolstva, administracije in infrastrukture. Vsaka nova oblast je želela začeti na novo, kar je velika škoda, da ni ostankov preteklega časa. Tu se kaže velikost Francije, Italije in Anglije, ki so imeli odnos do ohranjanja, saj tako vidimo kaj je narod prestal in prehodil skozi stoletja. Ohranjeno je vse od antike naprej, to so opredeljivi simboli nekega časa in so zato tudi turistična znamenitost. Žalostno je, da se je toliko dediščine porušilo v Sloveniji.

Kulturna dediščina se izraža tudi na zelo osebni ravni. Predno se je mladim prenašalo znanje o kulturni dediščini iz UNESCO-vega seznama kulturne dediščine, so učitelji začeli z zelo osebno/intimno komponento kulturne dediščine. Učencem so naročili, da prinesejo predmete, ki so se prenašali iz roda v rod, kot spomin prejšnjih generacij. Nekje so družine ohranjale vsaj en predmet, da se je ohranila vez med s predhodnimi generacijami. Tako se je opazila razlika med kulturami, saj so nekateri učenci prinesli zelo stare predmete, drugi pa niso imeli nobenih predmetov, ki bi spominjali na preteklost, saj so jih zavrgli, kot staro šaro in s tem porušili vez s prejšnjimi generacijami. Žalostno je, ko ljudje odvržejo pomembne zgodovinske predmete in se kasneje začnejo zavedati te pomembne kulturne dediščine, osebe, ki pa so imele znanje, spomine in bi jim lahko povedale, zakaj so določeni predmeti pomembni, so že umrle.

To vse spada v kulturno dediščino in je zelo široko področje. Pomembno je najti intimno povezavo znotraj družine, širše družbe, nacije, naroda in nato preko naroda, pri nas predvsem Evrope, posledično pa tudi svetovne.

Tudi t.i. primitivni narodi imajo lahko zelo bogato in zanimivo kulturno dediščino, ki jo mi zaradi nepoznavanja označujemo kot *primitivno*. Še posebej se je pokazalo v afriških kulturah, kjer je zelo močna oralna tradicija, tako smo tudi mi bili mnenja, da je ob smrti starejše osebe, pogorela celotna knjižnica. Zapisovanje nematerialne kulturne dediščine se je v Afriki začelo zapisovati v zadnjih desetletjih. Velika škoda je bila tudi ob uničenju velike in najstarejše knjižnice v Timbaktuju, kjer so skrajneži (ISIS) uničili in zažgali neprecenljive unikatne rokopise, ki še niso bili prepisani ali kako drugače shranjeni. V njih so bile zapisane življenjske modrosti teh ljudi.

2. *Ali je pomemben medkulturni dialog pri ohranjanju kulturne dediščine?*

Medkulturni dialog je osnova vsega tega, zato tudi obstaja organizacija, kot je UNESCO, ki omogoča dialog in medkulturno učenje, kar je zapisano tudi v osnovni viziji organizacije. Glavni naloga je omogočiti nenehni dialog med kulturami, kar pomeni pogovor med enakopravnimi partnerji, da se zavedajo tega, da se le s dogovorom lahko nekaj doseže in ne s postavitvijo nekoga v vlogo superiora, kar je pa žal zelo pogosto. Zato tudi te organizacije mnogokrat trpijo, kljub vsemu je UNESCO uspeval ohranjati medkulturni dialog, saj je informatika prinesla nov element ohranjanja dialoga in na eni strani je postal lažji, z drugi strani pa je lahko povzročila občutek neenakopravnosti. Da bi medkulturni dialog deloval je res potrebno, imajo vsi udeleženci široko poznavanje raznovrstnih kultur in imajo široko dožemanje in razumevanje različnih kultur. Da nima nihče večvrednostnega kompleksa, saj nekatere kulture imajo drugačen koncept in razumevanje samega dialoga in izražanje kulture. To je težek in dolgotrajen proces, saj je to edino, kar omogoča, da gre razvoj naprej.

3. *Privatno financiranje/zasebno financiranje? Prednosti in slabosti sistema, kot ste jih videli skozi vaše delo?*

Vsekakor so potrebne tako prednosti kot slabosti. Najboljše je tam, kjer obe ravni delujeta. V mislih imam predvsem Kanado, ki je negovala obe ravni. Ima privatne fundacije, kot v ZDA, ob enem pa imajo veliko prioriteto znanosti in kulturi tudi na ravni javnega sektorja, tako da je država vedno dajala sredstva za ohranjanje kulturne dediščine. Podobno urejeno imajo tudi nekatere Skandinavske države. Menim, da je to vsekakor najboljša kombinacija, da ni le eno ali drugo v prevladi. ZDA imajo drugačno situacijo, prej (pred Reaganom) je sicer imela dobro javno financiranje, potem pa se je v ZDA in s Thatcherjevo v Veliki Britaniji z

vzponom neoliberalizma začelo uničevanje javne uprave. Posledično je v obeh kvaliteta javnega izobraževanja padla. Enako je s kulturo, ki je vse bolj dostopna le elitam.

Res je, da so pri zasebnem financiranju pogosto veliko strožji kriteriji in prav tako nadzor nad temi sredstvi. Predvsem pri teh ustaljenih fundacijah s tradicijo, saj zelo pazijo pri izboru nadzornega odbora in procesa dodeljevanja. Ob enem pa je nastanek novih, takšnih in drugačnih, ki nimajo resnih sit in rešet za kvaliteto. Težko je trditi, kateri sistem je boljši. Tudi državna financiranja so odvisna od samega sistema v državi in se ne more reči, da je res kvaliteta v ospredju. Ni le odvisno od posamezne države, ampak tudi glede na notranjo ureditev, zgodovino dela v posameznem političnem sistemu. Na primer pri nas je problematičnost malega prostora, 2 milijona je komaj eno večje mesto, zato je težko ohraniti oz. zagotoviti nepristranskost.

4. *Razlike med evropskim in ameriškim dojemanjem kulturne dediščine?*

Težko bi odgovorila na to vprašanje. Osebno menim glede na delo v UNESC-u, da Američani podpirajo, podobno kot Kanadčani, predvsem naravno dediščino – na primeru nacionalnih parkov. Dejstvo je, da nimajo prav dolge lastne zgodovine. Dragocenosti, ki so stare vsaj 500, 700 ali 1000 let so v glavnem uvožene v Ameriko. Njihove elite so lahko kupile umetniška dela in zgradili lepe muzeje. Sami Američani pa nimajo veliko na področju kulture, imajo relativno malo v primerjavi z ostalimi kulturami: Kitajska, Indija, Egipt ali celo Evropa. Žal so vse ostanke ob naseljevanju uničili. Najstarejša stvar v Ameriki je stara 200 ali 300 let. So zelo močni na področju naravne dediščine. Do kulture, v občutku naroda ni nekega odnosa. V narodu še vedno prevladuje kultura omejena na osvajanje zahoda, *kavbojsko kulturo* in *Thanks giving*.

5. *Ali obstaja možnost, da se dejansko zaščitijo kulturni spomeniki, ki jim pretijo naravne katastrofe oz. so na vojnem območju (npr. Tempelj v Egiptu so ob gradnji jezusa preselili) in zakaj se ni zaščitilo kulturne dediščine v nekaterih vojnih območjih?*

Pri naravnih katastrofah, predvsem pri potresih ni načina. V UNESCU v znanstvenem sektorju že desetletja delajo na tem in še niso prišli do rešitve. To je še vedno prevelika uganka, ki se je ne da rešiti.

Vojna območja je drugo vprašanje, za ta namen je bil ICOMOS in Haška konvencija, da bi se dediščino zaščitilo. Ne, žal je tudi to nemogoče. Sicer so bili poskusi v času vojne med Srbijo in Hrvaško, ko se je zavaroval Dubravnik, kar je bilo dokaj uspešno. UNESCO in ICOMOS je z velikim naporom zaščitil in označil pomembne kulturne dediščine, delno je sicer pomagalo. Vendar v vojni gorečnosti se mnogokrat zgodi, da dediščina nima v tistem trenutku nobene vrednosti.

V novi fazi, svetovne agresivnosti, predvsem na Bližnjem vzhodu jo dejansko načrtno uničujejo. To je nova stopnja uničevanja, ki je zelo zaskrbljujoča, saj je rušenje načrtno, oni v svojem fanatičnem primitivizmu ne priznavajo te dediščine in jo celo namerno uničujejo. Veliko je bilo tudi s strani ameriških in drugih vojaških sil ter lokalnega prebivalstva ukradeno in prodano na črnem trgu. Mednarodne organizacije nimajo toliko denarja, ki bi lahko realno rešile neprecenljive ostanke kulturne dediščine. Fanatizem je enostavno premočan, edino kar bi lahko rešilo je prekinitev vojne in sanacija vojnih območij. Škoda je tudi, ker mnogo stvari še ni bilo arhiviranih, opisanih in fotografiranih, da bi ostale vsaj v evidenci. Ključen trenutek za porast ekstremistov je bila destabilizacija celotnega območja po napadu ZDA na Irak in Afganistan. Za Irak in Sirijo lahko trdim, da je šolski sistem deloval, veliko so delali na izobraževanju, velik pomen so dajali tudi področju kulture. Vojna poruši vse: celotno infrastrukturo, bolnice, muzeje, šole in domove, itd.

V zadnjem mojem javnem nastopu v UNESCO, leta 2002, ob ogledu filma Kandahar iranskega režiserja Mohsena Makhmalbafa, sem opozorila naj ZDA ne napade Afganistana. Po filmu je znameniti režiser povedal, da potrebujejo knjige, šolske potrebščine in ne bombardiranja. Od tistega trenutka je šlo navzdol, ko nimaš ničesar več tudi kultura trpi, saj se vse zreducira na golo preživetje. Zmagal je (in še zmaguje) pošastni vojno-industrijski kompleks.

6. *UNESCO zagovarja stališče, da je kulturna dediščina, dediščina vseh ljudi. Ali se je dvignila zavest o pomembnosti ohranjanja kulturne dediščine, kot posledica vseh dokumentov, ki so opredelili natančno definicijo in smernice ohranjanja kulturne dediščine?*

Na splošno bi rekla, da se je skozi desetletja ta zavest širila. Projekti v katere so vključeni mladi so dvignili zavest. Glede na realno stanje v nekaterih državah, kjer gre čedalje bolj za navaden obstoj je težko pričakovati, da bodo dali ljudje prednost kulturi in kulturni dediščini.

Odvisno kaj vzameš kot primer, v mnogih državah je zelo razvita pokrajinska kultura, ki povezuje naravno dediščino z kulturno (parki in vrtovi). Veliko se je delalo na tem v UNESCO-u. Problem nastane, ko zaradi podnebnih sprememb pride do pomanjkanja vode in ne morejo skrbeti za pokrajinsko kulturo, za preživetje sekajo drevesa, saj je v ospredju boj za preživetje. Velika bitka prihodnosti bo za vodne vire, le –ti pa so del te kulture v najširšem pomenu. Bojim se, da prihajamo spet v obdobje, ko bo kultura in kulturno postalo luksuz in prestiž rezerviran za elite. Zaradi podnebnih sprememb in vojnega stanja se spremeni koncept dojemanja ljudi o kulturi, saj je v ospredju golo preživetje.